

Rapport

Hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel

Ett vidgat perspektiv

Helén Olsson, Susanne Strand, Emma Källvik

Innehållsförteckning

FÖRORD.....	3
SAMMANFATTNING.....	4
Delstudie 1 och 2 – enkät till yrkesverksamma.....	5
Delstudie 3 – Domar och kriminalstatistik.....	6
Delstudie 4 – Intervjuer yrkesverksamma.....	7
Delstudie 5 – Intervjuer målgrupp.....	7
Rekommendationer i det fortsatta arbetet.....	10
SUMMARY.....	11
RAPPORTENS DISPOSITION.....	17
Del I. INTRODUKTION.....	18
Uppdragets utformning och syfte.....	18
Avgränsningar.....	19
Syfte och frågeställningar.....	19
Del II. DEFINITIONER OCH BEGREPP.....	21
Multipel exploatering utifrån hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution och människohandel.....	21
Hedersrelaterat våld och förtryck.....	22
Barnnäktenskap och tvångsäktenskap.....	22
Människohandel.....	25
Prostitution och sexuell exploatering.....	27
Funktionsnedsättning.....	28
Del III. ÄMNESFÖRDJUPNING.....	29
Hedersrelaterat våld och förtryck.....	29
Människohandel.....	33
Människohandel och prostitution och sexuell exploatering.....	36
Multipel exploatering utifrån hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution och människohandel.....	38
Del IV. METOD.....	40
Urval och undersökningsgrupp.....	40
Material.....	43
Procedur för datainsamling.....	45
Etiska överväganden.....	46
Analys.....	47
DEL V RESULTAT.....	49

Enkätstudien	49
<i>Sammanfattning av enkätstudien</i>	57
Registerstudien - Domar.....	59
<i>Sammanfattning av domar</i>	61
Intervjuer med yrkesverksamma.....	62
<i>Sammanfattning intervjuer yrkesverksamma</i>	69
Intervjuer med personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck .	71
<i>Sammanfattning intervjuer målgruppen</i>	75
DEL VI. SAMMANFATTANDE REFLEKTIONER	77
Att hantera ett vidgat perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck	78
Att arbeta med stöd- och skydd.....	81
Att samverka	83
Rekommendationer i det fortsatta arbetet.....	87
REFERENSER	88

FÖRORD

Föreliggande rapport är ett resultat av ett samskapande tillvägagångssätt. Konkret innebär detta att vi har haft en nära dialog med Jämställdhetsmyndigheten och Nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck i färdigställandet av denna rapport. I sista instans är det emellertid vi tre författare som har bestämt rapportens upplägg, metod samt urvalet av material. Våra överväganden kring dessa områden ligger till grund för de slutsatser som presenteras i rapporten.

Jämställdhetsmyndigheten har fått i uppdrag av regeringen att fortsätta stärka arbetet mot att barn och unga respektive vuxna utnyttjas i prostitution och människohandel. Jämställdhetsmyndigheten ska, kartlägga förekomsten av, samt sprida kunskap om behov av särskilda insatser för både vuxna och barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och som utnyttjas inom prostitution eller utsätts för människohandel. För att genomföra uppdraget har Jämställdhetsmyndigheten samarbetat med ett antal experter. Uppdraget har genomförts av Helén Olsson, lektor i socialt arbete vid Karlstad universitet i samarbete med Susanne Strand, docent i kriminologi och Emma Källvik, adjunkt i kriminologi vid Örebro universitet.

Fokus har varit att göra en nulägesinventering av myndigheters insatser, stöd och ageranden i ärenden avseende denna multipla utsatthet. Jämställdhetsmyndighetens avsikt med uppdraget är att kunna identifiera vilka insatser som erbjuds till den ovan beskrivna målgruppen. Resultatet för kartläggningen ska utgöra ett underlag till Jämställdhetsmyndigheten och Nationella kompetensteamet som i sin tur ska sprida kunskap till socialtjänst och hälso- och sjukvård samt berörda yrkesverksamma inom andra områden.

Rapporten som består av ett flertal datainsamlingar med företrädare från socialtjänst, rättsväsendet och olika former av skyddade boenden samt målgruppen, syftar till att påvisa den komplexitet som finns när det gäller den multipla exploatering som föreligger för de som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel och hur praktiken hanterar de risker som uppstår.

Vi vill rikta ett varmt tack till alla som deltagit i såväl enkäter som intervjuer för att möjliggöra denna rapport.

Helén Olsson, Susanne Strand och Emma Källvik

Sammanfattning

Det övergripande syftet med föreliggande rapport är att göra en nulägesinventering av myndigheters insatser, stöd och ageranden i ärenden avseende utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. I rapporten sammanfattas resultatet av denna nulägesinventering.

Hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel är ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Hedersrelaterat våld och förtryck definieras i denna rapport i enlighet med regeringens definition som fastslår att våldet är grundat i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa, samt att våldet utförs kollektivt.¹ När det gäller människohandel tar denna rapport avstamp i svensk lagstiftning och EU-direktivet 2011/36/EU² vars definition fastslår att människohandel inbegriper utnyttjande av en person för att begå brott för ekonomisk vinning, till exempel fickstölder, snatterier och narkotikahandel samt människohandel i syfte att avlägsna organ, illegal adoption samt tvångsäktenskap.

Hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive prostitution och människohandel, är komplexa och mångfacetterade områden eftersom det berör människors levnadsförhållanden på många olika nivåer. Det leder till svårigheter att överblicka området och det sammanhang som resultatet skall fogas in i. Det bidrar också till att området med fördel studeras från flera utgångspunkter. På grund av uppdragets snäva tidsram kommer resultaten inte att analyseras utifrån ett fördjupat teoretiskt resonemang. Istället intas ett pragmatiskt förhållningssätt där rapportens resultat diskuteras på grundval av tidigare forskning samt med inspiration av ett urval relevanta teorier, om än med olika ontologiska utgångspunkter.

Föreliggande projekt består av fem delstudier och har en mixad design och baseras på enkäter, intervjuer och registerdata.

---

¹ Jmf. Regeringskansliets definition; SOU 2020:57; Skr. 2007/08:39

² Direktiv 2011/36/EU. Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

Delstudie 1 och 2 – enkät till yrkesverksamma.

Aktuella för delstudierna 1 och 2 var yrkesverksamma inom socialtjänst, polis- och åklagarmyndighet som i sitt arbete ansvarar för att vara behjälpliga med stöd och skydd till utsatt målgrupp, samt yrkesverksamma på SiS institutioner, LSS-boenden och skyddade boenden. För att validera enkäten har arbetet med enkätkonstruktionen gjorts i samarbete med socialkontoret i Vivalla inom socialtjänsten i Örebro kommun.

Enkäten skickades ut nationellt till kommuner, myndigheter, LSS och SiS boenden och institutioner. Under datainsamling drog SiS institutionerna tillbaka sin möjlighet till att medverka på grund av för hög arbetsbörda vilket innebar svårigheter att få in enkäter från dem.

Hälften av de yrkesverksamma inom socialtjänsten och tre av fyra yrkesverksamma inom rättsväsendet och särskilda boendeformer uppgav att de arbetat med hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Dessa utgör undersökningsgrupperna som resultaten tagits fram utifrån. Resultatet avspeglar därmed inte alla som besvarat enkäten utan enbart de som uppgett att de faktiskt har arbetat med dessa ärenden.

I huvudsak arbetar de yrkesverksamma inom de tre grupperna med ungefär samma insatser och åtgärder utfärdade för personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Där olika former av skyddat boende, med eller utan specifik kompetens i hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution eller människohandel och sekretessmarkering var de vanligaste insatserna som var utfärdade för målgruppen. De skillnader som förekom var naturliga utifrån syftet med verksamheterna, till exempel att yrkesverksamma inom rättsväsendet arbetar med utsatta som mindre utsträckning får samtalsstöd än yrkesverksamma inom socialtjänsten och särskilda boendeformer. Yrkesverksamma inom rättsväsendet uppgav i högre utsträckning än socialtjänsten och särskilda boendeformer att de använde sig av insatser via Barnahus och då främst när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck som innefattade barnäktenskap och tvångsäktenskap.

Nästan alla, 95%, av de yrkesverksamma inom socialtjänst, rättsväsendet och särskilda boendeformer uppgav att de var i behov av samverkan för ärenden som innefattade hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Tre av fyra uppgav att det fanns rutiner och riktlinjer för att arbeta med dessa ärenden.

Lite mer än hälften av de yrkesverksamma uppgav att de använde ett riskbedömningsinstrument som är specifikt utformat för hedersrelaterat våld och förtryck, PATRIARK.³

Några av frågorna i enkäten besvarades enbart av yrkesverksamma inom socialtjänst och rättsväsendet där majoriteten av dem uppgav att det var en hög svårighetsgrad att arbeta med ärenden som innefattar hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Yrkesverksamma inom socialtjänsten tyckte i högre utsträckning än yrkesverksamma inom rättsväsendet att det var svårt att hitta en lämplig insats eller åtgärd samt att använda riskbedömningsinstrument medan yrkesverksamma inom rättsväsendet uppgav i högre grad att dessa ärenden var svårutredda.

Båda grupperna av yrkesverksamma uppgav att det var svårt med samverkan samt att de utsattas berättelser var tunga att ta del av. Vidare uppgav hälften av de yrkesverksamma som arbetat med målgruppen att de hade tillräckliga kunskaper att hantera dessa ärenden och var fjärde uppgav att de hade höga kunskaper. Nio av tio yrkesverksamma uppgav att de saknar resurser att hantera dessa ärenden.

Delstudie 3 – Domar och kriminalstatistik

Vi har begärt ut domar för perioden 1 januari 2016 - 26 november 2021 från samtliga 48 tingsrätter gällande följande lagrum:

- BrB 4 kap. 1a, Människohandel,
- BrB 4 kap. 4c § - Barnåktenskap
- BrB 4 kap. 4d § - Tvångsåktenskap

Totalt ingick 54 handlingar från tingsrätter och hovrätter. Bland dessa har vi inte funnit några exempel på att det förekommer utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Det framkommer att personer med funktionsnedsättningar utnyttjas och är sårbara när det kommer till människohandel, men samma sårbarhet vid funktionsnedsättning återfinns inte i de undersökta domarna som gäller barnåktenskap och tvångsåktenskap. Det antyds dock i domarna utan att det är tydligt formulerat att det förkommer en kombination av hedersrelaterat våld och förtryck bland annat tvångsåktenskap och sexuell exploatering samt människohandel. Detta område föreslås att vidare studeras.

Det finns skillnader i vad som framkommer i intervjumaterialet jämfört med vad vi kan se i faktiska domar. T.ex. återfinns vi inga domar som rör

---

³ Kropp, Hart och Belfrage, 2013; 2020

att unga personer kommer till Sverige för att tvingas/förväntas tigga och samtidigt i väldigt ung ålder också gifter sig. En intervjuperson beskriver hur dessa barn och ungdomar lever under miserabla förhållanden i Sverige.

Att det är svårt att hitta den utsatta gruppen, och därmed vilka insatser som erbjuds, kan ha flera förklaringar. Å ena sidan måste åklagaren välja ett spår, t.ex. människohandel eller tvångsäktenskap, och å andra sidan så kan kunskapen om, och definitionen av hedersrelaterat våld och förtryck påverka vad som av rättsväsendet hanteras inom de lagrum som rör heder. En sak blir att skapa och implementera insatser hos t.ex. polis och socialtjänst, men det arbetet måste följas upp och hanteras på ytterligare ställen i rättskedjan.

Delstudie 4 – Intervjuer yrkesverksamma

Ett inklusionskriterium för medverkan i intervjuer var att deltagaren skulle vara yrkesverksam i verksamheter där arbete med målgruppen förekommer. Det vill säga personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Av de intervjuade var 6 personer anställd av polisen, 3 åklagare, 3 barnahussamordnare, 2 regionkoordinatorer, 2 SiS personal, 6 anställda inom socialtjänsten och 5 var anställda inom skyddat boende alternativt specialiserad öppenvård med inriktning mot hedersrelaterat våld och förtryck. Totalt ingick 27 personer. Syftet var att undersöka hur myndigheter arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution och människohandel.

Delstudie 5 – Intervjuer målgrupp

Vid rekrytering av intervjuer med målgruppen har Nationella kompetsteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck och Jämställdhetsmyndigheten bistått med hjälp att finna personal/kontaktpersoner inom berörda myndigheter. Totalt utgår 21 mailutskick under perioden december 2021 – till och med mars 2022 med förfrågan om hjälp med rekrytering av personer från målgruppen till kontaktpersoner stationerade hos socialtjänsten, SiS, ideella organisationer samt skyddade boenden. Vid utskicket bifogades ett informationsbrev om studien samt en uppmaning att vidarebefordra mailet till lämpade intervjudeltagare. Resultatet av de 21 förfrågningarna ledde till att 2 enskilda djupintervjuer genomfördes med personer från målgruppen. Vid dessa intervjuer fanns personal med i bakgrunden som stöd, vilket var en önskan från båda intervjudeltagarna. De båda intervjudeltagarna hade varit föremål för förberedelser i samband med barn-

och tvångsäktenskap. Det framgick inte av intervjuerna huruvida detta kunde rubriceras som människohandel utifrån ett juridiskt perspektiv.

Sammanfattning intervjuerna

Resultatet antyder att yrkesverksamma inte uppfattar att barn- och tvångsäktenskap likställs med människohandel. Därför anger också en majoritet av de intervjuade att de i liten omfattning eller inte alls, mött utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck som samtidigt också varit utsatta för människohandel, prostitution och sexuell exploatering. Arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel förefaller vara två åtskilda arbetsområden. Det förmedlas en upplevelse av det råder brist på kunskap och en sammanhållen helhetssyn kring målgruppen när det gäller hantering och stöd, vilket kan vara en orsak till att arbetet idag sker i separata spår. Brist på kunskap bidrar till svårigheter för yrkesverksamma att identifiera och uppmärksamma de utsattas situation.

Det uppges vara otydligt föreskrivet hur ansvaret för människohandels-offer ska fördelas mellan myndigheter. Likaså anses människohandelsbrottet som komplicerat och svårt att tillämpa. Det medför svårigheter för myndigheter att sätta det i relation till lagstiftning kring barn- och tvångsäktenskap och många brottsrubriceringar trängs. Vidare framgår att många kommuner saknar handlingsplaner som inkluderar både hedersrelaterat våld och förtryck och människohandel samt att det saknas en nationell vägledning. Framgår att det saknas insatser som är speciellt riktade till gruppen som är multipelt utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel.

Ingen av kvinnorna från målgruppen som intervjuades hade varit utsatt för prostitution eller sexuell exploatering. Dock hade båda kvinnorna flytt från hotet att utsättas för tvångsäktenskap. Kvinnorna har omkring fem års erfarenhet av stöd- och hjälpinsatser som beviljats genom socialtjänsten. De beskriver erfarenheter av en socialtjänst som präglas av brist på kontinuitet med många socialsekreterarbyten. Det bidrog till upplevelser av en distanserad socialtjänst samt att inte ha beskydd och att inte vara väl omhändertagen av socialsekreteraren. Detta förhållande kompensades dock av socialtjänstens bistånd i form av skyddat boende. Framgår att många insatser som behövde aktualiseras hanterades av personalen på skyddat boende, t.ex. ansökningar om skyddad identitet, LSS boende, god man, neuropsykiatriska utredningar och psykologstöd. Vidare beskrevs processen från att lämna sin familj till att rikta blicken mot framtiden. Det

framkom att denna resa inte skulle snabbas på och att bearbetnings- och återhämtningsprocesser behövde ta tid. Stödåtgärder efter utskrivning från skyddat boende var viktigt för att skapa trygghet och stabilitet.

Rekommendationer i det fortsatta arbetet

Det övergripande syftet har varit att bidra med en nulägesinventering av myndigheters insatser och stöd avseende utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. De utsattas perspektiv har belysts utifrån deras erfarenheter och behov av beviljade stödinsatser.

Med utgångspunkt utifrån de fem delstudierna löper en röd tråd där resultaten är samstämmiga. Det framkommer att det är ett komplext område att arbeta med och det behövs ett utvidgat perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck för att bättre synliggöra de som utsätts för multipel exploatering. För att kunna stödja och skydda den utsatta målgruppen behöver berörda myndigheter arbeta med samverkan i stor utsträckning. Resultaten sammanfattas här i ett antal praktiska rekommendationer.

- **Utvecklingsområden:**
  - Synliggöra och samla erfarenheter från den utsatta målgruppen.
  - Långsiktigt och hållbart stöd till de utsatta.
  - Tillämpad forskning för att kunna utvärdera effekter av metoder och interventioner.
  - Samarbete mellan forskare, praktik och civilsamhällesorganisationer vid utvecklandet av metoder och interventioner inriktade mot stöd och skydd för målgruppen.
  - Fortsätta bygga upp kunskaps- och resurscentrum inriktade mot hedersrelaterat våld och förtryck.

- **Fortbildning för berörda yrkesverksamma med fokus på:**
  - Hur berörd lagstiftning skall förstås och tillämpas.
  - Hur mänskliga rättigheter tillämpas i praktiskt arbete.
  - Hur våldets uttryck och konsekvenser skall förstås och hanteras.
  - Hur riskbedömningar kan omsättas i riskhanteringsplaner.

- **Samverkan:**
  - Upparbeta en fungerande samverkansform mellan kunskaps- och resurscentrumen för hedersrelaterat våld och förtryck, människohandelsteamerna och Barnahus.
  - Upparbeta samverkan som är legitimerad av ledningen genom samverkansavtal.

Summary

The overall aim of the present report is to provide a summary of the results of an inventory of the current status of government agencies' efforts, support and actions regarding vulnerability to honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking.

Honour-based violence and oppression as well as prostitution and human trafficking are human rights violations. In this report, honour-based violence and oppression are defined according to the government's definition that asserts that this type of violence is collectively enacted and is based on gender, power, sexuality and cultural conceptions of these. As far as trafficking is concerned, this report takes its lead from Swedish legislation and the definition of the EU Anti-trafficking Directive, 2011/36/EU, which asserts that human trafficking includes exploitation of a person for financial gain, for example for pick-pocketing, shop-lifting and drug trafficking, as well as for the purposes of removing organs, illegal adoption or forced marriage.

Honour-based violence and oppression that include prostitution and human trafficking are complex, multi-faceted issues connected to many different levels of people's circumstances. It is therefore difficult to obtain an overview of the area and the context in which these results should be understood, and multiple approaches should be taken to studying this area. Due to time constraints, these results are not analysed in view of an in-depth theoretical argument. Instead, a pragmatic approach is taken and the results of the report are discussed in the light of previous research and a selection of relevant theories, despite their differing ontological premises.

The present project comprises five substudies and takes a mixed-methods approach based on questionnaires, interviews and register data.

Substudies 1 and 2 – questionnaire to professionals

Two questionnaires were aimed at professionals in the social services, police and prosecution authority who are responsible for providing support and protection to the vulnerable target groups, as well as professionals working at youth housing run by the National Board of Institutional Care (SiS), special-service housing for adults in accordance with the Act concerning Support and Service for Persons with Certain Functional Impairments (LSS), and sheltered housing. For validation, the questionnaires were constructed in collaboration with the social welfare office in Vivala, which falls under the social services in Örebro municipality.

The questionnaire was distributed nationally to municipalities and agencies as well as LSS and SiS housing and institutions. During data collection, SiS institutions withdrew due to a high workload, which led to difficulties obtaining questionnaires from them. Half of the professionals in the social services and three quarters of the professionals from the judicial system and residential care indicated that they had worked with honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking. The results are not based on all answered questionnaires, but only on the answers from those professionals who indicated that they actually had experience in these areas.

On the whole, these three professional groups use similar efforts and measures approved for persons vulnerable to honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking. The most common measures directed at the target group were different types of sheltered housing, with or without specific competence in the areas of honour-based violence and oppression, prostitution or human trafficking, as well as protected identities. Differences between the professional groups were related to operational aims: judicial professionals for example encountered fewer victims receiving extensive counselling than did professionals working in the social services and residential care. Judicial professionals reported to a greater extent than their counterparts in the social services and residential care that they implemented measures via Barnahus, particularly regarding honour-based violence and oppression involving child and forced marriage.

Nearly all (95%) of the professionals in the social services, judicial system and residential care reported a need for collaboration that includes honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking. Three of four reported that routines and guidelines for managing such cases were in place. Somewhat more than half of the professionals reported using Patriark, a risk assessment instrument specifically designed for honour-based violence and oppression.

Some of the questions in the questionnaire were only answered by professionals in the social services and the judicial system, and most of these respondents indicated a high degree of difficulty in dealing with cases that include honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking. Social service professionals voiced greater difficulties in finding appropriate efforts or measures as well as using risk assessment instruments than their counterparts in the judicial system did,

while judicial professionals indicated to a greater extent that these cases were hard to investigate.

Both these professional groups indicated that it was difficult to collaborate and as well as hear the victims' stories. Further, half of the professionals who had experience working with the target groups reported having adequate knowledge to handle these cases and one quarter indicated that they had high levels of knowledge. Nine of ten professionals reported lacking the resources to handle such cases.

Substudy 3 – Judgments and crime statistics

We requested judgments for the period 1 January 2016–26 November 2021 from all 48 district courts, based on the following sections of law:

- Penal Code, ch. 4, sec. 1a – human trafficking
- Penal Code, ch. 4, sec. 4c – child marriage
- Penal Code, ch. 4, sec. 4d – forced marriage

A total of 54 records from district courts and courts of appeal were included. We found no examples in any of these of vulnerability to honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking. Some cases did occur of persons with disabilities being exploited and being vulnerable to human trafficking, but similar vulnerability was not found in the examined cases dealing with child and forced marriage. The judgments did however indicate, without it being explicit, that a combination of honour-based violence and oppression is for instance connected to forced marriage and sexual exploitation as well as to human trafficking. Further study of this area is recommended.

There are some differences between the interview material and the actual judgments. For example, we found no judgments regarding young people who came to Sweden and were forced or expected to beg while also marrying at a very young age. One interviewee described the miserable conditions in which these children and young people live in Sweden. The difficulties in locating the vulnerable group and therefore the measures offered can be explained in several ways. On the one hand, a line of prosecution must be chosen, such as human trafficking or forced marriage; on the other, the knowledge and definition of honour-based violence and oppression affect what the judicial system may handle according to legislation related to honour. Measures may be created and implemented by for example the police or social services, but such efforts must be followed up and handled by other links in the judicial chain.

Substudy 4 – Interviews with professionals

An inclusion criterion for participating in the interviews was that the interviewee should be involved in operations encountering the target group, that is, persons vulnerable to honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking. In total, 27 professionals were interviewed. Six of the interviewees were employed at the police; there were further three prosecutors, three Barnahus coordinators, two regional coordinators, two SiS employees, six social services employees and five employees at sheltered housing or outpatient care specialising in honour-based violence and oppression. The aim of the interviews was to examine how agencies deal with honour-based violence and oppression in relation to prostitution and human trafficking.

Substudy 5 – Interviews with the target group

While recruiting interviewees from the target group, the Swedish Expert Team against honour-based violence and oppression and the Swedish Gender Equality Agency assisted in finding contact persons in the appropriate agencies. From December 2021 to March 2022, a total of 21 emails were sent requesting assistance in recruiting respondents from the target groups to contact persons stationed at social services, SiS, non-profit organisations as well as sheltered housing. The emails were accompanied by an information letter on the study, as well as an appeal to forward the email to appropriate potential interviewees. The 21 requests led to two individual in-depth interviews with persons from the target groups. Staff were present during both interviews to provide support, as requested by both interviewees. Both interviewees had been subject to preparations related to child and forced marriage. The interviews did not reveal whether these could be legally classified as cases of human trafficking.

Summary of the interview material

The results show that professionals did not consider child and forced marriage equivalent to human trafficking. A majority of the interviewees therefore indicated that they had had few or no encounters with those vulnerable to honour-based violence and oppression who simultaneously were the victims of human trafficking, prostitution or sexual exploitation. Addressing honour-based violence and oppression seems to be a different area than that of prostitution and human trafficking. The feeling was conveyed that there is a lack of knowledge and of a holistic approach to handling and supporting the target group, which may be one reason for working separately. A lack of knowledge also contributes to the difficulties professionals experience in identifying and paying attention to the situations of the vulnerable. Reportedly, responsibilities for human trafficking are unclearly divided between agencies. Likewise, human trafficking is re-

garded as a complicated crime that is difficult to prosecute. Agencies accordingly experience difficulties in relating trafficking to legislation on child and forced marriages, since there are many possible criminal qualifications. Further, it appears that many municipalities lack action plans that include both honour-based violence and oppression and human trafficking, and this is coupled with a lack of national guidance.

There appears to be a lack of measures particularly aimed at the group who is multiply vulnerable to honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking. Neither of the women from the target group who were interviewed had been exposed to prostitution or sexual exploitation. Yet both had fled from the threat of being forced into marriage. These women have around five years' experience of the support and assistance approved through social services. They described experiencing a lack of continuity with frequent changes in case workers. This contributed to experiencing social services as distanced, with a lack of protection and inadequate care provided by the case worker. Social services' assistance in the form of sheltered housing however compensated for such conditions. Many measures were implemented by the residential care staff, such as applications for protected identities, LSS housing, guardians, neuropsychiatric evaluations and psychologist support. Further, the process from leaving one's family to looking towards the future was described. This journey cannot be hurried along and processing and recovery must take time. Supportive measures after discharge from sheltered housing were important to create security and stability.

Recommendations for further work

The overarching aim has been to inventory the current status of the efforts and support provided by agencies in relation to vulnerability to honour-based violence and oppression in combination with prostitution and human trafficking. The perspectives of the vulnerable have been illuminated based on their experiences and need for approved supportive measures. A consistent thread runs through the results of the five substudies: addressing this area is complex, and a wider perspective on honour-based violence and oppression is needed to better ensure the visibility of those vulnerable to multiple exploitation. Extensive collaboration is needed between the concerned agencies to support and protect the vulnerable target groups. The results can be summarised in a number of practical recommendations:

- **Development areas:**
  - Raising the visibility of and collecting experiences from the vulnerable target group.
  - Providing long-term, sustainable support to the vulnerable.
  - Conducting applied research to evaluate the effects of methods and interventions.
  - Fostering collaboration between researchers, practitioners and civil society organisations at the development of methods and interventions aimed at supporting and protecting the target group.
  - Continuing building knowledge and resource centres specialised against honour-based violence and oppression.
- **Further education for concerned professionals, focused on:**
  - Understanding and implementing appropriate legislation.
  - Applying human rights in practice.
  - Understanding and handling the forms and consequences of violence.
  - Translating risk assessments into risk management plans.
- **Collaboration:**
  - Developing a functioning form of collaboration between knowledge and resource centres specialised against honour-based violence and oppression, human trafficking teams and Barnahus.
  - Developing collaboration that is legitimised by management through collaborative agreements.

Rapportens disposition

Del I - föransleds av ett förord och en sammanfattning. Därefter ges en redogörelse för uppdraget, det övergripande syftet med tillhörande frågeställningar samt de avgränsningar som är förenade med uppdraget.

Del II - inleds med en begreppsgenomgång med definitioner som utgör en utgångspunkt för den fortsatta texten.

Del III – innehåller ett fördjupat resonemang kring hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Här ingår också en redogörelse för myndigheters arbete med hedersrelaterat våld och förtryck.

Del IV – avsnittet redogör för metod, urval och genomförande för samtliga delstudier. I avsnittet redogörs för etiska överväganden som omgivit studien.

Del V – redogör för resultatet från samtliga delstudier. En mixad metod används för att triangulera resultaten i syfte att stärka validiteten i undersökningen. Resultatet presenteras genom tre olika underrubriker; enkätstudien, registerstudien och intervjustudier med yrkesverksamma och målgruppen.

Del VI – denna avslutande del innehåller sammanfattande reflektioner. Därefter förs ett resonemang kring kunskapsluckor samt rekommendationer för att stärka det fortsatta arbetet mot att barn och unga respektive vuxna utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel.

Del I. INTRODUKTION

Uppdragets utformning och syfte

Jämställdhetsmyndigheten har fått ett regeringsuppdrag⁴ att fortsätta stärka arbetet mot att barn och unga respektive vuxna utnyttjas i prostitution och människohandel. Uppdraget är en förstärkning av arbetet mot prostitution- och människohandel och ska kopplas till den nationella samordningen. I detta uppdrag ska Jämställdhetsmyndigheten även synliggöra personer med funktionsnedsättning och deras särskilda sårbarhet när det gäller denna form av multipla utsatthet. Jämställdhetsmyndigheten har som utgångspunkt, för att stärka arbetet mot att barn och unga respektive vuxna utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck som även utnyttjas inom prostitution och människohandel, behöver myndigheten undersöka vilka insatser som finns att tillgå. Begreppen insatser och åtgärder har i denna rapport givits en likartad betydelse. Det vill säga de åsyftar olika former av behandlingar eller förebyggande åtgärder för att hjälpa människor att nå en bättre psykisk och fysisk hälsa.

Det övergripande syftet med föreliggande uppdrag är att göra en kartläggning av myndigheters insatser och stöd avseende den multipla utsattheten av hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Ett delsyfte är att undersöka vilka erfarenheter och behov barn och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel har av stöd- och hjälpinsatser från samhället.

Jämställdhetsmyndigheten hade för avsikt att genomföra en nulägesinventering av insatser i samverkan med Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland. En gemensam nulägesinventering anser myndigheten kommer förstärka arbetet inom uppdraget. Målsättningen med nulägesinventering är att kunna identifiera vilka insatser som erbjuds till de ovan angivna multipelt utsatta målgrupperna. Resultatet ska utgöra ett underlag till Jämställdhetsmyndigheten och Nationellt kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck och deras fortsatta arbete med att sprida kunskap till socialtjänst och hälso- och sjukvård samt berörda yrkesverksamma inom andra områden.

Mot denna bakgrund har Jämställdhetsmyndigheten i samverkan med Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck till Örebro universitet och Karlstad universitet att genomföra nulägesinventering

---

⁴ Regleringsbrev A2020/02655, 2020/02621

av insatser för Jämställdhetsmyndighetens räkning. Uppdraget är utfört under perioden 1 juli 2021 t.om. 29 april 2022.

Uppdraget har genomförts med regelbundna avstämningar med uppdragsgivarna som har gett värdefulla synpunkter på arbetet längs arbetets gång. Analys, slutsatser och rekommendationer är författarnas egna där uppdragsgivarnas synpunkter mer har varit att säkerställa att syfte och frågeställningar tydligt beskrivs i rapporten.

Avgränsningar

Fokus i föreliggande arbete är att undersöka hur myndigheter har agerat i ärenden som innefattar den multipla utsattheten av att vara utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Det vill säga att den våldsutsatta är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck och som en del i det våldet blir personen utsatt för människohandel och/eller prostitution. Andra former av människohandel eller prostitution där hedersrelaterat våld och förtryck inte finns med exkluderas därmed.

Arbetet är begränsat till att studera hur yrkesverksamma agerat utifrån den tillgång till insatser som finns för att bistå de våldsutsatta med denna form av multipel utsatthet samt huruvida det finns rutiner och riktlinjer att luta arbetet mot. De utsattas perspektiv belyses utifrån deras erfarenheter och behov av beviljade stödsatser.

Undersökningen ska inte ses som en kartläggning av omfattningen av våldsutsatta och deras situation utan som en nulägesinventering.

Arbetet har avgränsats till att redovisa kön binärt. I Sverige finns idag två juridiska kön, man och kvinna. Det innebär bland annat att officiell könsuppdelad statistik inte tar hänsyn till ickebinära personer. I texten används könen man och kvinna utifrån den förutsättningen.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet är att göra en nulägesinventering av myndigheters insatser och stöd avseende utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution och människohandel. Ett delsyfte är att undersöka vilka erfarenheter och behov barn och vuxna utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel har av stöd- och hjälpinsatser från samhället.

Specifika frågeställningar

1. Att kartlägga det stöd som socialtjänsten ger parallellt med en rättsprocess i ärenden som avser barnäktenskap och tvångsäktenskap som en form av människohandel, samt undersöka om denna form av multipel utsatthet uppmärksammas, och i sådana fall, undersöka hur socialtjänsten hanterar prostitution och människohandelsärenden, där det finns kännedom om utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck.
2. Att kartlägga om personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution och människohandel har fått insatser från samhället samt i vilken utsträckning verksamheter som erbjuder stöd lutar sitt arbete på rutiner och riktlinjer.
3. Att undersöka i vilken utsträckning människohandelslagstiftning tillämpas inom rättsväsendet i fall av barnäktenskap och tvångsäktenskap.
4. Att undersöka hur Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, kommuners socialtjänst, samt andra relevanta myndigheter inom Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel, har agerat i ärendena med denna form av multipel utsatthet.
5. Att undersöka vilka behov av stöd de utsatta har samt vilka erfarenheter och upplevelser av stödinsatser de har.

Del II. DEFINITIONER OCH BEGREPP

I denna del kommer definitioner och begrepp som används i texten att redovisas. Texten utgår från dessa i analyser och diskussioner.

Multipel exploatering utifrån hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution och människohandel

I denna rapport ingår i begreppet multipel exploatering en förekomst av flera olika former av utsatthet i kombination med varandra. Dessa kombinationer kan se väldigt olika ut. Ett exempel på sårbarhet är personer som lever i en hederskontext och samtidigt har en funktionsnedsättning. Ett annat exempel är att barn- och tvångsäktenskap i vissa fall kan vara människohandel och räknas då som multipel exploatering. Dock måste vissa förutsättningar vara uppfyllda.⁵ För att illustrera vad det kan innebära följer här två exempel:

Ett fall som uppmärksammandes på hösten 2021 i Västernorrland handlade om en minderårig flicka som vistades i Sverige utan sina föräldrar och där det fanns tydliga indikationer på att flickan tvingats in i ett barnäktenskap. En regionkoordinator mot prostitution och människohandel fann vid en tillsyn att flickan levde i fattigdom och misär tillsammans med flera vuxna personer. En anmälan upprättades till socialtjänsten i kommunen som inte kände till flickans svåra situation.⁶

Ett annat fall uppmärksammades i en stor samordnad svensk polisinsats via EU-samarbetet EMPACT.⁷ Där påträffades flera barn som tvingades till tiggeri, där den yngsta var 12 år, och de två andra var barn på 14 och 16 år som också var gravida. Den 16-åriga gravida flickan hade kommit till Sverige med sin make. Den gravida 14-åriga flickans blivande make befann sig i hemlandet. Det framkom att 14-åringens föräldrar hade bestämt giftermålet och fått en summa pengar av de blivande svärföräldrarna⁸. Vidare berättar personer från allmänheten som anmälde till polisen att en minderårig flicka var satt att tigga. Polisen ansåg inte att det var en ordningsfråga och hänvisade till socialtjänsten. Inom socialtjänsten ansåg man att det var en

---

⁵ Se faktarutor s. 23-25

⁶ Carlzén, 2021

⁷ Polismyndigheten, 2019. EU-samarbetet EMPACT (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats) är en plattform för EU:s medlemsländer att gemensamt arbeta mot allvarlig organiserad brottslighet. Svenska brottsbekämpande myndigheter bidrar aktivt till EMPACT och deltar i arbetet med samtliga brottsprioriteringar.

⁸ Polismyndigheten, 2021

polisär uppgift. Flickan fick hjälp av socialtjänsten först två år senare, när hon rymt från familjen.⁹

Hedersrelaterat våld och förtryck

Denna rapport utgår från regeringens definition av hedersrelaterat våld och förtryck vilken fastslår att hedersrelaterat våld och förtryck är kopplat till hedersnormer som bygger på starka patriarkala och heteronormativa föreställningar, samt att våldet och förtrycket utförs kollektivt.¹⁰ Hedersrelaterat våld och förtryck kan också förstås som ett brott mot mänskliga rättigheter och betraktas som ett allvarligt globalt problem och återfinns i Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, det vill säga Istanbulkonventionen¹¹.

Vid normöverträdelser i en hederskontext måste kollektivets anseende rentvås och återställas genom att normbrytaren straffas, ofta med psykiskt och/eller fysiskt våld.¹² I begreppet hedersrelaterat våld och förtryck inkluderas allt från vardagliga former av begränsningar som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet, till livsval som utbildning, jobb, giftermål, som innefattar barn- och tvångsäktenskap, och skilsmässa, där olika former av kontroll, hot och våld samt att bli bortförd till ett annat land mot sin vilja förekommer. Det hedersrelaterade våldet och förtrycket strider mot såväl svensk lagstiftning som Istanbulkonvention och Barnkonventionen.¹³ Att bryta mot hederskontextuella normer kan, i sin allvarligaste form, resultera i dödligt våld i form av välplanerade mord som utförs av nätverket.¹⁴

Barnäktenskap och tvångsäktenskap

Att förmås gifta sig mot sin vilja är en form av tvångsäktenskap där en eller båda parter inte har uttryckt sitt fulla, fria och informerade samtycke. Denna form av arrangerade äktenskap inbegriper olika typer av tvång eller påtryckningar som både barn och vuxna utsätts för. Barnäktenskap kan inte

---

⁹ Ridderstedt, 2019

¹⁰ Jmf. Regeringskansliets definition; SOU 2020:57; Skr. 2007/08:39

¹¹ Bhanbhro m.fl., 2016; Europarådet, 2011, (Istanbulkonventionen, artikel 42)

¹² Sedem & Ferrer-Wreder, 2014

¹³ UNICEF Sverige, 2009, (Barnkonventionen); Bhanbhro m.fl., 2016; Björktomt, 2019; Lidman & Hong, 2018; SOU 2020:57; Europarådet, 2011, (Istanbulkonventionen artikel 37 och 38)

¹⁴ Socialstyrelsen, 2018a

jämställas med tvångsåktenskap då tvångsåktenskap bygger på att den utsatta motsätter sig äktenskap och barnåktenskap är förbjudet oavsett barnets egen inställning. Barnåktenskap och tvångsåktenskap är brott mot de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning. I Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF, innefattas tvångsåktenskap. Se nedanstående faktaruta:

Direktiv 11

(11) I syfte att angripa den senaste utvecklingen inom människohandel införs i detta direktiv ett vidare begrepp för vad som bör anses utgöra människohandel än det som används i rambeslut 2002/629/RIF och omfattar därför ytterligare former av utnyttjande. Inom ramen för detta direktiv bör påtvingat tiggeri betraktas som en form av tvångsarbete eller tvångstjänst enligt definitionen i 1930 års ILO-konvention nr 29 angående tvångs- eller obligatoriskt arbete.

Utnyttjande för tiggeri, inbegripet utnyttjande för tiggeri av en person som är offer för människohandel och som befinner sig i beroendeställning, faller därför inom tillämpningsområdet för definitionen av människohandel endast när alla rekvisit för tvångsarbete eller tvångstjänster föreligger. Med beaktande av tillämplig rättspraxis bör giltigheten av ett eventuellt samtycke till att utföra ett sådant arbete eller en sådan tjänst bedömas i varje enskilt fall.

När det gäller barn bör dock ett eventuellt samtycke aldrig betraktas som giltigt. Uttrycket ”utnyttjande av brottslig verksamhet” bör förstås som utnyttjande av en person för att begå brott, bland annat fickstölder, snatterier, narkotikahandel och annan liknande verksamhet som är föremål för påföljder och som medför ekonomisk vinning. Definitionen omfattar också människohandel i syfte att avlägsna organ, vilket utgör en allvarlig kränkning av den mänskliga värdigheten och den fysiska integriteten, samt till exempel andra gärningar, som illegal adoption eller **tvångsåktenskap**, i den mån dessa uppfyller brottsrekvisiten för människohandel.

Lag om barnäktenskap respektive tvångsäktenskap

4 c § Den som, i annat fall än som avses i 1 a §, genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår en person att ingå ett äktenskap som är giltigt i den stat där det ingås, i den stat enligt vars lag det ingås eller i en stat i vilken minst en av makarna är medborgare eller har hemvist döms för äktenskapstvång till fängelse i högst fyra år.

Detsamma gäller den som på sätt som anges i första stycket förmår någon att ingå en äktenskapsliknande förbindelse, om den ingås enligt regler som gäller inom en grupp och som

1. innebär att parterna betraktas som makar och anses ha rättigheter eller skyldigheter i förhållande till varandra, och
2. innefattar frågan om upplösning av förbindelsen.

Den som begår en gärning som avses i första eller andra stycket mot en person som inte har fyllt arton år, döms för barnäktenskapsbrott till fängelse i högst fyra år. För barnäktenskapsbrott döms också den som i annat fall förmår eller tillåter en person som inte har fyllt arton år att ingå ett äktenskap som är giltigt på sätt som anges i första stycket eller en äktenskapsliknande förbindelse enligt vad som anges i andra stycket. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år. *Lag (2020:349)*.

4 d § Den som, i annat fall än som avses i 1 a §, genom vilseledande förmår en person att resa till en annan stat än den där han eller hon bor, i syfte att personen ska utsättas för en sådan gärning som anges i 4 c §, döms för vilseledande till äktenskapsresa till fängelse i högst två år. *Lag (2020:349)*.

Människohandel

Sveriges strafflagstiftning kring människohandel bygger på FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet¹⁵ och det så kallade Parlermoprotokollet.¹⁶ Brottet människohandel består av tre delar (rekvisit): 1) en handling vidtas 2) på basis av en viss påverkan på en person (otillbörligt medel) 3) för ett visst syfte.¹⁷ Se nedanstående faktaruta hämtad från Brottsbalken, 4 kap. Om brott mot frihet och frid.

Lag om människohandel

1 a § Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom

1. olaga tvång,
2. vilseledande,
3. utnyttjande av någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ, eller
4. annat sådant otillbörligt medel om det allvarligt begränsar personens alternativ

rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. *Lag (2018:601)*

Handel med människor är ett globalt växande folkhälsoproblem och som överskrider etnisk och kulturell tillhörighet, social klass och kön¹⁸. Människohandel bygger på ett utnyttjande av de mest utsatta och marginaliserade

---

¹⁵ Förenta nationerna (FN), 2004

¹⁶ Europarådet, 2005; Europaparlamentet och Rådets Direktiv 2011/36/EU

¹⁷ Johansson, 2020

¹⁸ Toney-Butler, Ladd & Mittel, 2021

människorna i alla samhällen och är ett brott mot de mänskliga rättigheterna¹⁹. Människohandel, kan betraktas som en modern form av slaveri eftersom offret betraktas som en egendom, saknar resurser och ofta befinner sig i en stark beroendeställning till förövaren. I Europaparlamentet och Europeiska unionens råd²⁰ framgår att människohandeln är könsspecifik vilket innebär att kvinnor och män används till olika ändamål. Brottsligheten är transnationell där brottsoffren utnyttjas som arbetskraft under slavliknande förhållanden inom exempelvis byggbranschen, jordbrukssektorn eller för hushållsarbete. Inom ramen för tvångsarbete ingår också påtvingat tiggeri samt sexuell exploatering.

Vidare anges i EU-direktivets definition av människohandel att det inbegriper utnyttjande av en person för att begå brott för ekonomisk vinning, till exempel fickstölder, snatterier och narkotikahandel. Definitionen omfattar också människohandel i syfte att avlägsna organ, illegal adoption, samt ekonomiska transaktioner i samband med barn- och tvångsäktenskap. Dessa är ofta förenade med ett så kallat brudköp, det kan innebära att det sker en försäljning av en flicka som återbetalning på en skuld. Vidare kan kvinnor via ekonomiska transaktioner överlåtas till annan av sin make, makens familj eller klan. De kan också efter sin makes död ”ärvas” av andra. Barn- och tvångsäktenskap kan utgöra människohandel om rekvisiten uppfylls. Det behöver inte alltid vara så utan behöver utredas i varje fall.

Det förekommer också situationer när barn upplåts av föräldrar eller förmyndare för sexuell exploatering eller för att användas i arbete.²¹

---

¹⁹ Avsnittet bygger på definitioner om människohandel från Jämställdhetsmyndigheten, 2019; GRETA, 2014; Europaparlamentet och Rådets Direktiv 2011/36/EU

²⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU

²¹ Ds 2003:45

Prostitution och sexuell exploatering

Prostitution definieras utifrån att minst två parter köper eller säljer sexuella tjänster mot ersättning, vanligtvis ekonomisk, vilket i sig är en förutsättning för den sexuella tjänsten.²² För en vuxen person används formuleringen *personer som utnyttjas i prostitution*.²³ Enligt brottsbalken²⁴ rubriceras prostitution som *köp av sexuell tjänst* när det gäller vuxna, eller *försök till köp av sexuell tjänst*. För vuxna krävs fysisk beröring av könsorgan för att det ska vara köp av sexuell tjänst, vilket innebär att exempelvis sexuella tjänster via webcam, striptease etcetera inte ingår.²⁵

När det gäller prostitution och sexuell exploatering så används begreppet *sexuell exploatering av barn*²⁶ när det gäller barn. Sexuell exploatering av barn är ett något vidare begrepp än prostitution, då sexuell exploatering även kan ske digitalt, exempelvis kan livestreamade sexuella övergrepp rubriceras som *våldtäkt mot barn*. Det kan även ske en handel med dokumenterade eller livestreamade övergrepp på barn. Sexuell exploatering av barn handlar om olika former av sexuella övergrepp där någon form av ersättning har skett i samband med övergreppen på barnet. Främst handlar det om ekonomisk ersättning, vilket kan inkludera varor eller tjänster som alkohol, boende, presenter eller en resa.

Sexuell exploatering av barn innefattar våldtäkt mot barn, utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling eller sexuella övergrepp vilket sänds eller sprids digitalt.

---

²² SOU 1995:15

²³ Jämställdhetsmyndigheten, 2021a. Avsnittet bygger på de definitioner om prostitution och människohandel som Jämställdhetsmyndigheten formulerat i skrivelse daterad 2021-10-27; *Prostitution och människohandel – begrepp*. Dnr/projektnr. 2021/103.

²⁴ Brottsbalken (SFS 1962:700, 6 kap. 9§)

²⁵ Brottet köp av sexuell tjänst aktualiseras när någon skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning (6 kap. 11 § brottsbalken). Med sexuell förbindelse menas samlag eller annan jämförbar handling. Naken-posering, nakenbilder, filmer eller webcam omfattas inte.

²⁶ Jfr. Europarådets konvention (Lanzarotekonventionen) om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Sveriges regering ratificerade konventionen 30 maj 2013.

Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning definieras som en nedsättning av en individs fysiska, psykiska eller intellektuella funktionsförmåga.²⁷ Ibland kan en individ ha en flerfunktionsnedsättning. Till exempel kan det föreligga både en intellektuell och en motorisk funktionsnedsättning. En intellektuell funktionsnedsättning (IF)²⁸ innebär att personens intelligens och vardagsfärdigheter är nedsatta. Det innebär att det är svårare att fungera självständigt, till exempel i hemmet, i skolan eller i ett arbete. Hur självständigt en person lyckas hantera sin vardag beror på svårighetsgraden av funktionsnedsättningen.

---

²⁷ Begreppsdefinitionerna hämtade från Socialstyrelsens termabank, 2021-12-23. Se länk: <https://termbank.socialstyrelsen.se/>

²⁸ Region Stockholm, 2021

Del III. ÄMNESFÖRDJUPNING

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck strider mot de mänskliga rättigheterna i enlighet med Istanbulkonventionen. Det är även ett brott mot svensk lagstiftning²⁹. Våldet är såväl ett jämställdhetsproblem som ett folkhälsoproblem och omfattas främst av Regeringens femte och sjätte jämställdhetspolitiska delmål *Jämställd hälsa* och *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra*.³⁰ En nyckelfaktor i det hedersrelaterade våldet och förtrycket är att våldet utövas och sanktioneras kollektivt, även om handlingar kan utföras individuellt. Den kollektivistiska kontexten gör att det blir en stor utmaning att hantera hedersrelaterat våld och förtryck eftersom det är sanktionerat av många.

På samhällsnivå kan även olika faktorer påverka i vilken omfattning, i vilken form och hur hedersrelaterat våld och förtryck kommer till uttryck. Dessa faktorer kan till exempel vara integration, utbildning, socioekonomisk standard, religion, etnicitet, statslöshet, minoritetskap och erfarenheter av väpnade konflikter. Segregation och låg socioekonomisk status kan således bidra till denna förekomst av inneslutning i grupper vilket förstärker hedersnormer men de utgör ingen förutsättning för våldet.³¹ En viktig distinktion när kollektivistiska familjestrukturer diskuteras är att hedersnormer inte förekommer i alla familjer. Det är gruppens normbildning kring kyskheter och oskuldsideal som är en bestämmande faktor kring huruvida det råder en hederskultur, eller inte³². Hedersnormer kan således upprätthållas i familjer oavsett integrering och socioekonomisk standard.

Att växa upp och fostras i en hederskontext innebär att en individ förväntas sätta familjens och släktens kollektiva intressen framför sina egna. Det påverkar individens möjligheter att självständigt skapa sig ett eget liv. Våldet och förtrycket kan ta sig uttryck i flera olika former, från att exempelvis bli kontrollerad till att inte själv få välja kläder, umgänge och sin egen rörelsefrihet till könsstympning, barn- och tvångsäktenskap samt att bli bortförd mot sin vilja, även dödligt våld förekommer i form av planerade

---

²⁹ Se till exempel. Brottsbalken (SFS 1962:700, 4 kap. 4c-d §)

³⁰ Regeringskansliet, 2022

³¹ Baianstovu m.fl. 2019; Regeringskansliet, 2022

³² Makram, 2019

mord mot de som bryter mot hedersnormerna.³³ UNICEF³⁴ anger att det globalt sett finns 650 miljoner flickor och kvinnor som blivit bortgifta som barn. År 2015 identifierades 132 gifta barn i Sverige.³⁵ Vidare uppskattar FN:s befolkningsfond UNFPA³⁶ att omkring 5 000 flickor och kvinnor mördas varje år till följd av hedersrelaterat våld och förtryck.

Forskning visar att pojkar och unga män som växer upp med hedersnormer kan både vara utsatta för förtryck och våld och samtidigt själva vara utövare av våldet.³⁷ Även kvinnor kan vara involverade i att kontrollera och utöva straff vid överträdelser av hedersnormen.³⁸ Ofta förklaras det med att mödrar är ansvariga för sina barns uppfostran. Begär barnet en normöverträdelse så anses det spegla vilken typ av kvinna hon är och hon bedöms ha misslyckats, vilket innebär att mödrarna själva kan bli utsatta för bestraffningar.

Det är viktigt att poängtera att hedersrelaterat våld och förtryck innebär en livslång utsatthet. Hedersrelaterat våld och förtryck upphör inte när man blir vuxen eller gifter sig, det följer hela livslinjen. Ur hedersnätverkets perspektiv fortsätter den som lever fel att skada sin familj, släkt och klan. Normbrytaren har befläckt familjens heder och det upphör inte för att personen lämnar eller inte längre har kontakt längre med hedersnätverket.

I hederskontexter råder det ett starkt kollektivt ansvar att förhindra föräktenskapliga relationer och att styra valet av äktenskapspartner³⁹. Starka hedersnormer kring kyskhet och oskuld bidrar bland annat till att kvinnor världen över utsätts för barn- och tvångsäktenskap. I likhet med svenska förhållanden framgår från UNDOC-rapporten⁴⁰ att offren för tvångsäktenskap drabbar främst vuxna kvinnor och flickor, medan pojkar oftare är utsatt för påtvingad brottslig verksamhet. Tilläggas bör att pojkar också tvingas in i äktenskap, där de kan bli försörjningsskyldiga för en familj i hemlandet oavsett ekonomisk situation i Sverige. Kartläggningar från

---

³³ Jfr. Bhanbhro m.fl., 2016; Gangoli m.fl., 2018; Socialstyrelsen, 2018a; SOU 2020:57

³⁴ UNICEF, 2021

³⁵ Migrationsverket, 2016

³⁶ United Nations Population Fund (UNFPA), 2000

³⁷ Gill, 2008; Jämställdhetsmyndigheten, 2021c

³⁸ Walker & Gill, 2019

³⁹ Björktomta, 2019; Lidman & Hong, 2018

⁴⁰ UNODC, 2021

Stockholm, Göteborg och Malmö som inkluderar elever i årskurs nio visar att nästan var sjätte elev lever med hedersrelaterade normer och förtryck.⁴¹

I en svensk elevundersökning uppgav de elever som inte får välja sin framtida partner att de betydligt oftare är utsatt för flera typer av våld samt mer allvarligt våld än andra barn.⁴² De hade även en sämre uppskattad hälsa än andra barn och självmordstankar var vanligt förekommande. Var femte elev bland de som inte själva fick välja sin framtid hade försökt ta sitt liv. En annan svensk studie visade att 66 procent av flickor och 35 procent av pojkar med utomnordiska föräldrar förväntades vänta med sex till efter giftermålet. Det framgår också att 26 procent av flickorna och sju procent av pojkarna uppgav att det var familjen som bestämde deras framtida partner.⁴³

I syfte att gifta bort flickor och kvinnor förekommer resor till andra länder under tvång eller falska förutsättningar. Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland genomförde i slutet av 2019 en nationell kartläggning⁴⁴ av personer som förts bort i en hederskontext och barn som uppges vara gifta. Av de 192 kommuner som besvarade socialtjänstenkäten uppgav 43 kommuner att de hade kännedom om bortförda personer under 2019. Sammanlagt rör det sig om 199 personer, varav 86 procent barn. I samma enkät framkom att 27 av 192 kommuner hade kännedom om totalt 36 barn som uppgavs vara gifta. I rapporten konstateras att det sannolikt finns grupper som inte uppmärksammas tillräckligt då en hög andel av skola och socialtjänst som tillfrågats i enkäten uppgett att de inte känt till några personer som blivit bortförda. Kartläggningen lyfter bland annat fram att många kommuner inte har, eller inte vet, om det finns rutiner för att hantera sådana ärenden samt att det brister i samverkan mellan socialtjänst och skola. Det var även 30% av kommunerna som inte besvarade enkäten, vilket innebär att de kan finnas fler personer som varit utsatta men som inte kommer fram i enkätstudien.

Sedan 2014 finns en ny lagstiftning mot äktenskapstvång i Sverige och 2019 genomfördes en skärpning i lagstiftningen angående erkännande av utländska barnäktenskap. För att ytterligare skydda barnet har det sedan

---

⁴¹ Strid m.fl., 2018

⁴² Jernbro & Landberg, 2018

⁴³ Ghadimi & Gunnarsson, 2019

⁴⁴ Länsstyrelsen Östergötland, 2020

2020 införts en möjlighet i LVU⁴⁵ att belägga barn med utreseförbud om de riskerar att föras utomlands i syfte att ingå äktenskap eller äktenskapsliknande förbindelse.

Konflikter om giftermål och val av äktenskapspartner är en av flera orsaker till att unga personer utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. HBTQ-personer löper också en hög risk för att giftas bort mot sin vilja, eftersom det är ett sätt att tvinga dem att leva i heterosexuella relationer. Konservativa föreställningar om kön och sexualitet kan medföra ett starkt förtryck mot HBTQ-personer.⁴⁶ Vissa former av våld är direkt riktade mot det normbrott som HBTQ-personer anses stå för. De riskerar därför att utsättas för andra former av våldshandlingar och av andra anledningar än det våld som sker mot heterosexuella flickor och kvinnor som följer den binära könsnormen. Det kan till exempel handla om så kallade omvändelseförsök.⁴⁷ MUCF lyfter upp i rapporten *Unga HBTQ-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige*⁴⁸ att det i flera tidigare studier och rapporter förekommer berättelser om fenomenet i en hederskontext, men att vi inte vet något om omfattningen varken i hederskontext eller i övrigt, då det inte finns någon systematisk dokumentation för utsatthet för omvändelseförsök.

Oavsett om personer lever i en hederskontext eller inte, så leder en funktionsnedsättning till en ökad beroendeställning där det kan vara svårt att sätta gränser och hävda sin egen rätt. Det är till exempel vanligt förekommande att familjer som lever i en hederskontext anlitar anhöriga som vårdare.⁴⁹ I en hederskontext är personerna ofta direkt beroende av familjens och släktens omhändertagande. Personer med en intellektuell funktionsnedsättning blir ofta vilseledda i förhållande till äktenskap, det vill säga det är svårt att förstå vad ett äktenskap innebär utifrån kognitiva svårigheter och således förstår de inte heller konsekvenserna av vad de säger ja till. Utifrån deras kognitiva svårigheter blir de även mer sårbara för andra former av hedersrelaterat våld och förtryck då de inte alltid har förmågan att förstå vad som förväntas av dem eller att de kan bryta mot normer och inte har förmågan att skydda sig själva.

---

⁴⁵ LVU, Lagen om vård av unga

⁴⁶ Skr. 2016/17:10

⁴⁷ Regeringen, 2020

⁴⁸ Myndigheten för ungdoms och civilsamhällsfrågor (MUCF), 2022

⁴⁹ Gunnarsson m.fl., 2020

Trots att socialtjänsten under de senaste 15 åren uppmärksammat att allt fler barn och unga vuxna förefaller leva under hotet av att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck saknas tillräckliga kunskaper om hur våldet ska hanteras och förebyggas. I en analys av myndigheters arbete med den nationella strategin mot mäns våld mot kvinnor framträder en samstämmig bild av att det saknas kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck avseende utvärderade metoder, kartläggningar och statistik. Det råder också avsaknad av såväl strategiskt som praktiskt stöd i arbetet⁵⁰.

Människohandel

Globalt, så även i Europa, är sexuell exploatering den vanligaste formen av människohandel, följt av arbetskraftsexploatering. Att vara utsatt för människohandel kan handla om att vara kontrollerad av andra, att få sitt pass fråntaget, att leva i en utsatt situation som ensamkommande flykting, att utnyttjas sexuellt eller att tvingas tigga i samband med barn- och tvångs- äktenskap. Det är vanligt förekommande att den som är utsatt har dålig hälsa, ofta i kombination med en funktionsnedsättning och saknar grundläggande kunskaper i svenska och engelska.⁵¹ År 2018 var 50 procent av brottsoffren utsatta för sexuellt utnyttjande och 38 procent utsattes för tvångsarbete.⁵² Vidare visar rapporten från United Nation Office on Drugs and Crime (UNDOC) att människohandel som gäller tvångsäktenskap upptäcks mindre ofta och uppgår till ca 1% av de globala rapporterade fallen. Dock har det konstaterats av FN år 2020 att det globalt sett finns 765 miljoner barnäktenskap, vilket årligen berör ca 12 miljoner flickor.⁵³

När det gäller människohandel är brottsbeskrivningen densamma för vuxna och barn. För barn under 18 år som är utsatta krävs emellertid inte att något otillbörligt medel såsom exempelvis våld, hot eller tvång har använts mot dem.⁵⁴ Brottet människohandel är fullbordat i och med att det

---

⁵⁰ Statskontoret, 2021

⁵¹ Jfr Jämställdhetsmyndigheten, 2019; Socialstyrelsen, 2017.

⁵² UNODC, 2021

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Se Socialstyrelsen, 2018b för mer detaljerad information när det gäller handläggning av barn involverad i människohandel.

föreligger en planerad exploatering, vilket innebär att exploatering inte behöver ha ägt rum. Europaparlamentet och Europeiska unionens råd⁵⁵ fastslår att barn- och tvångsaktenskap även kan ingå i människohandel om det i övrigt uppfyller brottsrekvisiteten. En anledning till detta är att fånga upp de fall av barn- och tvångsaktenskap som skett med ersättning till annan. När det gäller barn- och tvångsaktenskap fullbordas äktenskapet i många fall med att det nygifta paret ska ha samlag. Förväntan på samlag i samband med äktenskap innefattas av de oskulds- och kyskhetsnormer som innefattas i begreppet hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa handlingar i sig kan omfattas av lagstiftningen om sexualbrott men beroende på omständigheter kan det även vara aktuellt med brottsrubriceringen människohandel.

År 2002 infördes lagstiftning om människohandel i Sverige. Av de barn som kommit till svenska myndigheters kännedom är majoriteten av de barn som fallit offer för människohandel i åldrarna 16–17 år. Under 2019 anmäldes 12 brott om människohandel för sexuella ändamål med barn jämfört med 14 brott under 2018⁵⁶. I Sverige rapporterades 2019 tre domar (ett åtal ogillades) som gällde fall av äktenskapstvång där målsäganden var under 18 år.⁵⁷

Vidare anges från polisens rapport att Migrationsverket, polisen och socialtjänsten var de som anmälde brotten. Majoriteten av brotten som anmäldes av Migrationsverket hade begåtts i ett annat land än Sverige och var därför särskilt svåra att utreda. En annan brottstyp mot barn handlar om de svenska män som i ett annat land sexuellt utnyttjar en flicka eller pojke med hemvist i destinationslandet mot någon form av ersättning.

Människohandel förekommer i många former och är könsspecifik. Det vill säga flickor, kvinnor, pojkar och män utsätts på olika sätt för denna typ av brott.⁵⁸ Officiell statistik över antalet barn som utsätts för människohandel varje år är mycket svår att få fram och mörkertalet är stort. Från statistik över de ärenden som Jämställdhetsmyndigheten kommit i kontakt med via regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel framgår att 490 personer varit potentiellt utsatta för både människohandel och människoexploatering under 2021. Av dessa var 436 vuxna, varav 289 kvinnor och 142 män. Det var 54 barn, varav 32 flickor och 21 pojkar. Vuxna kvinnor

---

⁵⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU

⁵⁶ Polismyndigheten, 2020

⁵⁷ Ibid

⁵⁸ Jämställdhetsmyndigheten, 2021b

har främst exploaterats för sexuella ändamål, medan män främst utnyttjats i arbete. Flickor utnyttjades främst i tiggeri, sedan multipel exploatering och tvångsäktenskap. För pojkar var exploateringsformen främst okänd, som nummer två kommer kriminalitet och multipel exploatering.

I Sverige rapporterades 2019 tre domar (ett åtal ogillades) som gällde fall av äktenskapstvång där målsäganden var under 18 år.⁵⁹ Detta var innan brottet barnäktenskap infördes i svensk rätt. I UNDOC rapporten⁶⁰ redogörs för ett människohandelnätverk som specialiserat sig på att sälja kvinnor från Sydostasien för tvångsäktenskap till män i andra länder. Inkomsten som en människohandlare erhåller vid rekrytering av en kvinna för tvångsäktenskap rapporteras uppgå till omkring 3000 USD, vilket kan jämföras med en årslön i Sydostasien. Från UNDOC-rapporten redogörs för ett antal sårbarhetsfaktorer som föreligger hos offren som utnyttjas av människohandlare. Ekonomiska behov uppgår till 50%, migrationsstatus 10%, mental, beteendemässig- eller neurologisk sjukdom 10%, barn med dysfunktionell familj 10%, barn utan föräldrar 9%, begränsad utbildning eller kunskap av främmande språk 6%, fysisk funktionsnedsättning 3% samt att vara utsatt inom ramen för partnervåld 13%.

Som tidigare nämnts finns ett europeiskt samarbete kring bekämpandet av människohandel⁶¹ som handlar om att förstärka skyddet för människohandelsoffer och förbättra de förebyggande åtgärderna genom att skärpa lagföringen av förövarna för alla former av människohandel. Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att bevilja bistånd till personer som är utsatta, vilket även inkluderar offer för människohandel. Detta anges i 5 kap. 11§, i socialtjänstlagen⁶² genom skrivningen; ”till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp”. Detta innefattar även formellt identifierade offer via en förundersökning för alla brott inklusive människohandel. Särskilda rättigheter som betänketid och tidsbegränsat uppehållstillstånd för bevisperson finns reglerat i utlänningslagen och berör offer för människohandel. Brottet människohandel föreskrivs i 4 kap. 1 a § brottsbalken (1962:700) samt ändring i brottsbalken (2010:371), och anger att gärningspersonen måste ha vidtagit någon handelsåtgärd i syfte att exploatera ett barn eller en vuxen person.

---

⁵⁹ Polismyndigheten, 2020

⁶⁰ UNODC, 2021

⁶¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU

⁶² SFS 2001:453

Utöver socialtjänsten är flera aktörer involverade i skyddet av offer för människohandel, tex. utrikesdepartementet, hälso- och sjukvård, migrationsverket och olika civilsamhällesaktörer. Polis ska genomföra risk- och skyddsbedömningar och samarbeta med åklagare under förundersökningsprocessen.

Sannolikt kommer människohandeln att öka eftersom utbredd fattigdom och svåra ekonomiska och sociala villkor leder till att många människor blir lättare att utnyttja för personer som vill exploatera dem. COVID-19 pandemin har lett till ekonomiska svårigheter och arbetslöshet i många länder. Likaså har naturkatastrofer och översvämningar bidragit till många människors utsatthet.⁶³ I synnerhet barn som lever i en migrationskontext, eller personer med en funktionsnedsättning riskerar således att utsättas för barnåktenskap och människohandel vilket kan betydande fysiska och psykiska hälsokonsekvenser för en stor grupp, ofta unga människor.⁶⁴

Människohandel och prostitution och sexuell exploatering

I Sverige uppgår 1,5 procent av kvinnorna och 1 procent av männen i åldern 16 - 84 år i Sverige, att de fått ersättning för sex. I gruppen homo- och bisexuella och queera personer är siffran 7 procent.⁶⁵

I en undersökning som besvarades av 3256 svenska tredjeårselever på gymnasiet uppgav 37 ungdomar (1,1 %) att de någon gång sålt sexuella tjänster. En större andel av flickorna än av pojkarna (1,4 % jämfört med 0,8 %) angav att de hade erfarenheter av att sälja sexuella tjänster. Genomsnittsåldern för det första tillfället de tagit emot ersättning för sex var 15,7 år. Ungefär en fjärdedel (24 %) av de elever som tagit emot ersättning för sex hade endast gjort det vid ett tillfälle, hälften hade tagit emot ersättning 2-5 gånger och den resterande fjärdedelen vid mer än fem tillfällen. Av de som tagit emot ersättning mindre än fem gånger var de flesta flickor, av de som gjort det mer än fem gånger var de flesta pojkar. Köparna var oftast personer i åldern mellan 15 och 25 år (57 %), det vill säga andra barn eller unga personer.⁶⁶

---

⁶³ UNODC, 2021

⁶⁴ McAlpine, Hossain & Zimmerman, 2016; Moore m.fl., 2020; Muraya & Fry, 2016; Toney-Butler, Ladd & Mittel, 2021.

⁶⁵ Folkhälsomyndigheten, 2019

⁶⁶ Svedin, Landberg & Jonsson, 2021

Tidigare screenade Kriminalvården sex kvinnoanstalter för att upptäcka erfarenheter av sex mot ersättning samt människohandel. Screeningen visade att 11 procent av de kvinnliga internerna varit utsatt för människohandel.⁶⁷ Det framgick också från Kriminalvårdens screening av kvinnliga interner att 24 procent uppgav att de hade tagit emot ersättning för sex.⁶⁸

Det är dock ett mörkertal hur många offer som utsatts för människohandel relaterad till sexuell exploatering i Sverige.⁶⁹ Svensk polis anger att andelen upptäckta fall beror på vilka resurser polisregionerna lägger ner på att uppdaga denna brottslighet. Polisens kompetens att synliggöra brottsligheten samt mängden tips som kommer in till Polismyndigheten inverkar också på möjligheten till upplärning. Detta framgår också från polisens rapport att händelseförloppet i ett kopplerimål och utnyttjandet har ofta stora likheter med ett människohandelsmål. Det är därför svårt att basera andelen utsatta enbart på antalet offer som ses som målsägande i människohandelsutredningar. Polisen anger vidare, i likhet med internationella siffror, att alla kända offer för människohandel för sexuella ändamål, koppleri och grovt koppleri i Sverige varit flickor och kvinnor i åldrarna 13 – 45 år. I de fall vi har kännedom om att pojkar eller män fallit offer för människohandel i Sverige handlar det om utnyttjande i exempelvis tiggeri, stöldverksamhet och tvångsarbete. I enstaka fall föreligger också misstankar om att pojkar utsatts för sexuell exploatering.⁷⁰

Polisens kartläggning som baserades på siffror från 2019 visade att det totala antalet anmälda brott avseende alla former av människohandel uppgick till 276, vilket är en ökning med 29 procent jämfört med 2018, då 214 brott anmäldes. För 2019 uppgick antalet anmälda koppleribrott till 133 stycken och antalet anmälda brott gällande människohandel för sexuella ändamål uppgick till 106.⁷¹ Antalet anmälda koppleribrott inklusive grovt koppleri uppgick 2020 till 191 fall och antalet anmälda fall av människohandel för sexuella ändamål till 110 fall. Statistiken om människohandel utgår från juridiskt kön, vilket innebär att det saknas statistik för personer som identifierar sig som icke-binära. Omfattningsstudier om prostitution, som inte bara omfattas av ett juridiskt kön, lyfter fram att HBTQ-personer

---

⁶⁷ Kriminalvården, 2009

⁶⁸ Ibid

⁶⁹ Polismyndigheten, 2020

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Brottsförebyggande rådet (BRÅ), 2021

är en särskilt utsatt grupp när det gäller olika former av sexuell exploatering.⁷²

Vidare framgår från polisens rapport att de flesta offer för koppleri och människohandel för sexuella ändamål är från Rumänien och Nigeria. Från både inhemska och internationella studier framgår att offren ofta är ovilliga att delta i rättsprocessen och att de har ett bristande förtroende för myndigheter. Polisen förklarar detta med att många offer är utsatta för traditions- eller religionsbaserade riter som utgör en del av deras familjetraditioner. Många brottsoffer är också våldsutsatta och hotade av människohandlarna, så också deras anhöriga. De har ofta svårt att sätta ord på de allvarliga och förnedrande sexuella övergrepp som de tvingats vara delaktiga i. Från polisens rapport framgår att personer som begår människohandelsbrott, är i huvudsak män med olika etnisk bakgrund, vilka tillhörde familjebaserade sammanslutningar eller organiserade nätverk i offrens ursprungsländer.⁷³

Multipel exploatering utifrån hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution och människohandel

Personer som lever i en hederskontext och samtidigt utsätts för människohandel och prostitution är multipelt exploaterade och således extra sårbara i förhållande till förövaren och till samhällets insatser. Regeringen anger i sin skrivelse⁷⁴ att det finns ett samband mellan olika våldsyttningar som misshandel, våldtäkt, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Denna typ av multipel exploatering är att betrakta som en av de värsta formerna av mäns våld mot kvinnor.⁷⁵

Brittisk forskning visar att multipel exploatering inom ramen för en hederskontextuell miljö ofta innebär svårigheter för både polis och socialtjänst att hantera sådana fall. Ofta underlåter myndigheterna att agera i ärendena och att utföra regelbundet utföra riskbedömningar.⁷⁶ Den särskilda sårbarhet som beskrivs handlar om att vara drabbad av psykisk sjukdom eller

---

⁷² Jämställdhetsmyndigheten, 2021b; Svedin, Landberg & Jonsson, 2021

⁷³ Jfr. Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU; BRÅ, 2021

⁷⁴ Skr. 2016/17:10

⁷⁵ Jämställdhetsmyndigheten, 2021b

⁷⁶ Aplin, 2018

andra former av funktionsnedsättningar vilket leder till att den utsatta brister förmåga att ge sitt samtycke och att fatta beslut.⁷⁷ Forskare⁷⁸ har funnit att särskild sårbarhet i kombination med utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck är ett obeforskat område. Det förefaller vara ett icke-erkänt problemområde för myndigheter att hantera vilket i sin tur ger en negativ inverkan på brottsregistrering och åtal. Detta är också iakttagelser som gjorts bland svenska myndigheter eftersom flickors och kvinnors exploatering i samband med särskild sårbarhet förefaller vara mindre beaktat i deras arbete.⁷⁹

Utifrån en svensk kartläggning⁸⁰ som baserar sina uppgifter på yrkesverksamma inom LSS och daglig verksamhet framträder en bild av sårbara brukare med nedsatt förmåga som har svårt att göra åldersadekvata omdömen, i synnerhet med utgångspunkt från en hederskontextuell normbildning. De befinner sig i en beroendeställning till sina anhöriga och har svårt att avgöra vad som räknas som ett eget val, en kränkning eller en våldshandling. Kartläggningen visade att risken för tvångsäktenskap bland vuxna personer med intellektuell funktionsnedsättning uppskattades vara tämligen jämnt fördelad mellan kvinnor och män.⁸¹ Våldsutsatthet rent generellt bland kvinnor med funktionsnedsättning är högre än för övriga kvinnor och betraktas som ett allvarligt samhällsproblem.⁸² Verksamheter som möter personer utsatta för prostitution, oavsett om de lever i en hederskontext eller inte, beskriver att intellektuella funktionsnedsättningar eller neuropsykiatriska funktionsvariationer, som till exempel autism eller ADHD är vanligt förekommande i målgruppen.⁸³

Det saknas forskning i Sverige om förekomst av att vara utsatt för både hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution och människohandel. Det saknas även siffror om hur det ser ut i särskilt sårbara grupper, som till exempel personer med funktionsnedsättningar.

---

⁷⁷ Clawson, & Fyson, 2017

⁷⁸ Aplin, 2018

⁷⁹ Statskontoret, 2021

⁸⁰ Gunnarsson m.fl., 2020

⁸¹ Ibid.

⁸² Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), 2013

⁸³ Jämställdhetsmyndigheten, 2021b

Del IV. METOD

För att kunna validera resultaten har vi triangulerat datainsamlingen. Föreliggande projekt består därför av flera delstudier och baseras på enkäter, intervjuer och domar i brottsmål. För att besvara den sista frågeställningen har även personer ur målgruppen blivit intervjuade.

Urval och undersökningsgrupp

Fokus i denna rapport är yrkesverksamma från relevanta verksamheter som möter människor där utsatthet kan relateras till hedersrelaterat våld och förtryck, funktionsnedsättning, prostitution samt barn- och tvångsäktenskap.

De yrkesverksamma har delats in i tre olika grupper:

- **Socialtjänsten**, vilka består framför allt av socialsekreterare men även andra som är anställda inom socialtjänsten och arbetar med dessa frågor.
- **Rättsväsendet**, vilka består av personer som arbetar vid polismyndigheten, både poliser och civila, och åklagare.
- **Särskilda boendeformer**, vilka består av boenden i olika former som har som syfte att skydda de utsatta. Yrkesverksamma som är relevanta för denna grupp är yrkesverksamma vid SiS institutioner, LSS-boenden och skyddade boenden.

Enkät

Medverkan i enkätstudierna innebar inget krav på erfarenhet av att handlägga, utreda eller bidra med boendestöd vid denna typ av ärenden.

Socialtjänst och Rättsväsendet. Den första enkäten skickades ut till yrkesverksamma inom socialtjänsten och rättsväsendet. Totalt svarade 360 personer, varav 320 var från socialtjänsten och 36 från rättsväsendet. Det var 34 (9,4%) män och 319 (88,6%) kvinnor (7 uppgav ej kön). De var mellan 18 år och 65 år, där ungefär hälften var under 40 år (52,2%). Majoriteten arbetade inom socialtjänsten (n=312, 86,7%). 19 poliser (5,3%) och 10 åklagare (2,8%) besvarade enkäten. Ytterligare 19 (5,3%) uppgav att de arbetade med annat, bland annat arbetade fem personer inom polisen som civilutredare, övriga 14 arbetade inom olika enheter kopplade till socialtjänsten. Av de som svarade arbetade 215 (59,7%) i en storstad, 83 (23,1%) på landsbygd och 18 (5,0%) i glesbygd. 44 personer (12,2%) uppgav inte var de arbetade.

Under åren 2016 – 2021 har 167 (51,9%) av yrkesverksamma inom socialtjänsten och 26 (72,2%) av yrkesverksamma inom rättsväsendet, dvs

totalt 193 (53,6%) personer angett att de arbetat med ärenden med multipel exploatering. Dessa utgör undersökningsgruppen för resultatet.

Särskilda boendeformer. Den andra enkäten riktade sig till särskilda boenden i olika former. Totalt svarade 29 personer på enkäten, 4 (13,8%) män och 25 (86,2%) kvinnor. De var mellan 25 år och 65 år, där ungefär hälften var under 40 år (44,8%). De arbetade vid SiS-institution (9, 31,0%). LSS-boende (3, 10,3%), Skyddat boende (7, 24,1%), annat (10, 34,5%) som exempelvis kvinnojourer. Av de som svarade arbetade 11 (37,9%) i en storstad, 6 (20,7%) på landsbygd och 4 (13,8%) i glesbygd. 8 personer (27,6%) upp gav inte var de arbetade.

Under åren 2016 – 2021 har 22 (75,9%) arbetat med ärenden med multipel utsatthet. Dessa utgör undersökningsgruppen för resultatet.

Den totala undersökningsgruppen består således av 167 (51,9% av de som besvarade enkäten) yrkesverksamma inom socialtjänsten, 26 (72,2% av de som besvarade enkäten) yrkesverksamma inom rättsväsendet och 22 (75,9% av de som besvarade enkäten) yrkesverksamma inom särskilda boendeformer.

Domar

Domar begärdes ut för perioden 1 januari 2016 - 26 november 2021 från samtliga 48 tingsrätter gällande följande lagrum:

- BrB 4 kap. 1a, Människohandel,
- BrB 4 kap. 4c § - Barnäktenskap
- BrB 4 kap. 4d § - Tvångsäktenskap

Begäran utformades tillsammans med jurist vid Örebro universitet och skickades skriftligt per mail och kompletterades via telefon eller mail vid önskemål. Totalt har vi gått igenom 54 handlingar. Av dessa rörde 33 handlingar människohandel och människoexploatering, 13 handlingar rörde tvångsäktenskap och 1 handling rörde barnäktenskap. 3 handlingar rörde sexuell tjänst, koppleri och stöld och det framgår inte av handlingarna att det finns koppling till hedersrelaterat våld och förtryck eller människohandel. 4 av handlingarna kommer från hovrätterna och är överklaganden till de ovan nämnda domarna rörande tvångsäktenskap.

Intervjuer med yrkesverksamma

Jämställdhetsmyndigheten och Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck har bidragit med kontaktuppgifter till yrkesverksamma som bedöms besitta relevant kunskap i relation till studiens syfte.

Ett första mailutskick med förfrågan om deltagande utgår till 16 kontaktpersoner stationerade hos polis, åklagare, socialtjänst.⁸⁴ Senare tillfrågades även personal vid skyddade boenden, regionkoordinatorer samt barnhussamordnare att delta i intervju. Vid utskicket bifogades ett informationsbrev om studien samt en uppmaning att vidarebefordra mailet till fler lämpade kollegor, vilket innebär att ett så kallat snöbollsurval har använts.⁸⁵ Genom att fråga om särskilt lämpade personer att intervjua, ökar snöbollen i omfång när nya informanter identifieras. Totalt har 55 förfrågningar om deltagande i intervju sänts ut via mail till ovanstående, från den 16 december 2021 till och med mars 2022. Utskicket skedde inom ett brett geografiskt område, från region Skåne till region Västerbotten. Under datainsamlingsperioden har två påminnelser om deltagande i intervju skickats ut. Tjugotre deltagare har intervjuats enskilt. Två Barnhussamordnare har på egen begäran intervjuats tillsammans. Detsamma gäller två personal anställda inom specialiserad öppenvård inriktad mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Ett inklusionskriterium för medverkan i intervjuer var att deltagaren skulle vara yrkesverksam i verksamheter där arbete med målgruppen förekommer. Det vill säga personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Av de intervjuade var 6 personer anställda vid polisen, 3 var åklagare, 3 var barnhussamordnare, 2 var regionkoordinatorer, 2 var SiS personal, 6 var anställda inom socialtjänsten och 5 var anställda inom skyddat boende alternativt specialiserad öppenvård med inriktning mot hedersrelaterat våld och förtryck. Totalt intervjuades 27 personer.

Intervjuer med personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Rekryterade personer från målgruppen kunde antingen på eget initiativ ha tagit kontakt med socialtjänsten, eller blivit aktualiserade via en så kallad orosanalys. Inklusionskriterier för deltagande var barn och vuxna från 15 år och uppåt med erfarenheter av utsatthet i samband med hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. En ambition var att intervjua omkring 5 personer. Den målgrupp som intervjuades bedöms vara extra sårbara individer som kräver särskilda beaktanden när det gäller hälsa, säkerhet och skydd. Personer ur målgruppen skulle

---

⁸⁴ När det gäller socialtjänsten så inkluderades också eventuella specialiserade öppenvårdsenheter med inriktning mot hedersrelaterat våld och förtryck.

⁸⁵ Krippendorff, 2019

uppfylla säkerhetsvillkoren som innebar att deltagande i intervju inte bedömdes leda till psykisk ohälsa för deltagaren och de skulle leva under skyddade och ordnade omständigheter, till exempel enheter vid Statens institutionsstyrelse (SiS), HVB hem, LSS boenden eller skyddade boenden.

Ett exklusionskriterium för deltagande var personer som berörda verksamheter bedömde ha en allvarlig psykisk ohälsa, eller personer som bedömdes leva under omständigheter där en hög hotbild förelåg. Totalt genomfördes enskilda djupintervjuer med två kvinnor från målgruppen. Vid dessa intervjuer fanns personal med i bakgrunden som stöd, vilket var en önskan från båda intervjudeltagarna. De båda intervjudeltagarna hade varit föremål för förberedelser i samband med barn- och tvångsäktenskap. Det framgick inte av intervjuerna huruvida detta kunde rubriceras som människohandel utifrån ett juridiskt perspektiv.

Material

Materialiet som vi har använt för datainsamlingen är enkäter, intervjuguider och domar.

Enkäten

Enkäten består av frågor som fokuserar på områden som; rättsprocessen, stöd och hjälp samt hur området uppfattas vara uppmärksammat och synliggjort inom respektive myndighet.

Det konstruerades två olika enkäter. Den första till yrkesverksamma inom socialtjänst och rättsväsendet och den andra till yrkesverksamma inom särskilda boendeformer. Skillnaden bestod i att den första enkäten hade några extra frågor kring den upplevda svårighetsgraden för ärenden och ifall de upplevde att de hade tillräckliga kunskaper att arbeta med dessa ärenden. Syftet med att ha dessa extra frågor för socialtjänst och rättsväsendet var att det är yrkesverksamma inom dessa grupper som fattar beslut om olika insatser och åtgärder och därmed var det av intresse att undersöka om de ansåg att de hade de kunskaper som de behövde för att fatta besluten. Utöver det var enkäterna lika och kommer att redovisas i resultat i jämförelse mellan grupperna.

För att validera enkäten har arbetet med enkätkonstruktionen gjorts i samarbete med socialkontoret i Vivalla inom socialtjänsten i Örebro kommun. De har fördjupad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och arbetar i stor utsträckning med de arbetsområden som undersöks i studien.

Enkäterna har färdigställts i ett digitalt formulär. De bestod av 15 respektive 20 kryssfrågor. Först kom några bakgrundsfrågor i syfte att kunna

göra jämförande analyser utifrån kön, ålder och glesbygd, landsbygd och storstadsperspektiv. Därefter kom några frågor om hur respondenterna har arbetat med ärenden som gäller den utsatta målgruppen. Slutligen kom det frågor om samverkan och resurser. De ombads att svara så nära sin upplevelse som möjligt. När de var klara med enkäten ombads de skicka in svaren elektroniskt. Genom att de lämnade in svaren så samtyckte de också till medverkan.

Enkäten tog mellan 5-15 minuter att besvara beroende på om de arbetat med ett ärende från målgruppen eller inte.

Domar

Utifrån den aktuella lagstiftningen för människohandel och barnäktenskap samt tvångsäktenskap togs ett kodningsschema fram för domarna. För att skapa kodningsschemat identifierades nyckelord. Dessa omformulerades till ett antal frågor som legat till grund för läsningen av domarna:

- Barn- och tvångsäktenskap
  - Har personen transporterats till ett annat land eller ort?
  - Har det utbyts pengar eller annat medel med anledning av äktenskapet?
  - Har personen varit i en utsatt situation?
  - Har personen varit utsatt för sexuell exploatering?
- Människohandel
  - Har det förekommit barn- eller tvångsäktenskap i samband med situationen?

Har gärningen varit kollektivt sanktionerad? Hederskontext?

Intervjuguiden

Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun är att ta del av och förstå det berörda ämnet utifrån intervjudeltagarens perspektiv.⁸⁶ En semistrukturerad intervjuguide har använts vilket innebär att intervjufrågorna har formulerats på förhand och är samma för alla intervjuade. Intervjuguiderna har utformats i samråd med socialsekreterare som ansvarar för målgruppen samt genom samråd med personer som har erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck.

Intervjuguiden innehåller tre frågeområden för de yrkesverksamma;

---

⁸⁶ Graneheim & Lundman, 2004; Krippendorff, 2019

1. upplevelse av samverkan samt i vilken utsträckning rutiner och riktlinjer finns att tillgå i arbetet,
2. frågor kring riskbedömning- och riskhantering samt
3. kunskap och resurser för att arbeta med målgruppen.

Intervjuguiden med målgruppen innehåller två frågeområden;

1. hur beskrivs erfarenheter av beviljade insatser?
2. samt hur situationen beskrivs innan kontakten med socialtjänsten och andra berörda myndigheter – och hur situationen upplevs idag?

Procedur för datainsamling

Datainsamling med enkäter

Enkäten skickades ut via Örebro universitet nationellt till kommuner, myndigheter, SiS-institutioner, och LSS-boenden. Yrkesverksamma som uppfyllde inklusionskriterierna fyllde anonymt i enkäten i det digitala formuläret under perioden oktober 2021 – januari 2022.

Under datainsamling drog SiS institutionerna tillbaka sin möjlighet till att medverka på grund av för hög arbetsbörda vilket innebar svårigheter att få in enkäter till gruppen särskilda boendeformer.

Datainsamling med hjälp av domar

Registerdata i form av domar relaterade till den multipla exploateringen har hämtats in för perioden 2016 - 2021 från landets tingsrätter och hovrätter.

15 av tingsrätterna har lämnat ut domar och aktbilagor. 24 tingsrätter angav att de inte hade några domar gällande begärda lagrum. En tingsrätt angav att de hade pågående ärenden men inga domslut. 7 av tingsrätterna lämnade ut målförteckning för Brott mot person. En tingsrätt lämnade ut målförteckning med en sökning på människohandel. En tingsrätt föreslog att hedersrelaterade brott även kan finnas i målförteckning för Brottsmål och lämnade därför ut denna samt målförteckning för Brott mot person.

Målförteckningarna har konverterats till sökbara PDF:er och därefter har sökningar skett på sökorden: ”människohandel”, ”tvång”, ”barn”, ”äktenskap”. En sådan sökning kan då ge träff på den beskrivning av ärendet som finns under kolumnen Saken. Om ett ärende består av flera brott kommer inte alla stå med under Saken och blir därför inte heller sökbara. När sökningen gav resultat på ovanstående sökord begärdes aktuell dom ut.

Flera av tingsrätterna påpekade själva att deras digitala verksamhetsstöd är begränsat och att det inte går att söka på brottsrubricering och lagrum. Två av tingsrätterna angav att de inte fick söka på rubriceringar utan endast på måltypskod. Resterande har delat med sig av domar och aktbilagor utan kommentar eller hänvisning till begränsningar och hinder för att göra dessa sökningar. Därför kan inte denna datainsamling ses som allomfattande, utan snarare som ett nedslag i de domslut som finns gällande människohandel och barn- och tvångsäktenskap.

Eftersom det inte finns ett stort antal fall av anmälningar av barn- och tvångsäktenskap som gått till åtal har vi gjort kompletterande förfrågningar till tingsrätterna. Det kan till exempel vara när vi känt till fall som inte kommit med i första förfrågan, men även genom hänvisningar till andra domar i domskälen.

Därefter har vi begärt ut 4 överklagade domar från hovrätterna när det gäller barn- och tvångsäktenskap. Överklagade domar gällande människohandel har inte begärts ut.

Intervjuer

Informerat samtycket har skett både muntligt och skriftligt för samtliga deltagare. Informerat samtycke för deltagare som varit utsatta för multipel exploatering med information om möjligheten att avbryta deltagande i studien, har fästs särskild vikt vid. I de fall intervjun skulle väcka oro, var överenskommelsen att personalen fanns tillhands som samtalsstödande part. Likaså hade intervjudeltagaren möjligheter att ta kontakt med Helén Olsson, som höll i intervjun, om frågor uppstod efteråt.

Det framgår att intervjuerna uppskattades av intervjudeltagarna och att dessa inte upplevde frågorna som svåra eller krångliga. Ingen återkoppling skedde, varken från personal eller från intervjudeltagaren. Intervjuerna genomfördes via den digitala mötesplattformen Teams. Studien har begränsats av tidsfaktorn, vilket innebär att tiden på intervjuerna endast uppgår till mellan 30 – 60 minuter. Informerat samtycket har skett både muntligt och skriftligt. Intervjuerna har spelats in och därefter transkriberats. Semi-strukturerade intervjuer genomfördes med yrkesverksamma under perioden december 2021 - mars 2022.

Etiska överväganden

Studien med tillhörande delstudier har genomgått etikprövning vid Etikprövningsmyndigheten (Dnr 2021-05209). Under arbetet med studien har

avvägningar av förväntat kunskapsstillskott och möjliga risker i form av negativa konsekvenser återkommande beaktats. Stor omsorg har därför lagts vid att beakta de forskningsetiska principer som gäller för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.⁸⁷ Vid samtlig datainsamling har stor vikt lagts för att avidentifiera data så att den inte kan återkopplas till unika individer, likaså förekommer inga personuppgifter vid lagring av data. Endast de forskare som ingår i projektgruppen har haft tillgång till informationen och endast i avidentifierad form.

Studiens karaktär är av sådant slag att projektet inte bedöms utgöra några omedelbara risker för de deltagande i någon av delstudierna. De etiska dilemman som vi beaktat är för de intervjuer som har genomförts, i synnerhet med målgruppen eftersom deras erfarenheter är av känslig natur. För målgruppen har vi därför säkrat upp med möjligheter för deltagarna till stöd och hjälp efter intervjuerna om det skulle behövas. Under intervjuerna har det också framgått att intervjuerna har varit uppskattade, och inte någon av deltagarna har återkommit med synpunkter eller förmedlat oro eller obehag efter intervjuerna. För att tillförsäkra intervjudeltagarnas konfidentialitet har överväganden kring ett etiskt förhållningssätt varit ett återkommande inslag.

Analys

Data har analyserats med ett flertal olika metoder utifrån typ av data. Enkäter, domar och intervjuer har analyserats med metoder som har anpassats efter utfall av datainsamlingen.

Enkät

För enkäten har deskriptiva resultat tagits fram för samtliga frågor. För att jämföra resultat mellan grupperna har det icke-parametriska Chi-två testet använts. Signifikansnivån är vald till minst 5%, dvs $p < 0,05$. Det betyder att slumpens påverkan på resultat har varit mindre än 5% och därmed kan vi säga att den uppkomna skillnaden inte beror på slumpen utan är en verklig skillnad mellan grupperna. Vi anger även slumpens påverkan om den är mindre än en procent och mindre än en promille som ett sätt att visa ett starkare resultat utifrån att slumpens påverkan är ännu mindre. I tabellerna anges det med stjärnor * efter Ja i kolumnen ”skillnad”, enligt följande: Slumpens påverkan är mindre än * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$, Nej= ingen skillnad. Data har analyserats med hjälp av SPSS 27.0.

---

⁸⁷ Vetenskapsrådet, 2017

Domar

Kodningschemat som baserades på ett antal nyckelord har legat till grund för att identifiera om det fanns domar som rörde multipel utsatthet. Det vill säga specifik förekomst av att det beskrivs t.ex. en hederskontext i domens bakgrundsavsnitt när det gällde människohandelsdomar, eller att det förekommit vilseledande resor till andra länder i domar som rör tvångsäkten-skap. Analysen av domarna har även grundat sig på det systematiska tillvä-gagångssätt som förespråkas inom ramen för en kvalitativ innehållsanalys.⁸⁸ Det vill säga att återkommande teman och röda trådar i materialet har upp-märksammats och nedtecknats i ett observationsschema.

Intervjuer

Datamaterialet har analyserats med hjälp av en kvalitativ innehållsana-lys.⁸⁹ Eftersom syftet med intervjuerna var att få en överskådlig nulägesbild av berörda myndigheters arbete med målgruppen, har inte ambitionen varit att göra någon djupare analys av intervjudatamaterialet. En lämplig ansats har därför varit att analysera materialet genom en så kallad manifest inne-hållsanalys. Denna typ av textanalys fokuserar på att beskriva det som över-ensstämmer med texten och som är tydligt uppenbart, utan att göra en dju-pare latent tolkning av textens innebörd.⁹⁰ Att arbeta med en kvalitativ in-nehållsanalys innebär att noggrant systematisera en text med hjälp av ett på förhand givet schema. Det underlättar analysförfarandet och blir transpar-ant och lätt att följa. Inledningsvis, med utgångspunkt från studiens syfte lyftes meningsbärande enheter ut ur texten. Detta kunde handla om ord, meningar eller stycken som var centrala i texten. Därefter kondenseras tex-ten och varje meningsbärande enhet tilldelas en kod. Stor tonvikt har lagts på att identifiera likheter och skillnader i intervjumaterialet som ligger till grund för de koder och teman som utkristalliserats under dataanalysproces-sen.

---

⁸⁸ Graneheim, Lindgren & Lundman, 2017

⁸⁹ Graneheim & Lundman, 2004; Krippendorff, 2019

⁹⁰ Krippendorff, 2019

Del V RESULTAT

Resultatet är uppbyggt utifrån att först redovisas svaren på enkäterna utifrån dess frågeområden. Därefter kommer resultatet av domarna och sist kommer intervjuer med de yrkesverksamma och därefter målgruppen. Det är en omfattande datainsamling genomförd med flera olika metoder. Resultaten som presenteras är huvudresultat. Det går att bryta ner dem ännu mer men det har inte varit syftet inom ramen för denna kartläggning. För den som är intresserad av mer djupgående resultat är ni välkomna att kontakta författarna.

Enkätstudien

Resultatredovisningen av enkäterna bygger på de yrkesverksamma som svarat i enkäten att de arbetat med ärenden som innefattat någon form av multipel exploatering. Den totala undersökningsgruppen består således av 167 (51,9% av de som besvarade enkäten) yrkesverksamma inom socialtjänsten, 26 (72,2% av de som besvarade enkäten) yrkesverksamma inom rättsväsendet och 22 (75,9% av de som besvarade enkäten) yrkesverksamma inom särskilda boendeformer.

Resultatet avspeglar därmed inte alla som besvarat enkäten utan enbart de som uppgett att de faktiskt har arbetat med dessa ärenden. Resultaten kan således inte generaliseras till hela yrkesgrupper. När vi benämner yrkesgrupperna avser vi således enbart de som besvarat att de arbetat med målgruppen. De tre grupperna beskrivna i metoden består till största del av yrkesverksamma inom socialtjänsten som arbetet med målgruppen. Fördelningen mellan grupperna i resultatredovisningen är enligt följande: 167 (77,7%) yrkesverksamma inom socialtjänsten, 26 (12,1%) yrkesverksamma inom rättsväsendet och 22 (10,2%) yrkesverksamma inom särskilda boendeformer.

Hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med multipel exploatering

Som beskrivs under avsnittet definitioner och begrepp så definieras i denna rapport begreppet multipel exploatering som en förekomst av flera olika former av utsatthet i kombination med varandra som gör de utsatta särskilt sårbara. Dessa kombinationer kan se väldigt olika ut. Ett exempel på en särskild sårbarhet är personer som lever i en hederskontext och samtidigt har en funktionsnedsättning, vilka kan utsättas för prostitution och människohandel. Ett annat exempel är att barn- och tvångsäktenskap som

i vissa fall kan vara människohandel och räknas då som multipel exploatering. Dock måste vissa förutsättningar vara uppfyllda⁹¹. Det har varit av intresse att se hur många av de yrkesverksamma som uppger att de arbetar med personer som är utsatta för barnäktenskap och tvångsäktenskap och att i intervjuerna kunna få mer förklaringar om de kan se att dessa utsatta personer kan vara utsatta för prostitution och människohandel till följd av barnäktenskapet eller tvångsäktenskapet.

En fråga som ställdes i enkäten var om de yrkesverksamma upplever att de arbetat med hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med någon av följande: barnäktenskap, tvångsäktenskap, prostitution, människohandel, funktionsnedsättning.

Av de som svarat på enkäten framgår att de yrkesverksamma har arbetat med ärenden som innefattat några av de handlingar som kan innebära en särskild utsatthet eller multipel exploatering. Skillnaderna mellan yrkesgrupperna var störst när det gällde hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med barnäktenskap (30%) och tvångsäktenskap (49%). Rättsväsendet hade i större utsträckning arbetat med dessa kombinationer än socialtjänsten och särskilda boendeformer. Eftersom det är lagstiftat om förbud mot både barnäktenskap och tvångsäktenskap är det naturligt att rättsväsendet arbetar med dessa ärenden i högre utsträckning än de övriga två grupperna. Vi kan inte garantera att alla ärenden som de yrkesverksamma åsyftar vad avser barnäktenskap och tvångsäktenskap gäller människohandel utan vi får anta utifrån att arbetet med enkäten handlar om den målgruppen att de yrkesverksamma har åsyftat den kombinationen.

När de gäller kombination av hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution uppger ungefär var tredje (37%) att de arbetat med ett ärende med denna kombination och för kombination av hedersrelaterat våld och förtryck och människohandel uppgav var fjärde (26%) denna form av multipel exploatering. Det var ingen skillnad mellan grupperna för vare sig prostitution eller människohandel.

Avseende utsatthet i relation till intellektuell eller fysisk funktionsnedsättning uppgav nästan två av tre (63%) att de arbetade med denna kombination av särskild utsatthet. Det var ingen skillnad mellan grupperna (se tabell 1).

---

⁹¹ Se faktarutor s. 23-25

Tabell 1. Följande kombinationer av särskild utsatthet eller multipel exploatering har varit aktuella för ärenden hanterade inom socialtjänst, rättsväsendet och särskilda boendeformer.

Kombination	Socialtjänst		Rättsväsendet		Särskilda boendeformer		Skillnad ¹
	n	%	n	%	n	%	
Barnnäktenskap	39	23,4%	18	69,2%	7	31,8%	Ja***
Tvångsäktenskap	74	44,3%	19	73,1%	13	59,1%	Ja*
Prostitution	63	37,7%	9	35,6%	8	36,4%	Nej
Människohandel	43	25,7%	7	26,9%	5	22,7%	Nej
Funktionsnedsättning	108	64,7%	13	50,0%	15	68,2%	Nej

¹Slumpens påverkan är mindre än * < 0,05, ** < 0,001, *** < 0,001, Nej = ingen skillnad. Skillnader beräknade med Chi-2 test.

Insatser för att stödja och skydda de utsatta

En mängd olika insatser och åtgärder används för att stödja och skydda denna grupp av särskilt utsatta personer. Frågan avser att belysa vilka insatser som beviljats målgruppen, vilka kan ha initierats och eller beviljats av någon annan instans än den som de yrkesverksamma arbetar inom. De yrkesverksamma uppgav att de har arbetet med utsatta personer från målgruppen som har en kontaktperson (13%), beviljats insats i form av familjehem med kompetens i hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution eller människohandel (14%), familjehem utan särskild kompetensinriktning (21%), skyddat boende med kompetens i hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution eller människohandel (42%), skyddat boende utan särskild kompetensinriktning (24%), skyddat boende (45%), HVB⁹² hem (21%), hade ett kontaktförbud (22%), hade fingerade personuppgifter (15%), hade sekretessmarkering (61%), hade personlarm (12%), hade samtalsstöd (öppenvård/professionell psykiatrisk vård) (47%), hade någon form av särskild säkerhetsanordning (7%), hade umgängesbegränsning (20%), hade hemlighållande av vistelseort (41%), hade ett LVU⁹³ utfärdat (31%), hade ett LVM⁹⁴ utfärdat (5%), hade andra insatser och åtgärder som till exempel boendestöd, återvändarprogram, LPT, SoL⁹⁵ (15%).

⁹² HVB hem, Hem för vård eller boende

⁹³ LVU, Lagen om vård av unga

⁹⁴ LVM, Lagen om vård av missbruk

⁹⁵ LPT, Lagen om psykiatrisk tvångsvård, SoL, socialtjänstlagen

Tabell 2. Följande insatser och åtgärder har socialtjänst, rättsväsendet och särskilda boendeformer uppgett varit aktuella för att stödja och skydda de som utsatts för multipel exploatering.

	Socialtjänst		Rättsväsendet		Särskilda boendeformer		Skillnad ¹
	n	%	n	%	n	%	
Kontaktperson	19	11,4%	4	15,4%	5	22,7%	Nej
Familjehem med kompetens i hedersvåld, prostitution eller människohandel	22	13,2%	5	19,2%	3	13,6%	Nej
Familjehem utan särskild kompetensinriktning	36	21,6%	5	19,2	4	18,2%	Nej
Skyddat boende med kompetens i hedersvåld, prostitution eller människohandel	72	43,1%	11	42,3%	8	36,4%	Nej
Skyddat boende utan särskild kompetensinriktning	37	22,2%	8	30,8%	6	27,3%	Nej
Skyddat boende	71	42,5%	14	53,8%	11	50,0%	Nej
HVB hem	33	20,0%	8	30,8%	4	18,2%	Nej
Kontaktförbud	28	16,8%	8	30,8%	12	54,5%	Ja***
Fingerade personuppgifter	22	13,2%	4	15,4%	7	31,8%	Nej
Sekretessmarkering	103	61,7%	15	57,7%	13	59,1%	Nej
Personlarm	17	10,2%	4	15,4%	5	22,7%	Nej
Samtalsstöd (öppenvård/professionell psykisk vård)	90	53,9%	3	11,5%	9	40,9%	Ja***
Särskild säkerhetsanordning	12	7,2%	0	0%	4	18,2%	Nej
Umgängesbegränsning	34	20,4%	1	3,8%	7	31,8%	Ja*
Hemlighållande av vistelseort	62	37,1%	9	34,6%	16	72,7%	Ja**
LVU	47	28,1%	13	50,0%	6	27,3%	Nej
LVM	5	3,0%	0	0%	5	22,7%	Ja**
Annat	25	15,0%	4	15,4%	4	18,2%	Nej

¹Slumpens påverkan är mindre än *<0,05, **<0,001, ***<0,001, Nej= ingen skillnad. Skillnader beräknade med Chi-2 test.

Resultatet visar att de som arbetar inom socialtjänsten, rättsväsendet och särskilda boendeformer delar erfarenheter av att arbeta med utsatta som har samma typ av insatser och åtgärder beviljade i stor utsträckning. Det fanns tre statistiskt säkerställda skillnader mellan de tre grupperna. Den

första var att yrkesverksamma inom särskilda boendeformer uppgav att de i högre utsträckning arbetar med personer som har ett kontaktförbud än vilka yrkesverksamma inom socialtjänsten och rättsväsendet arbetar med. Den andra var att yrkesverksamma inom rättsväsendet arbetar med utsatta som har mindre samtalsstöd än utsatta som socialtjänst och särskilda boendeformer arbetar med. Den tredje var att yrkesverksamma inom särskilda boendeformer i högre utsträckning arbetar med utsatta som har ett LVM utfärdat än utsatta som socialtjänst och rättsväsende arbetar med (tabell 2).

Svårigheter att arbeta med ärenden med multipel exploatering

Svårighetsgraden för ärendena har varierat och vi bad de yrkesverksamma inom socialtjänsten och rättsväsendet att göra en övergripande bedömning hur de uppfattat svårighetsgraden. Majoriteten av dem (62%) ansåg att det var hög svårighetsgrad medan cirka en tredjedel ansåg att ärenden med denna problematik var av måttlig svårighetsgrad och endast två procent ansåg att ärenden var av lätt svårighetsgrad. Det var ingen skillnad mellan yrkesverksamma inom de två grupperna.

Vi ställde därefter frågan om vad svårigheterna kunde gälla där var tredje yrkesverksam inom både socialtjänsten och rättsväsendet uppgav att berättelser om utsatthet är känslomässigt tungt att ta del av. Fyra av tio ansåg även att samverkan mellan myndigheter var svårt. Yrkesverksamma inom rättsväsendet ansåg i högre utsträckning (92%) än socialtjänsten (47%) att det var svårutredda ärenden. Medan yrkesverksamma inom socialtjänsten i högre utsträckning uppgav att det var svårt att hitta en lämplig insats samt att det fanns svårigheter att använda riskbedömningsinstrument(se tabell 3).

Tabell 3. Upplevd svårighet i majoriteten av de fall av multipel exploatering som hanterats av yrkesverksamma inom socialtjänsten och rättsväsendet.

Typ av svårighet	Socialtjänst		Rättsväsendet		Skillnad ¹
	n	%	n	%	
Berättelser om utsatthet är tungt att ta del av	64	38,3%	26	23,1%	Nej
Svårutrett, t.ex. bevisläget	79	47,3%	24	92,3%	Ja***
Svårt att hitta lämplig insats	109	65,3%	9	34,6%	Ja**
Samverkan med andra myndigheter	73	43,7%	8	30,8%	Nej
Svårigheter att använda riskbedömningsinstrument	42	25,1%	1	3,8%	Ja*
Övrigt	34	20,4%	5	19,2%	Nej

¹Slumpens påverkan är mindre än *<0,05, **<0,001, ***<0,001, Nej= ingen skillnad. Skillnader beräknade med Chi-2 test.

Samverkan

Vi ställde en fråga om det fanns behov av samverkan med andra myndigheter i arbetet med dessa ärenden där 95% av de yrkesverksamma som arbetade med målgruppen svarade att det förelåg ett behov av samverkan. Det var ingen skillnad mellan yrkesverksamma inom socialtjänsten, rättsväsendet och särskilda boendeformer. Nästan samtliga yrkesverksamma som uppgav att de arbetar med målgruppen uppgav att de behövdes samverka i ärenden med multipel exploatering utifrån hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel.

Rutiner och riktlinjer

Det fanns upprättade rutiner och riktlinjer för att hantera ärenden med multipel exploatering för ungefär tre av fyra yrkesverksamma inom socialtjänsten, rättsväsendet och särskilda boendeformer (73%). Vidare uppgav de yrkesverksamma att dessa rutiner och riktlinjer användes dagligen, månadsvis eller aldrig. Där uppgav åtta av tio av yrkesverksamma inom särskilda boendeformer att rutiner användes dagligen, men bara tre av tio av yrkesverksamma inom socialtjänsten och fyra av tio yrkesverksamma inom rättsväsendet. Medan både yrkesverksamma inom rättsväsendet (54%) och socialtjänsten (64%) uppgav att de i högre utsträckning använde rutiner och riktlinjer månadsvis än dagligen, vilket är en skillnad mot yrkesverksamma inom särskilda boendeformer ($p < 0,01$). Totalt uppgav tre personer att de aldrig använde rutiner och riktlinjer.

Kunskap om multipel exploatering

De yrkesverksamma inom socialtjänsten och rättsväsendet fick därefter besvara frågor om sin egen kunskap. Överlag bedömer hälften av de yrkesverksamma som arbetar med målgruppen att deras kunskapsnivå är tillräcklig, var fjärde upplever den som hög och var fjärde upplever den som låg, i alla fall inom socialtjänsten medan det är endast en (4%) som uppger att hen har låg kunskap inom rättsväsendet ($p < 0,01$).

Risk för återupprepat hedersrelaterat våld och förtryck

Sju av tio yrkesverksamma som arbetar med målgruppen anger att riskbedömningsinstrument används i verksamheten, oavsett grupp. Det finns skillnader i vilken typ av riskbedömningsinstrument som används i dessa

verksamheter. Yrkesverksamma inom rättsväsendet använder i högre utsträckning SARA och SARA:SV⁹⁶ än yrkesverksamma inom socialtjänsten som använder FREDA⁹⁷, medan yrkesverksamma inom särskilda boendeformer använder båda (se tabell 4). Ungefär var sjunde (15%) anger att de använder andra riskbedömningsmetoder som till exempel, Check-15, BVIC och IDOK⁹⁸, iRISK⁹⁹, SAM¹⁰⁰, erfarenhet, SiS egna bedömningar, YLS/CMI¹⁰¹, SAVRY¹⁰² och ERASER¹⁰³.

Enbart hälften av de yrkesverksamma som uppgett att de arbetar med målgruppen uppgav att de använder Patriark¹⁰⁴, vilket är det enda av riskbedömningsinstrumenten som är utformat specifikt för de som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Ingen skillnad fanns mellan grupperna.

Var sjunde (15%) uppgav att de använder riskbedömningsinstrumenten dagligen och varannan månadsvis. Var tredje vet inte i vilken utsträckning de använder riskbedömningsinstrumenten.

Tabell 4. Följande riskbedömningsmetoder har använts vid riskbedömning för ärenden med multipel exploatering avseende ärenden hanterade inom socialtjänst, rättsväsendet och särskilda boendeformer.

Riskbedömningsmetod	Socialtjänst		Rättsväsendet		Särskilda boendeformer		Skillnad ¹
	n	%	n	%	n	%	
SARA	12	9,5%	7	46,7%	3	17,6%	Ja***
SARA:SV	6	4,8%	3	20,0%	3	17,6%	Ja*
PATRIARK	66	52,4%	11	73,3%	9	52,9%	Nej
FREDA	107	84,9%	0	0%	9	52,9%	Ja***
Annat	12	9,5%	4	26,7%	8	47,1%	Ja***

¹Slumpens påverkan är mindre än * < 0,05, ** < 0,001, *** < 0,001, Nej= ingen skillnad. Skillnader beräknade med Chi-2 test.

⁹⁶ Kropp & Hart, 2015; Kropp et al., 2010

⁹⁷ Socialstyrelsen, 2014

⁹⁸ Ej funnen i Socialstyrelsens metodguide.

⁹⁹ Broberg m.fl., u. å.

¹⁰⁰ Kropp, Hart & Lyon, 2005

¹⁰¹ MHS Assessments a. (u.å).

¹⁰² Borum, Bartel & Forth, 2002

¹⁰³ Worling, J.R., & Curwen, T., 2001

¹⁰⁴ Kropp, Belfrage och Hart, 2020

Resurser

Nio av tio (87%) yrkesverksamma inom både socialtjänsten och rättsväsendet uppger att de saknar resurser att hantera dessa ärenden. I tabell 5 kan utläsas att det inte är någon skillnad mellan de båda grupperna av yrkesverksamma om vilka resurser som de önskar mer av. Ungefär hälften anser att de saknar fortbildning, tillgång till skydds- och stödinsatser, upprättade rutiner och riktlinjer samt en tydligare lagstiftning med direktiv och föreskrifter. Var tredje uppger att de behöver mer handledning samt stöd från sina chefer. De fanns en skillnad mellan grupperna där yrkesverksamma inom rättsväsendet i högre utsträckning än yrkesverksamma inom socialtjänsten uppgav att de behövde andra typer av resurser som exempelvis bättre samverkan, boende för de utsatta och mer kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.

Tabell 5. Följande resurser upplever de yrkesverksamma inom socialtjänst och rättsväsendet att de saknar för att kunna hantera ärenden med multipel exploatering.

Typ av resurs	Socialtjänst		Rättsväsendet		Skillnad ¹
	n	%	n	%	
Fortbildning	80	53,0%	7	33,3%	Nej
Skydds- och stödinsatser	74	49,0%	7	33,3%	Nej
Handledning	47	31,1%	7	33,3%	Nej
Stöd från chefer	39	25,8%	6	28,6%	Nej
Upprättade rutiner och riktlinjer	75	49,7%	9	42,9%	Nej
Tydligare lagstiftning/direktiv/föreskrifter	62	41,1%	11	52,4%	Nej
Annat	22	14,6%	7	33,3%	Ja*

¹Slumpens påverkan är mindre än *<0,05, **<0,001, ***<0,001, Nej= ingen skillnad. Skillnader beräknade med Chi-2 test.

Insats genom Barnahus

Sju av tio yrkesverksamma inom rättsväsendet uppgav att insatser och åtgärder skett via Barnahus¹⁰⁵, jämfört med knappt var femte yrkesverksam

---

¹⁰⁵ Barnahus finns på ett trettiotal olika platser i landet. På Barnahus är samverkan uppbyggt genom tvärprofessionella team där bland annat socialtjänst, åklagare, polis och barnpsykiatri ingår. Samverkansarbetet har fokus på att bistå barn och unga under 18 år som misstänks ha blivit utsatta för misshandel eller sexuella övergrepp. På Barnahus finns tillgång till samtalsstöd för utsatta barn, ungdomar och deras föräldrar. Barnahus tillhandahåller stöd och utbildning till yrkesverksamma genom Barnafriids Nätverk och de så kallade Barnskyddsteam.

inom socialtjänsten och särskilda boendeformer, vilket är en stor skillnad ($p < 0,001$). Insatser har framförallt gällt hedersrelaterat våld och förtryck med förekomst av barnåktenskap eller tvångsäktenskap. Även där är skillnaderna stora mellan grupperna där yrkesverksamma inom rättsväsendet i högre utsträckning än yrkesverksamma inom socialtjänsten och särskilda boendeformer arbetar med insatser via Barnahus (se tabell 6).

När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck i kombinationen med prostitution eller människohandel är det ingen skillnad mellan grupperna där cirka en av tio uppger att insatserna via Barnahus gällt den typen av kombination.

När det gäller insatser som skett genom Barnahus i ärenden där det även finns intellektuell eller fysisk funktionsnedsättning uppger varannan yrkesverksam att de inte vet om så är fallet. Ungefär var tionde yrkesverksam har angett att de skett insatser genom Barnahus under dessa förutsättningar.

Tabell 6. Följande insatser har skett genom Barnahus för ärenden hanterade inom socialtjänst, rättsväsendet och särskilda boendeformer.

	Socialtjänst		Rättsväsendet		Särskilda boendeformer		Skillnad ¹
	n	%	n	%	n	%	
Kombination							
Barnåktenskap	18	30,5%	16	84,2%	2	25,0%	Ja***
Tvångsäktenskap	13	22,0%	10	52,6%	1	12,5%	Ja*
Prostitution	5	8,5%	1	5,3%	1	12,5%	Nej
Människohandel	7	11,9%	2	10,5%	1	12,5%	Nej
Funktionsnedsättning	31	52,5%	8	42,1%	5	62,5%	Nej
Annat	6	10,2%	3	15,8%	2	25,0%	Nej

¹Slumpens påverkan är mindre än * $<0,05$, ** $<0,001$, *** $<0,001$, Nej= ingen skillnad. Skillnader beräknade med Chi-2 test.

Sammanfattning av enkätstudien

Hälften av de yrkesverksamma inom socialtjänsten och tre av fyra yrkesverksamma inom rättsväsendet och särskilda boendeformer uppgav att de arbetat med hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Dessa utgör undersökningsgrupperna som resultatet tagits fram utifrån. Resultatet avspeglar därmed inte alla som besvarat enkäten utan enbart de som uppgett att de faktiskt har arbetat med dessa ärenden.

I huvudsak arbetar de yrkesverksamma inom de tre grupperna med ungefär samma insatser och åtgärder utfärdade för personer som utsatts för

hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Där olika former av skyddat boende, med eller utan specifik kompetens i hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution eller människohandel och sekretessmarkering var de vanligaste insatserna som var utfärdade för målgruppen. De skillnader som förekom var naturliga utifrån syftet med verksamheterna, till exempel att yrkesverksamma inom rättsväsendet arbetar med utsatta som mindre utsträckning får samtalsstöd än yrkesverksamma inom socialtjänsten och särskilda boendeformer. Yrkesverksamma inom rättsväsendet uppgav i högre utsträckning än socialtjänsten och särskilda boendeformer att de använde sig av insatser via Barnahus och då främst när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck som innefattade barnäktenskap och tvångsäktenskap.

Nästan alla, 95%, av de yrkesverksamma inom socialtjänst, rättsväsendet och särskilda boendeformer uppgav att de var i behov av samverkan för ärenden som innefattade hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Tre av fyra uppgav att det fanns rutiner och riktlinjer för att arbeta med dessa ärenden. Överlag bedömer hälften av de yrkesverksamma som arbetar med målgruppen att deras kunskapsnivå är tillräcklig och var fjärde upplever den som hög.

Lite mer än hälften av de yrkesverksamma uppgav att de använde ett riskbedömningsinstrument som är specifikt utformat för hedersrelaterat våld och förtryck, PATRIARK.¹⁰⁶

Några av frågorna i enkäten besvarades enbart av yrkesverksamma inom socialtjänst och rättsväsendet där majoriteten av dem uppgav att det var en hög svårighetsgrad att arbeta med ärenden som innefattar hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Yrkesverksamma inom socialtjänsten tyckte i högre utsträckning än yrkesverksamma inom rättsväsendet att det var svårt att hitta en lämplig insats eller åtgärd samt att använda riskbedömningsinstrument medan yrkesverksamma inom rättsväsendet uppgav i högre grad att dessa ärenden var svårutredda. Båda grupperna av yrkesverksamma uppgav att det var svårt med samverkan samt att de utsattas berättelser var tunga att ta del av. Vidare uppgav hälften av de yrkesverksamma som arbetat med målgruppen att de hade tillräckliga kunskaper att hantera dessa ärenden och var fjärde uppgav att de hade höga kunskaper. Nio av tio yrkesverksamma uppgav att de saknar resurser att hantera dessa ärenden.

---

¹⁰⁶ Kropp, Hart och Belfrage, 2020

Registerstudien - Domar

Resultaten som framkommit utifrån domar har delats in i *Barnäktenskap och tvångsäktenskap* och *Människohandel*.

Barnäktenskap och tvångsäktenskap

När det gäller tvångsäktenskap framkommer det i materialet från tingsrätterna och hovrätterna att ett antal målsägande/utsatta har antingen hotats, riskerat eller förmåtts att lämna Sverige i syfte att ingå äktenskap. I ett ärende har målsägande vilseletts till en resa till Irak för att sedan förbli där i sju månader. Under den här tiden har målsägande blivit bortgift mot sin vilja. Som ett led av äktenskapet har målsägande varit tvungen att ha sex med maken: ”...*det ingick i hennes skyldigheter att ha sexuellt umgänge med X och att dagtid passa upp på honom och sköta hushållet*”.¹⁰⁷ I ett annat ärende har målsägande vilseletts till att följa med på en resa till Kurdistan för att där mot sin vilja tvingats gifta sig. Tiden innan giftermålet hotades, misshandlades och isolerades målsägande. Efter giftermålet förväntades målsägande ha sex med maken. Målsägande har sedan blivit lämnad kvar där när resten av familjen åkte tillbaka till Sverige och vart fråntagen sitt pass och kunde inte resa utan sin makes tillåtelse.

I ett annat ärende, där det inte förekom resa till annat land, tvingades målsägande att göra i stort sett allt hushållsarbete, trots att målsägande var en ungdom och levde hemma hos sina föräldrar. Arbetet beskrivs som tungt, omfattande och utan möjlighet att avböja arbetet. Det förekom även misshandel och bestraffningar i form av att inte få mat och vatten. Målsägande och dess pojkvän, som också utsattes för hot, tvingades ingå ett äktenskap med varandra vilket innebar att pojkvännen fick skuldsätta sig. Det förekom även brudpeng som reglerade att pojkvännen skulle betala en ersättning om de skiljde sig.

Förutom att reglera ersättningar vid skilsmässa som i ovanstående exempel förekommer det också ekonomiska transaktioner, så kallade hemgifter och brudgåva, i dessa ärenden.

Människohandel

När det gäller människohandel finns det avsevärt fler domar, jämfört med barn- och tvångsäktenskap.

---

¹⁰⁷ Svea hovrätt B 2955-18

Det framträder i materialet att det i vissa ärenden finns nätverk, eller ett kollektiv, bakom att personer utnyttjats och förflyttats till Sverige för tiggeri. Det benämns inte som att det är biologiska familjen, eller nära släktingar, men det framgår att det är personer som bott tillsammans i hemlandet: *”Även det kan kanske ur en svensk synvinkel framstå som udda, men X har själv berättat att han dessförinnan hade försörjt sin sjuka bror fram till dennes död. Han har också förklarat att hans såg på Y som en son och dennes familj som sin egen. Enbart de omständigheterna att sättet att se på familj och närstående och ansvaret för dem är annorlunda i vad åklagaren har betecknat som ”den gamla världen”, där det sociala skydds nätet skiljer sig från det svenska, innebär dock inte att en person som agerar enligt de värderingarna är vare sig lättsinnig eller oförståndig per automatik.”*¹⁰⁸

Särskilt framträder att dessa utsatta personer har haft olika former av funktionsnedsättningar och gärningspersonerna har inhyst och ombesörjt vissa av deras behov: *”A är 21 år gammal och kommer från Bulgarien där hon sedan en tid tillbaka bor hemma hos B och hans familj. A känner sig som en del av B:s familj. A är rullstolsburen och kan på sin höjd ta ett par steg själv. Hon kan varken läsa eller skriva [...] Hårtill kommer att A, C och D har svåra funktionsnedsättningar. A är rullstolsbunden, medan C är blind och D har stora synsvårigheter. E är vidare rörelsehindrad. E och F har också en i sammanhanget hög ålder.”*¹⁰⁹

I ett ärende hävdade en våldtäktsman efter gärningen att den utsatta kvinnan nu var hans fru: *”X kände till att Y var frihetsberövad. Han bestämde sig för att ta hit Z för att ha en kvinna och för att utnyttja henne som tiggare. [...] På kvällen/matten när hon lagt sig i bilen för att sova kom X till henne och våldtog henne. [...] X tyckte härefter att Z var hans kvinna. Det var så han presenterade henne för gruppen samt för sin son och det var så hon tvingades att leva utan möjlighet att välja något annat. [...] Tillsammans flydde de från *platsen* och X, som nu hävdade att Z var hans fru. X försökte förhindra flykten”*

Dessa spår av starka patriarkala strukturer återfinns i ytterligare några av ärendena som rör människohandel. I ett annat ärende framgår t.ex. att det är viktigt att lyssna och lyda sin man.

Att det finns tendenser till kollektivt sanktionerade handlingar och patriarkala och konservativa strukturer ska dock beaktas med försiktighet och det går inte enbart från detta material att fastslå om det handlar om heder

---

¹⁰⁸ Göteborgs tingsrätt B 14463-17

¹⁰⁹ Göteborgs tingsrätt B 13425-15

eller inte. Inte i något av de hanterade ärendena kan vi finna att det nämns något om att leva i hederskontext överhuvudtaget och detta bör undersökas vidare i mer utförliga datainsamlingar.

Sammanfattning av domar

Totalt ingick 54 handlingar från tingsrätter och hovrätter. Bland dessa har vi inte funnit några uttryckta exempel på att det förekommer ärenden om hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Det framkommer att personer med funktionsnedsättningar utnyttjas och är sårbara när det kommer till människohandel, men samma sårbarhet vid funktionsnedsättning återfinns inte i de undersökta domarna som gäller barnäktenskap och tvångsäktenskap. Det antyds dock i domarna utan att det är tydligt formulerat att det förekommer en kombination av hedersrelaterat våld och förtryck, bland annat tvångsäktenskap, och sexuell exploatering samt människohandel. Detta område föreslås att vidare studeras.

Det finns skillnader i vad som framkommer i intervjumaterialet jämfört med vad vi kan se i faktiska domar. T.ex. återfinns vi inga domar som rör att unga personer kommer till Sverige för att tvingas/förväntas tigga och samtidigt i väldigt ung ålder också gifter sig. En intervjuperson beskriver hur dessa barn och ungdomar lever under miserabla förhållanden i Sverige.

Att det är svårt att hitta den utsatta gruppen, och därmed vilka insatser som erbjuds, kan ha flera förklaringar. Å ena sidan måste åklagaren välja ett spår, t.ex. människohandel eller tvångsäktenskap, och å andra sidan så kan kunskapen om, och definitionen av hedersrelaterat våld och förtryck påverka vad som av rättsväsendet hanteras inom de lagrum som rör heder.

En sak blir att skapa och implementera insatser hos t.ex. polis och socialtjänst, men det arbetet måste följas upp och hanteras på ytterligare ställen i rättskedjan.

Intervjuer med yrkesverksamma

I detta avsnitt redogörs för resultat utifrån intervjuer med 27 deltagare. Syftet var att undersöka hur myndigheter arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution och människohandel. För besvarandet av syftet har följande frågeställningar formulerats:

- Hur beskrivs erfarenheter av samverkan kring målgruppen?
- Vilka resursmässiga förutsättningar har myndigheterna för att arbeta med dessa frågor?

Utifrån intervjudeltagarnas berättelser identifierades två huvudteman; 1) Samverkan och 2) Resurser, som vardera innehöll två tillhörande underteman som visade sig ha betydelse för hur arbetet med målgruppen hanterades:

Samverkan

Samverkan – olika former

Samverkan – genom rutiner och riktlinjer

Resurser

Tillgång till utbildning samt risk- och skyddsinsatser

Kunskapsbrist och avsaknad av gemensam definition

SAMVERKAN

I detta tema beskrivs dels upplevelser av samverkan kring hedersrelaterat våld och förtrycksutsatta barn och vuxna och dels ges beskrivningar av tre olika typer av samverkansformer som kan vara aktuella i arbetet. En typ av samverkan sker i Barnhusverksamheterna och en annan typ av samverkan utgår från människohandelsteamet. Ytterligare beskrivs en informell typ av samverkan som bygger på personliga nätverkskontakter med engagerade kollegor. I detta undertema ges också beskrivningar av i vilken utsträckning verksamheten har upprättade rutiner, riktlinjer och handlingsplaner för arbetet med målgruppen. En genomgående röd tråd i intervjuerna är att människohandel och hedersrelaterat våld och förtryck, betraktas som två separata arbetsområden. Det förklaras med att barn- och tvångsåktenskap inte uppfattas som människohandel. Denna omständighet diskuteras vidare under tema 2; Resurser.

Samverkan – olika former

Graden av samverkan skiljer sig åt när det gäller barn och vuxenärenden. Ärenden som gäller minderåriga prioriterar ju sig själv, säger flera intervju-deltagare. Ofta är det ju specialistgrupper inom olika myndigheter som arbetar med brott mot barn. När det gäller myndiga brottsoffer så handläggs det mer av alla, och det kan bli lite spretigt då, menar en åklagare (4). Det behöver utvecklas samverkansteam som arbetar med hedersrelaterat våld och förtrycksutsatta brottsoffer, i synnerhet vuxna, säger en socialsekreterare (3). En åklagare säger att: ... *det i vuxenärenden inte finns någon självklar samverkan, utan där är det mer upp till oss att vara uppmärksamma på när det finns...//... där behöver man ha en personlig kunskap, vad är det man ska vara uppmärksam på?* (1).

Den samverkan som sker kring barn- och unga inom ramen för Barnahus beskrivs som ”lätt” och okomplicerad. Samverkan understöds av en satt struktur med ett väl dokumenterat arbetssätt. Barnahussamordnare säger att samverkan underlättas av samverkansavtalet som de deltagande aktörerna undertecknat (14). Det framkommer att samråd som gäller målgruppen, det vill säga hedersrelaterat våld och förtrycksutsatta som också är utsatta i relation till prostitution och människohandel är sällsynta ärenden hos Barnahus (13). Även om akuta samråd sker på Barnahus så tror Barnahussamordnare att samrådsärenden som gäller hedersrelaterat våld och förtrycksutsatta kräver alltför snabb handläggning av socialtjänsten, därför hinner de sällan komma upp på dagordningen (14).

Att göra polisanmälningar i ärenden som gäller hedersrelaterat våld och förtryck är det fler socialsekreterare som ställer sig tveksam till: *Vi oroar oss för att göra saken värre med en polisanmälan* (9), eller: *Ofta finns ingen vinst med en polisanmälan för kvinnans del* (5). En av ovanstående socialsekreterare tror också att ärenden som gäller människohandel, inte automatiskt anmäls från polisen till socialtjänsten. En deltagare anställd inom öppenvården säger att socialtjänsten låter bli att polisanmäla för att den utsatta så ofta drar tillbaka sin historia (22).

En ytterligare samverkansform som beskrivs är de så kallade människohandelsteamen. I dessa sker samverkan företrädesvis mellan polis, socialtjänst och regionkoordinatorer. Denna form av samverkan beskrivs i positiva ordalag samtidigt som det framträder flera berättelser om problem vid samverkan. Brottsoffren beskrivs som extremt utsatta och de förflyttas snabbt från plats till plats, både inom Sverige och runt om i Europa. Det är inte ovanligt att flera socialtjänsten är inblandade i ärendena och ofta känner kommunerna inte ens till varandras insatser. En polis berättar om ett

ärende där hela sju socialtjänster visade sig vara involverade (20). De snabba förflyttningarna leder också till problem när samråd behöver aktualiseras hos Barnahus; ... *men vilket Barnahus gäller egentligen när det skett en snabb förflyttning? Det blir ju jättekrångligt att bringa reda i detta...* (skyddat boende, 18). Det framträder också en oklar bild över regionkoordinatorernas roll vid samverkan, det vill säga huruvida ska de arbeta operativt eller strategiskt, eller både och? (11; 13) En anställd vid Barnahus säger: *Regionkoordinatorerna... nej, de ingår inte i samverkan vid Barnahus... är de inte mer strateger?* (14). Vidare framförs funderingar från personal inom öppenvården kring vem som egentligen ska ansvara för människohandelsoffer: *Vi reflekterar ju förstås över de utsatta, men ska det vara vi som ska ansvara? Borde det inte vara människohandelgruppen, de har ju bättre kunskaper?* (24; 25).

Åklagare anger att de upprättat ett internt nätverk med en särskild ämnesspecialist kopplat till hedersärenden för ca ett år sedan. Vidare finns i varje åklagarkammare i landet en särskild kontaktåklagare för hedersrelaterat våld och förtryck (1), detsamma gäller för människohandel. Det förekommer även beskrivningar av informella nätverk som består av både interna och externa aktörer. Flera intervjudeltagare säger att de själva sökt rätt på eldsjälar som de upparbetat ett eget samverkansnätverk med. En deltagare anställd inom socialtjänsten anser att man själv måste hitta engagerade samverkanspartners eftersom ... *samverkan måste ske i den operativa miljön också* (11). En polis betonar att prostitution och människohandel är ett så kallat upptäcktsbrott som kräver engagemang av såväl polis som övriga myndigheter: *Om vi inte jobbar aktivt och uppsökande, då har vi heller inga brott* (8). En polis beskriver stora utmaningar med samverkan som gäller människohandel i kombination med hedersrelaterat våld och förtryck: *På Jämställdhetsmyndigheten finns det ett nationellt metodstöd vad gäller människohandel men när vi kommer in på den här frågan då är det plötsligt hedersrelaterat och då gäller inte det* (2).

Samverkan – genom rutiner och riktlinjer

De olika yrkesgrupperna som intervjuats har olika uppfattningar om huruvida det finns upprättade rutiner, handlingsplaner och riktlinjer för arbetet med målgruppen. En person anställd inom socialtjänsten som arbetar specifikt med målgruppen inriktad mot människohandel anser att många grannkommuner helt saknar handlingsplaner för arbetet. En socialsekreterare säger att... *ja, vi har en kommunövergripande strategi som gäller våld i nära relationer... där också hedersrelaterat våld och förtryck ingår... men*

det ingår inget om prostitution och människohandel där (9). En säger åklagare att... *det finns ett behov av att uppjobba praxis kring människohandel och människoexploatering i förhållandet till hedersrelaterat våld och förtryck* (4). En polis anser att: ... *vi har ett väl inpackerat metodstöd, men alla kanske inte vet var det finns* (19). En person anställd vid Barnhus säger att de är få kommuner som har upprättade handlingsplaner och det blir svårt med samverkan om olika kommuner har olika strategier för arbetet: *Prostitution och människohandel flyter ju över kommuner och län... vi skulle behöva en länsövergripande rutin att luta oss emot* (15).

En regionkoordinator efterfrågar en nationell vägledning för denna typ av ärenden, specifikt för barn från Europa: *I första hand handlar det om att klarlägga ansvarsfrågor i relation till myndigheters handläggning* (10). En enhetschef inom öppenvård inriktad mot hedersrelaterat våld och förtryck säger: *Vi lutar oss jättemycket på upprättade rutiner och riktlinjer i arbetet. Vi är också ålagda att föra en noggrann dokumentation kring dessa ärenden, i synnerhet när det gäller skydd och genomförandeplaner* (17). En åklagare säger att utifrån att människohandelslagstiftningen har förändrats så många gånger så behövs det skapas en ny handbok och ett nytt metodstöd kring hur man utreder och lagför denna typ av brott (6). Det beskrivs också upplevelser av att allt för omfattande rutiner kan bidra till att begränsa flexibilitet och handlingsutrymme i en verksamhet: *Vi måste kunna gå utanför mallen för klienterna har ju så olika behov, t.ex. funkar ju inte MI metoden så bra vid språksvårigheter eller om det föreligger funktionsvariationer* (24; 25).

RESURSER

Detta tema innehåller två underteman. I det första undertemat; *Tillgång till utbildning samt risk- och skyddsinsatser* framgår att tillgång till utbildningssatsningar gällande hedersrelaterat våld och förtryck anses god. Dock är området komplext att hantera och utbildningssatsningar behöver spänna över flera kunskapsområden i relation till målgruppen, t.ex. psykisk hälsa och myndighetsutövande handläggning till att få tillgång till ett vidgat perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck i relation till människohandel. Det föreligger begränsad tillgång till adekvata och kvalificerade skyddsinsatser, t.ex. familjehem och skyddat boende. Användandet av riskbedömningsinstrument kräver kompetens och erfarenhet. Det råder avsaknad av riskbedömningsinstrument som inkluderar människohandel. I det andra undertemat; *Kunskapsbrist och avsaknad av gemensam definition* framgår att myndigheter har låg kännedom om hedersrelaterat våld och förtryck som

förekommer i Europa, där de utsatta också kan vara föremål för människohandel, prostitution och sexuell exploatering.

Tillgång till utbildning samt risk och skyddsinsatser

Flera socialsekreterare framhåller att de kontinuerligt har tillgång till en mängd olika typer av utbildningar med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck. Två intervjuade socionomer uppgav att undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck inte ingått i deras grundutbildning (26; 27). Åklagare anser att de via sin avdelning för rättsligt utredningsarbete har tillgång till både erfarenhetsutbyten och bra vidareutbildningar inom området. Dock anger socialsekreterare att hedersrelaterat våld och förtryck i relation till prostitution, sexuell exploatering och människohandel inte ingår i de utbildningar som idag erbjuds (9). En socialsekreterare säger att denna typ av ärenden kräver en hög handläggarkompetens, och därmed behövs utbildningsinsatser inom flera olika områden. Det handlar om en korrekt juridisk handläggning såväl som avgöranden kring en utsatt persons psykiska hälsostatus: *... vad är vad, är det PTSD eller språkförbistring eller en kognitiv funktionsnedsättning?* (5; 22). En erfarenhet som beskrivs kring personer som lever i en hederskontext och samtidigt har en funktionsnedsättning är följande: *Dom blir väldigt mycket mer utsatta och utnyttjade av sina familjer. Det är ofta också dom som blir gifta med någon från utlandet som kommer till Sverige. Det blir en biljett till Sverige för männen, och då slipper ju familjen ta hand om personen också* (22).

En socialsekreterare anser: *Det är inte resurser som saknas utan vi behöver bygga på utförardelen, där finns flera utvecklingsområden* (5). En socialsekreterare säger att det råder brist på kompetenta familjehem som förstår och kan hantera säkerhetsarbetet runt en person utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck (12). En åklagare har uppfattningen att det är svårare att hitta skyddsboenden för människohandelsärenden eftersom de är lite speciella i sig och har så olika skyddsbehov. Vidare framgår att en skyddsåtgärd kan handla om att begära tidsbegränsade uppehållstillstånd under utredningstiden för brottsoffren att åklagare regelmässigt ser till att de tilldelas ett målsägandebiträde som tillvaratar deras rättigheter (6). Dock framgår att brist på tolkar att inledningsvis viktig information inte når fram till brottsoffret (13). Några intervjudeltagare önskade att sjukvården kunde bli bättre på att ge mer specialiserad hjälp till just utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck (22).

En majoritet av de intervjuade nämner risken med att de utsatta går tillbaka till den miljö där de utsätts för brott: *det krävs mycket styrka och mod*

hos den utsatta för att lämna, säger en socialsekreterare (9). En person anställd inom socialtjänsten säger att det inte finns tillgång till skyddade boenden för män utsatta för människohandel. Denne person ger också uttryck för erfarenheten att utländska medborgare kan ha svårt att förstå hur det svenska samhället fungerar när de blir hänvisade till skyddade boenden: *Skyddade boenden för svenska medborgare lämpar sig nog för dem... men kan vara helt olämpliga för EU-medborgare som befinner sig i gatumiljöer... de kan behöva hjälp och stöd mellan 24-7, annars går de tillbaka* (11). En enhetschef inom öppenvård inriktad mot hedersrelaterat våld och förtryck anger att det är fler utsatta som klarar av att bryta upp än de som går tillbaka: *Uppskattningsvis klarar ca 80% av våra klienter av det på egen hand med hjälp av oss* (17). En liknande uppskattning gör även en samordnare som arbetar på ett skyddat boende för hedersrelaterat våld och förtrycksutsatta (18). En person anställd hos polisen är bekymrad över att det inte finns någon egentlig tillsyn över de frivilligorganisationer som jobbar med att stödja och skydda människohandelsoffer: *Organisationen måste i alla fall respektera jämställdhetsmålen... många religiösa grupperingar hamnar ofta snett där* (21).

En intervjudeltagare berättar att hon känner till minst sju ärenden där flickor förts utomlands mot sin vilja och tvingats in i äktenskap. Samma deltagare redogör för ett ärende där man utifrån en riskbedömning, blivit varse om att stor fara för vilseledande äktenskapsresa förelåg. Men polisen missade att dra ärendet för åklagare på fredagen och på måndagen var den minderåriga flickan förd utomlands. Därmed upphör också kontakten med flickan: *Alltså både vi och socialtjänsten var tillsammans och ringde polisen. Det var polisen då som skulle ha tagit det här med åklagare och det skulle ha hänt någonting. Men då var det för sent, fast vi kände till bakgrunden och visste riskerna...* (22).

Upplevelser kring användande av riskbedömningsinstrument, tex. SARA eller PATRIARK beskrivs både i bra och mindre bra ordalag. Både socialsekreterare och personal inom skyddat boende och inom öppenvårdsstödjande verksamhet säger att överväganden kring risker är första prioritet när det gäller arbete med hedersrelaterat våld och förtrycksutsatta. Någon socialsekreterare säger att riskbedömningsinstrumenten känns omständliga och tidsödande att använda (3). Flera socialsekreterare säger att användande av riskbedömningar handlar om kompetens och lärande (9; 24; 25). Eftersom arbetsplatsen är drabbad av personalomsättning så saknas ofta riskbedömningsutbildad personal (9).

Två anställda inom specialiserad öppenvård understryker vikten av att det är tryggt och lugnt när en riskbedömning görs. Detta eftersom det finns områden i PATRIARK instrumentet som kan väcka oro och ångest hos den utsatta. Vidare anges att det är fördelaktigt att vara två vid en riskbedömning; ... *eftersom det krävs otroligt mycket kunskaper för att jobba med ett riskbedömningsinstrument* (24; 25). En anställd personal inom SiS uppger att det är ytterst ovanligt att en klient som kommer till dem för inskrivning är riskbedömd med något av riskbedömningsinstrumenten FREDA, SARA eller PATRIARK (27).

En polis säger att det saknas ett riskbedömningsinstrument som inkluderar människohandelsbegreppet. Samtidigt poängterar denne polis nyttan med att använda ett riskbedömningsinstrument eftersom: *Kontakten med brottsoffrens hemländer underlättas, beslut kring placeringsform underlättas, ansvarsfördelningen blir tydligare samt överväganden kring risk och skydd blir lättare att överblicka* (20).

Kunskapsbrist och avsaknad av gemensam definition

Det förmedlas en upplevelse av det råder brist på kunskap och en sammanhållen helhetssyn kring målgruppen när det gäller ansvarsfördelning, hantering och utsatthet bland de intervjuade. En polis säger; *Ja, vi känner till att gruppen osynliggörs nu* (2). En polis säger att from år 2006 började man förstå hos polisen att hedersvåldsutsatta även kunde finnas i miljöer där de utnyttjades i människohandel. Samma polis anser att myndigheter känner till väldigt lite om det hedersrelaterat våld och förtryck som förekommer i Europa, där också människohandel i form av prostitution och sexuell exploatering förekommer (20).

Flera poliser och socialsekreterare uppger att kunskaper om människohandel inte ingått i deras grundutbildning (8; 20). En intervjudeltagare anser att samverkansaktörerna inom Barnahus inte har kompetens nog för att hantera ärenden som berör målgruppen (8). En annan intervjudeltagare anser att Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck inte förefaller uppmärksamma den utsatthet som förekommer i spåren av prostitution och människohandel. Åklagare och personal på SiS säger att ärenden är sällsynta där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer i kombination med människohandelsärenden, möjligen i något fall med romska konstellationer (6; 26; 27). Samma åklagare säger att tvångsaktenskap inte något som i normala fall, juridiskt sett faller in under människohandel.

En genomgående uppfattning i intervjuerna är att människohandel och hedersrelaterat våld och förtryck, betraktas som två separata arbetsområden. Det förklaras med att barn- och tvångsäktenskap inte uppfattas som människohandel. Därför anger också en majoritet av de intervjuade att de i liten omfattning eller inte alls, påträffat hedersrelaterat våld och förtrycksutsatta som samtidigt också är utsatta för människohandel, prostitution och sexuell exploatering.

Likaså anger två intervjudeltagare att få socialtjänster förstår att hedersrelaterat våld och förtryck även kan förekomma bland fattiga EU-medborgare som utnyttjas att tigga och delta i stölder (8; 11). En majoritet av intervjudeltagare säger att det är ny information att barn- och tvångsäktenskap i vissa fall omfattas av begreppet människohandelslagstiftning. En socialsekreterare säger: *Tack, javisst, självklart människohandel. Jag har ju ärenden där vi vet att det förekommit ett brudpris* (7; 9). Andra deltagare från öppenvården säger: *Självklart är det människohandel när det finns ett brudpris, det är ju uppenbart men vi har inte tänkt i de banorna tidigare* (24; 25).

En regionkoordinator säger att människor från Östeuropa utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och människohandel, är förenade med beröringsskräck från socialtjänstens sida. Barnets rättigheter åsidosätts och de verkar kunna vistas här utan vårdnadshavare utan att deras situation följs upp (10). En polis säger: *Jag tror att det beror på att de är romer helt enkelt. Jag tror att det är diskriminering* (2). Vidare ställs frågan vad EU-medborgare egentligen har för lagmässiga rättigheter? *Har de inte endast rätt till det mest akuta, där vi kan hänvisa dem till olika ideella organisationer?* (24; 25). Flera intervjudeltagare anser att människohandelsbrottet är komplicerat och svårt att tillämpa. Det medför svårigheter för myndigheter att sätta det i relation till lagstiftning kring barn- och tvångsäktenskap och många brottsrubriceringar trängs (16; 21).

Sammanfattning intervjuer yrkesverksamma

En genomgående röd tråd i intervjuerna är att barn- och tvångsäktenskap inte uppfattas som människohandel. Därför anger också en majoritet av de intervjuade att de i liten omfattning eller inte alls, mött utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck som samtidigt också varit utsatta för människohandel, prostitution och sexuell exploatering. När det gäller myndighets-samverkan så sker den framför allt i två olika forum, dels genom barnhus-verksamheterna och dels genom människohandelsteamerna. Dessa samverkansformer beskrivs för det mesta i positiva ordalag men det finns också

uppgifter som tyder på att arbetet sker i parallella spår snarare än genom samverkan. Det framgår att det råder frånvaro av, eller endast begränsat med samverkan mellan Barnahus och Människohandelsteam. En framträdande orsak till bristande samverkan är att yrkesverksamma betraktar människohandel och hedersrelaterat våld och förtryck som två separata arbetsområden.

Det förmedlas en upplevelse av det råder brist på kunskap och en sammanhållen helhetssyn kring målgruppen när det gäller hantering och stöd. Det råder oklarheter huruvida regionkoordinatorerna som samverkar i människohandelsteam ska arbeta operativt eller strategiskt och det uppges vara otydligt föreskrivet hur ansvaret för människohandelsoffer ska fördelas mellan myndigheter. Det framgår att människohandelsbrottet anses som komplicerat och svårt att tillämpa. Det medför svårigheter för myndigheter att sätta det i relation till lagstiftning kring barn- och tvångsäktenskap och många brottsrubriceringar trängs.

Vidare framgår att många kommuner saknar handlingsplaner som inkluderar både hedersrelaterat våld och förtryck och människohandel. Framgår också att människohandelslagstiftningen som omarbetats vid flera tillfällen leder till ett behov av ett nytt metodstöd och en ny nationell vägledning. Det uttrycks misstroende och tvivel över andra aktörers kompetens att hantera ärendena, vilket tyder på en tillitsbrist mellan olika yrkesprofessioner.

Intervjuer med personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

I detta avsnitt redogörs för intervjuer med två deltagare från målgruppen. Det ursprungliga syftet var att undersöka barns och vuxnas erfarenheter av stöd- och hjälpinsatser från samhällets myndigheter när det gällde utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck samt multipel utsatthet i form av och prostitution och människohandel. De två kvinnor som lämnat sitt samtycke att intervjuas uppger att de inte har erfarenheter av utsatthet i form av prostitution eller sexuell exploatering. Dock har båda kvinnorna flytt från sina familjer efter överhängande hot om att tvingas ingå i barnäktenskap, vilket i vissa fall betecknas som en form av människohandel.

En erfarenhet är att det varit svårt att rekrytera deltagare som utsatts för multipel exploatering i kombination med hedersrelaterat våld och förtryck. Civilsamhällesorganisationer som möter människor utsatta för prostitution och människohandel har uppgivit att de ofta brister i tillit och saknar förtroende för samhällsrepresentanter. Dessutom lever de utsatta ofta i starkt kringkurna miljöer som styrs av kriminella nätverk. Flera civilsamhällesorganisationer menar att det först måste etableras ett förtroende för att få tillgång till intervjuer med målgruppen. Att bygga förtroenden tar tid, vilket i detta projekt inte varit möjligt pga. snäva tidsramar samt restriktioner i samband med pandemi.

För besvarandet av syftet har följande frågeställningar formulerats:

- Hur beskrivs erfarenheter av beviljade insatser?
- Hur beskrivs situationen innan kontakten med socialtjänsten och andra berörda myndigheter – och hur upplevs situationen idag?

Utifrån de två intervjudeltagarnas berättelser identifierades två huvudteman; 1) *Hjälpinsatser – om relationens betydelse och om delaktighet* 2) *Självständighet – en mödosam resa i flera steg* som vardera innehöll två tillhörande underteman som visade sig ha betydelse för målgruppens upplevelse av stöd- och hjälp:

Hjälpinsatser – om relationens betydelse och om delaktighet

- Socialtjänsten – en hjälpanstans på distans
- Om hjälpbehov – tillgodosett eller inte

Självständighet – en mödosam resa i flera steg

- Redo att ta emot hjälp – en process

- Reflektioner kring då- och nu situationen

HJÄLPINSATSER – OM RELATIONERS BETYDELSE OCH OM DEL-AKTIGHET

Innehållsanalysen är baserad på intervjuer med två kvinnor i tjugooårsåldern. Båda kvinnorna har brutit upp från familjer där det förekommit hedersrelaterat våld och förtryck. Båda kvinnorna har flytt från sina familjer efter hot om tvångsäktenskap. Ingen av kvinnorna har längre kontakt med sina föräldrar. De har båda erfarenheter av att leva med skyddade personuppgifter.

I detta första tema redogörs för upplevelser av en distanserad socialtjänst med hög personalomsättning. Det har lett till upplevelser av att inte ha beskydd och att inte vara väl omhändertagen av socialsekreteraren. Dock framgår att socialtjänstens bistånd i form av skyddat boende varit en värdefull tillgång när det gäller att understödja behov av trygghet, stöd och omhändertagande.

Socialtjänsten – en hjälpande instans på distans

Det framgår att båda intervjudeltagarna har omkring fem års erfarenhet av stöd- och hjälpinsatser som beviljats genom socialtjänsten. Båda deltagarna ger uttryck för en distanserad socialtjänst där det inte varit möjligt att etablera någon närmare relation med sin socialsekreterare. Deltagarna berättar att de under åren lopp haft erfarenheter av ständiga socialsekreterarbyten. Intervjudeltagare (1) säger att hon sedan år 2017 haft sex byten av socialsekreterare. Intervjudeltagare (2) säger att hon sedan år 2019 haft fyra olika socialsekreterare. Någon närmare relation med socialsekreteraren har därför inte varit möjlig att få till stånd. Istället har socialtjänstens bistånd i form av skyddat boende gett dem tillgång till ett stödjande omhändertagande. Från det skyddade boendet har flera hjälpinsatser bidragit till ett minskat beroende av familjen.

Deltagare (2) säger att de hjälpinsatser som spelat roll var att få till stånd en neuropsykiatrisk utredning via habiliteringen, att få hjälp att ansöka om God Man och LSS boende och att få hjälp med daglig sysselsättning. Intervjudeltagare (1) säger att stödet från boendepersonalen var viktigt för henne eftersom de ständiga bytena av socialsekreterare gjorde att de tappade bort henne och hennes behov och då kändes det otryggt: *Det var nog att jag fick byta socialsekreterare så ofta så jag kände liksom att det inte fanns någon att vända sig till, det var ju liksom från början. Jag var inte redo för att bli självständig och leta lägenhet och jobba på, fixa allt det där på egen hand.*

Så helt plötsligt är jag tvungen att liksom, min kontakt till boendet liksom avbröts... eller de sa upp den.

Om hjälpbehov – tillgodosett eller inte

Båda intervjudeltagarna berättar om bra och dåliga erfarenheter av hjälp och stöd, i första hand från skyddade boenden och från socialtjänsten. Intervjudeltagare (1) berättar att hon hade det svårt i skolan, därför lyckades hon inte ta sin gymnasieexamen. Det blev det ännu svårare när socialtjänsten ställde krav på henne att söka arbete och ordna med egen bostad. När det gäller upplevelser av att kunna påverka och vara delaktiga i planering som berör framtiden, beskrivs både upplevelser av att inte bli lyssnad på och att faktiskt ges chansen att kunna påverka och bestämma. Dels ges beskrivningar av kortsiktiga och icke hållbara lösningar från socialtjänstens sida, t.ex. erbjudande om alltför dyr lägenhet som skulle bidra till ekonomiska problem under lång tid framöver. Likaså beskrivs känslor av icke-delaktighet när planering kring diagnosutredning och LSS boende går för fort. I andra fall beskriver en deltagare att hon gavs möjligheten att själv få välja om hon ville bo tillsammans med andra eller i någon av skyddade boendets separata lägenheter. Det ges också en beskrivning av en akut situation som hennes föräldrar försatt henne i som krävde en snabb insats från socialtjänstens sida. Deltagaren orkade inte prata med en okänd socialsekreterare utan krävde att få prata med sin gamla socialsekreterare, vilket beviljades även fast det var efter kontorstid. Framkommer upplevelser av att socialtjänsten har svårt att finns lämpliga skyddade boenden. Sammanlagt har deltagare (2) varit placerad på fyra olika boenden genom åren vilket har gett henne en känsla av att inte råda över sin situation: *Om det blir akut då har socialtjänsten helt enkelt inte hem, eller skyddade boenden nog, utan då kan det bli konstiga placeringar. Som inte passar.* Vid ett tillfälle bodde hon tillsammans med ensamkommande ungdomar som hade helt andra behov än hennes. Nu bor hon på ett LSS boende och har därmed chansen att få ett mer permanent boende.

Dock påpekar deltagaren att problemet med ett LSS boende är att personalen inte vet något om skyddsaspekter kring hedersrelaterat våld och förtryck. Hon får dock bra praktisk hjälp på boende, tex. när det gäller mediciner, städa, diska och att kliva upp på morgonen till sysselsättningen. Hon säger: *De är bra med hjälpen men dåliga med erfarenheter kring hedersvåld.*

SJÄLVSTÄNDIGHET – EN MÖDOSAM RESA I FLERA STEG

Detta tema innehåller beskrivningar av att introduceras i ett hjälpprogram, att försöka förstå hur hjälpen är utformad och att finna en väg framåt. Det framkommer att denna resa inte bör snabbas på och att bearbetningsprocesser behöver tar tid. Stödet som socialtjänsten beviljat dem i form av skyddat boende har varit en viktig resurs för att kunna bygga upp ett självständigt liv. Trots att kvinnorna uppger att de har tillgång till ett bättre liv idag så framträder också en sorg i intervjuerna. Likaså förmedlas en otrygghet kring hur vardagliga frågor i livet ska hanteras, och huruvida det är möjligt att få hjälp med detta.

Redo att ta emot hjälp – en process

Båda intervjudeltagarna beskriver med utgångspunkt från det svåra uppbrottet från familjen, att de befinner sig en sorts psykologisk process. Denna process innehåller berättelser om övergångar eller vändpunkter som de uppfattar ha skett i deras liv. Det handlar dels om rädslan för socialtjänsten som behövde övervinnas. Deltagare (1) säger så här: *Jag hade ju bara hört dåligt om socialen, att de vill ju liksom dåligt för familjer. Man var ju liksom rädd för att berätta för lärare eller skolkurator eller sånt där.* Deltagare (2) berättar att hon från början hatade personalen på 'organisationen' och tänkte att de var dåliga: *Men sen så började jag förstå dem och deras jobb. Och när jag började förstå deras jobb jag blev en person som dom.* Deltagare (2) beskriver hur hon numera själv är aktiv med att stötta andra som befinner sig i samma situation som hon själv. Hon berättar att hon hittat ett säkert sätt att nätverka med hedersutsatta på sociala medier och att hon hjälp många till socialtjänsten. Deltagare (1) berättar om den psykologkontakt som hon fått ordnad genom det skyddade boendet. Hon säger att hennes uppväxt och bakgrund gör att hon endast orkar bearbeta lite i taget. Det beskrivs som en process som hon är tacksam för att ingen skyndat på. När hon begärt uppehåll i behandlingen så har det varit en ny psykolog på plats vid nästa tillfälle, totalt har hon fått byta psykolog 3 gånger. Hon säger: *Tidigare tyckte jag att det var så jobbigt att jag avbröt behandlingen efter några gånger. Det tog tid för mig att verkligen ta tag i det. Men jag tycker att det varit bra att det tog så lång tid för mig att börja, för jag behövde tid och liksom samla på mig mod.*

Reflektioner kring då- och nu situationen

När intervjudeltagarna levde med sina familjer fanns också rädslan för att bli utsatt för tvångsäktenskap. Båda deltagarna berättar om en ytterst farlig situation som uppstod i hemmet, som de sökte hjälp för. I ett fall var

en vän involverad som larmade socialtjänsten och i det andra fallet hade skolan larmat socialtjänsten. Intervjudeltagare (1) anses att hon lever ett självständigt liv idag, hon klarar sin försörjning på egen hand och har bostad och arbete. Hon berättar att hon är utesluten ur sin familj men har fortfarande viss kontakt i hemlighet med några syskon. Hon säger: *Det är ju vissa stunder som jag tycker att jag klarar mig, utan någons hjälp. Men, andra dagar kan det vara svårt. Man känner ju att man behöver ha nån slags hjälp. Jag vet inte om jag skulle få den hjälpen om jag behövde.* Samtidigt berättar hon att hon har möjligheter att få råd och stöd genom det tidigare skyddade boendet. Hon säger också att hon idag bättre vet var hon ska vända sig om hon blir utsatt för hot och det är den stora skillnaden mot förr: *Jag har mer kunskap om socialen än vad jag hade då.* Deltagare (2) beskriver sin situation idag i förhållande till hur hon levde förr så här: *Alltså, mycket bättre för det finns ingen som bestämmer över mig. Det finns ingen som säger; du måste göra det här och det här. Det finns ingen som säger att du måste äta det här, du får inte gå ut och du måste sova tidigt och du får inte ha pengar. Jag bestämmer över min kropp och mitt liv och vem jag ska vara tillsammans med.* Även om båda intervjudeltagarna uppger att de har tillgång till ett bättre liv idag så finns en sorg närvarande i intervjuerna. I intervjuerna beskrivs känslor av ledsamhet och ensamhet, där det finns en otrygghet kring att inte kunna få hjälp med alla frågor som kan uppstå i vardagen. Båda deltagarna beskriver hur viktigt det är att ha kontakt med andra kvinnor som har erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck: *Ja, det är skönt eftersom vi har en helt annan slags vänskap än vad jag och någon annan skulle ha. Det är nice att jag har dem.*

Sammanfattning intervjuer målgruppen

Två kvinnor i tjugooårsåldern med erfarenheter av att leva i familjer där hedersnormer tillämpas, ingår i intervjudatamaterialet. Kvinnorna hade båda flytt från hotet att utsättas tvångsäktenskap. Ingen av kvinnorna hade erfarenheter av utsatthet i form av prostitution eller sexuell exploatering. Kvinnorna har omkring fem års erfarenhet av stöd- och hjälpinsatser som beviljats genom socialtjänsten. Det framträder en beskrivning av en socialtjänst som präglas av brist på kontinuitet med många socialsekreterarbyten. För kvinnornas del genererar det en upplevelse av en distanserad socialtjänst; att inte ha beskydd och att inte vara väl omhändertagen av socialsekreteraren. Detta förhållande kompenseras dock av socialtjänstens bi-

stånd i form av skyddat boende. För kvinnorna har detta stöd varit en värdefull tillgång när det gäller att understödja behov av trygghet, stöd och omhändertagande.

Det beskrivs att många insatser som behöver aktualiseras har överlåtit av socialtjänsten att hanteras av personalen på skyddat boende, t.ex. ansökningar om skyddade personuppgifter, LSS boende, god man, neuropsykiatriska utredningar och psykologstöd. Det framgår att de organisationer som driver skyddat boende finns kvar som stödåtgärd även efter utskrivning, vilket beskrivs som en viktig stödinsats. Vidare beskrivs processen från att lämna sin familj till att rikta blicken mot framtiden. Det framkommer att denna resa inte bör snabbas på och att bearbetnings- och återhämtningsprocesser behöver ta tid.

Det stöd som socialtjänsten beviljat kvinnorna i form av skyddat boende har varit en viktig resurs för att kunna bygga upp ett självständigt liv. Trots att kvinnorna uppger att de har tillgång till ett bättre liv idag så framträder också en sorg i intervjuerna. Likaså förmedlas en otrygghet kring hur vardagliga frågor i livet ska hanteras, och huruvida det är möjligt att få hjälp med detta.

Del VI. SAMMANFATTANDE REFLEKTIONER

Det övergripande syftet har varit att bidra med en nulägesinventering av myndigheters insatser och stöd avseende utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. De ut-sattas perspektiv har belysts utifrån deras erfarenheter och behov av bevil-jade stödinsatser.

Hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel är ett komplext och mångfacetterat område eftersom det berör människors levnadsförhållanden på många olika nivåer. Det leder så-ledes till svårigheter att överblicka området och det sammanhang som re-sultatet skall fogas in i. Det bidrar också till att området med fördel studeras utifrån flera olika teoretiska utgångspunkter. På grund av uppdragets snäva tidsram kommer resultaten inte att kunna analyseras utifrån ett fördjupat teoretiskt resonemang. Istället intas ett pragmatiskt förhållningssätt där rapportens resultat diskuteras på grundval av tidigare forskning samt med inspiration av ett urval relevanta teorier, om än med olika ontologiska ut-gångspunkter.

Även om resultatet inte fogas in i något djupare teoretiskt resonemang så kan resultaten som berör de yrkesverksamma med fördel diskuteras utifrån organisations-, policy- och implementeringsforskning. I synnerhet kan ar-betsvillkor och ledningsstrukturer vara intressanta att diskutera. En teori-bildning vi berör är Risk, Behov och Mottaglighetsteorin (RBM)¹¹⁰ som med fördel kan användas som teoretisk ram för att analysera yrkesverksammars arbete med riskbedömning och riskhantering. Teorin syftar till att riskbe-dömning ska guida riskhanteringen genom att ge vägledning om hur man utformar insatser utifrån de riskfaktorer som föreligger samt vilka behov som behöver beaktas för att förhindra återfall. Även individens mottaglig-het till föreslagna interventioner är viktig att ta hänsyn till för att insatser ska ha effekt. I denna rapport används RBM teorin för hela ärendet där insatser och åtgärder speglar såväl våldsutövarna som de utsatta.

De våldsområden som belyses i rapporten kan var och en för sig, betrak-tas som egna kunskapsområden. Samtidigt är det viktigt att inte bara stu-dera dessa olika kunskapsområden enskilt. Ett intersektionellt perspektiv innebär ett erkännande av att strukturer och maktordningar inte existerar isolerade och opåverkade av varandra samt att detta påverkar människors

---

¹¹⁰ Andrews m.fl., 2011

livsvillkor¹¹¹. Även om ett intersektionellt perspektiv används ytterst begränsat för att analysera materialet så möjliggör det för reflektioner kring hur olika strukturer och maktordningar samverkar i de aktuella våldsområdena.

Ett viktigt perspektiv att utgå från i arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel är det så kallade rättighetsperspektivet, vilket har mindre koppling till teoretiska förklaringsmodeller.¹¹² Istället föreskrivs att arbetet med våldsutsatta ska utgå från befintliga lagar och föreskrifter där enskilda individers frihet och rättigheter är centrala utgångspunkter. Fokus ligger på mänskliga rättigheter och alla människors lika värde tillsammans med barnets rättigheter och principer om barnets bästa.

I det kommande avslutande kapitlet ges sammanfattande reflektioner av resultaten från delstudierna. Ur resultaten från delstudierna framträder en samstämmighet där yrkesverksamma redogör för likande erfarenheter av arbetet.

Våra iakttagelser beskrivs under följande rubriker; *Att hantera ett utvidgat perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck*, *Att arbeta med stöd och skydd*, samt *Att samverka*.

Att hantera ett vidgat perspektiv på hedersrelaterat våld och förtryck

Från intervjuerna med de yrkesverksamma framträder omständigheter som kan vara viktiga att beakta i ett framtida utvecklingsarbete med målgruppen. Det framgår att människohandel och hedersrelaterat våld och förtryck betraktas som två separata arbetsområden. En förklaring som ges vid intervjuerna är att barn- och tvångsäktenskap inte uppfattas vara en del av människohandelsbegreppet. Det stöds av resultaten av vår genomgång av domar avseende barn- och tvångsäktenskap samt människohandel som antyder att rättsväsendet gör en åtskillnad på barn- och tvångsäktenskap och människohandel eftersom människohandelslagstiftning inte tillämpats i relation till hedersrelaterat våld och förtryck i någon av de 54 handlingar vi studerat. I domarna framgår att personer med funktionsnedsättningar utnyttjas och är sårbara när de är föremål för människohandel oavsett om det förekommer hedersrelaterat våld och förtryck eller inte. Denna sårbarhet återfinns inte i de undersökta domarna som gäller hedersrelaterat våld och förtryck som inkluderar barn- och tvångsäktenskap.

---

¹¹¹ Crenshaw, 1991

¹¹² Jfr. Skr. 2016/17:10; SOU 2015:55; Thelander, 2021; UKÄ, 2015

I enkätsvaren redogörs för huruvida yrkesverksamma besitter kunskaper om multipel exploatering av hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel. Där framträder en något anorlunda bild eftersom majoriteten av de yrkesverksamma som hanterar denna typ av ärenden uppger att de har tillräcklig eller hög kunskap om de ärenden som de hanterar avseende multipel exploatering. En möjlig förklaring till differensen mellan enkätsvar och intervjuer kan vara att det dels är enbart de som arbetar med dessa ärenden som besvarat frågan och de har hög kunskap om såväl hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel, dels att de kanske inte har förstått att frågan även avser att kombinationen av hedersrelaterat våld och förtryck och barn- eller tvångsäktenskap kan utgöra människohandel om rekvisiten finns. Det bör noteras att en återkommande situation som uppstod under intervjuerna med de yrkesverksamma, var att de efterfrågade ett förtydligande av sambandet mellan hedersrelaterat våld och förtryck och människohandel. Således är en reflektion att de yrkesverksamma i relativt stor utsträckning inte relaterar människohandelsbegreppet till hedersrelaterat våld och förtryck samt att de inte förstått, eller tillräckligt uppmärksammat att de olika sårbarheterna kan ingå i en multipel exploatering.

Resultaten visar att denna brist på kunskap om målgruppen kan vara en stor anledning till att arbetet idag sker i två separata spår. Det framgår i resultaten från intervjuerna att människohandelsteamet har egna samverkansforum som är åtskilda från till exempel Barnahussamverkan. Dock framgår i intervjuerna att samverkan kring ärenden som gäller hedersrelaterat våld och förtryck inte är vanligt förekommande på Barnahus. Vilket stöds av resultaten från enkäten som visar att en av fem yrkesverksamma inom socialtjänsten och särskilda boendeformer samverkar med Barnahus. Å andra sidan visar enkäten att sju av 10 yrkesverksamma inom rättsväsendet samverkar med Barnahus.

Dessa påståenden i intervjuerna synliggör brist på utarbetade samverksplattformar för flera yrkesverksamma grupper när de gäller arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck. Dock pågår arbeten i flera län med att bygga upp resurscentrum riktade mot hedersrelaterat våld och förtryck, vilket får ses som en angelägen och viktig åtgärd. Vidare framkommer från intervjuerna att både poliser och socialsekreterare anser att kunskaper om människohandel inte ingått i deras grundutbildning. Från enkäten framgår också att ungefär hälften av de yrkesverksamma uppger att de saknar fortbildning inom området. I intervjuerna med yrkesverksamma som genomgått nationellt anordnade vidareutbildningar inom området hedersrelaterat våld

och förtryck, görs gällande att dessa utbildningar saknat undervisning om multipel utsatthet i form av prostitution och människohandel.

Tidigare kartläggningar visar att högre utbildning tagit tid på sig att införa kunskapsbaserad undervisning om mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck.¹¹³ Likaså saknas eller föreligger bristande undervisning om mänskliga rättigheter och prostitution och människohandel i många professionsutbildningar. Brist på helhetssyn, utbildning och kunskap får följdverkningar i arbetet. Om de yrkesverksamma inte har kunskaper nog att identifiera och förstå multipel exploatering i relation till hedersrelaterat våld och förtryck, leder det till konsekvenser för den utsatta målgruppen. Detta kan yttra sig genom att de utsatta inte synliggörs i handlingsplaner och vägledningar, vilket i sin tur leder till att den enskildes behov av stöd och hjälp inte tillräckligt uppmärksammas.

Utifrån ett intersektionellt perspektiv förefaller vissa intersektioner, till exempel kön och hedersrelaterat våld och förtryck, vara mer uppmärksammat än andra. Vidare förefaller det som att praktiken lyckats hantera vissa specifika intersektioner medan andra, till exempel kombinationen funktionsnedsättning, hedersrelaterat våld och förtryck samt människohandel, inte är lika uppmärksammade.

Från intervjuerna framgår att bristen på en sammanhållen helhetssyn och en gemensam definition kring målgruppen leder till flera svårigheter. Enkätsvaren visar att ungefär hälften anser att de saknar tydlig lagstiftning samt direktiv och föreskrifter inom området. Detta är problematiskt eftersom tydliga direktiv och tydlig lagstiftning har visat sig vara mycket viktigt för att ge socialarbetare mandat och acceptans att arbeta med hedersrelaterat våld och förtryck.¹¹⁴

Otydligt formulerade definitioner när det gäller lagstiftning kring hedersrelaterat våld och förtryck är dock inte en problematik som endast kan härledas till svensk rättstillämpning.¹¹⁵ Bland annat visar en studie att ett flertal globala fördrag som antagits om barnäktenskap, bland annat av FN, inte är tydligt framställda, vilket påverkar lagstiftningens legalitet och effektivitet.¹¹⁶

---

¹¹³ Carlsson, 2020; Olsson, 2021b; Universitetskanslersämbetet (UKÄ), 2015

¹¹⁴ Olsson & Bergman, 2021a

¹¹⁵ Finns idag inget specifikt lagrum mot hedersrelaterat brott i Sverige. Brottet regleras utifrån lagrum i Brottsbalken.

¹¹⁶ Gaffney-Rhys, 2010

Att arbeta med stöd- och skydd

Internationell forskning visar att globala ansträngningar kring lagstiftning mot barn- och tvångsäktenskap har varit framgångsrikt. Samtidigt framgår i studier att skärpt lagstiftning inte åtföljts av utveckling av interventioner inriktade mot skydd-och stöd.¹¹⁷ I en nyligt utgiven svensk kartläggning framgår att det saknas forskning om förebyggande arbete och riskhantering för hedersrelaterat våld och förtryck som är överförbara till en svensk kontext¹¹⁸. Forskning som fokuserar på stöd- och behandlingsinterventioner i arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck saknas på alla nivåer, det vill säga såväl primär, sekundär som tertiärnivå.¹¹⁹

Bristande tillgång till skydds- och stödinsatser är också en upplevelse som förmedlas i denna rapport, både genom enkätsvar och via intervjuer med yrkesverksamma. De två intervjuade kvinnorna som tillhör målgruppen beskriver likande erfarenheter när det gäller bristen på adekvata skyddade boenden. Exempelvis beviljades därför en skyddsplacering i ett boende för ensamkommande ungdomar. Likaså förmedlas upplevelser av att personalen på LSS-boendet inte hade kunskaper nog att hantera risk- och skyddsaspekter i relation till hedersrelaterat våld och förtryck.

Vidare beskriver målgruppen som intervjuats en distanserad relation till socialtjänsten som påverkades av ständiga socialsekreterarytten. Socialtjänstens beviljade stöd i form av skyddat boende beskrevs istället som en viktig resurs som bidrog till möjligheter att bygga upp ett självständigt liv. Det finns begränsat med studier som belyses utifrån de hedersvåldsutsattas perspektiv. Dock framgår från mindre svenska studier att tillgång till en stadigvarande relation som bidrar med trygghet och omtanke genererar stora värden för en hedersvåldsutsatt kvinna som befinner sig i en uppbrotsprocess.¹²⁰ En viktig lärdom som de två intervjuade kvinnorna förmedlade är att tillgång till stöd behöver finnas under en längre tid, även efter avslutad tid i skyddat boende. Likaså att bearbetningsprocesser tar tid och att möjligheten att återuppta t.ex. en avbruten psykologkontakt, bör göras tillgänglig och uppmuntras.

Riskbedömning ska utgöra ett underlag för det kommande arbetet med upprättandet av en riskhanteringsplan. Därför är ett viktigt första steg för

---

¹¹⁷ Gaffney-Rhys, 2010; Gill & Anitha, 2009

¹¹⁸ Strand, 2022

¹¹⁹ Strand m.fl., 2022

¹²⁰ Jämteborn, 2005; Olsson, 2022; Sedem, 2014

polis och socialtjänst att färdigställa en riskbedömning. Arbetet med den efterföljande riskhanteringsplanen kan med fördel involvera flera samverkansaktörer som till exempel polis, socialtjänst, skola och hälso- och sjukvård. Från enkäter och intervjuer framgår att flera olika typer av bedömningar gjordes för att få en bild av risken för våld. Allt från standardiserade instrument som bedömer risken för såväl specifikt som generellt våld till bedömningar som byggde på egen erfarenhet, eller exempelvis SiS egenutvecklade bedömningsstöd.

Från enkätsvaren står det klart att enbart varannan yrkesverksam som arbetar med målgruppen använder ett riskbedömningsinstrument som är framtaget för att bedöma risk för hedersrelaterat våld och förtryck, PATRIARK.¹²¹ Detta är ett oroväckande resultat eftersom det finns specifika riskmarkörer för hedersrelaterat våld och förtryck, som riskerar att åsidosättas. Riskbedömningsinstrumentet PATRIARK beskrevs både i positiva och negativa ordalag under intervjuerna. Dels upplevs instrumentet som omständligt och tidsödande samt att det kräver såväl praktiska som teoretiska kunskaper för att kunna hanteras på ett korrekt sätt, dels påverkade personalomsättning inom socialtjänsten upplevelsen av att arbeta med PATRIARK där kunnig personal slutade, och därmed saknades det ofta riskbedömningsutbildad personal. Det framgick vidare att det saknades ett riskbedömningsinstrument som inkluderar utsatthet för människohandel.

Utifrån Risk, Behov och Mottaglighetsteorin¹²² kan det vara förödande att använda en metod som inte är framtagen för den specifika målgruppen, eftersom risken för felbedömning ökar. Det är av stor vikt att kunna identifiera relevanta riskfaktorer för att kunna möta upp dessa med adekvata insatser och åtgärder. Att använda andra instrument som inte är framtagna för målgruppen kan således göra att riskbedömningen kan resultera i en övergripande risk som är lägre än vad den kanske skulle vara. Risken för felbedömning ökar, vilket i sin tur ökar risken för dödligt våld för personer som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Enligt Risk, Behov och Mottaglighetsteorin¹²³ blir det svårt för praktiken att genomföra en god riskhantering som följer dessa rekommenderade principer eftersom svårigheter finns att bedöma den första principen. Det vill säga att bedöma risk korrekt om de inte använder en metod som är anpassad för målgruppen. De

---

¹²¹ Kropp, Belfrage och Hart, 2020

¹²² Andrews m.fl., 2011

¹²³ Ibid.

gör att både behov och mottaglighetsprincipen också blir mycket svåra att genomföra då grunden för dessa saknas.

Att samverka

En majoritet av yrkesverksamma inom socialtjänst och rättsväsende har angivit att denna typ av ärenden är komplexa att hantera och förenade med en hög svårighetsgrad. Det är således inte förvånande att resultaten från enkäter och intervjuer påvisar ett samstämmigt behov av samverkan i denna typ av ärenden. I synnerhet behöver ärenden där risken för tvångsaktenskap föreligger, hanteras i ett samverkansarbete mellan stat och civilsamhälle.¹²⁴ Det framgår att ärendenas komplexitet kräver en hög handläggarkompetens där det är av yttersta vikt att göra korrekta överväganden kring en mängd olika behovsområden som den utsatta kan tänkas ha. Det kan gälla allt från juridiska överväganden till att upprätta hållbara säkerhetsplaner, men även att uppmärksamma behovet av utredning gällande klientens psykiska hälsostatus är viktigt. Likaså hänvisas till att både hedersrelaterat våld och förtryck och människohandel förekommer i transnationella sammanhang, vilket ytterligare motiverar en god samverkansstruktur mellan myndigheter. Ett exempel som motiverar behovet av samverkan är ett ärende där brottsoffren snabbt förflyttades från plats till plats och där det sedermera visade sig att hela sju socialtjänster var involverade, utan att känna till varandra inblandning.

En samverkan som beskrivs som lätt och okomplicerad är den som sker kring utsatta barn- och unga inom ramen för Barnahus. Denna typ av samverkan understöds av en satt struktur med ett väl dokumenterat arbetssätt. Samverkansavtalet som undertecknats av respektive aktörs ledningsstab, ger också legitimitet åt arbetet. Dock framgår att ärenden som gäller hedersrelaterat våld och förtryck är sällsynta i Barnahussamverkan. Detta motiveras med att ärendena ofta inte hinner upp på dagordningen då de ofta är förenade med hög risk för våld och därmed kräver snabb handläggning. Utifrån resultaten i enkäten kan utläsas att yrkesverksamma inom rättsväsendet i hög utsträckning använder sig av insatser genom Barnahus men att det sker i mindre utsträckning för yrkesverksamma inom socialtjänsten och särskilda boendeformer när de arbetar med målgruppen.

Högt ställda krav och förväntningar på resoluta ställningstaganden kan ligga till grund för att var tredje yrkesverksam uppger att de önskar tillgång

---

¹²⁴ Gill & van Engeland, 2014

till mer handledning samt stöd från chefer. Bristen på en sammanhållen helhetssyn och en gemensam definition kring målgruppen leder till problem vid samverkan eftersom frågor kring hur ansvar ska fördelas mellan olika aktörer förefaller vara oklart. Detta bidrar till en organisatorisk otydlighet och skapar en grogrund för en tillitsproblematik mellan involverade myndigheter. Från intervjuer med yrkesverksamma förmedlas upplevelser av irritation och tillitsbrist gentemot andra samverkanspartners.

I intervjuerna framgår att socialsekreterare ibland undviker att polisanmäla ärenden som gäller hedersrelaterat våld och förtryck, vilket motiveras med en rädsla att göra saken värre. Detta förhållningssätt är både problematiskt och anmärkningsvärt men kan också tolkas som en oförmåga och en resursbrist hos socialtjänsten. Enligt socialsekreterarna skulle deras arbete understödjas av en förbättrad samverkansstruktur där flera aktörer träder in och tar ansvar för stöd och skydd, samtidigt anklagas socialtjänsten för beröringsskräck när det gäller människohandelsärenden.

Arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck och multipel utsatthet i form av prostitution och människohandel är en komplex fråga. Det ingår många inblandade aktörer på olika samhälleliga nivåer, därmed uppstår ett koordinationsproblem som måste lösas. Teoribildning om kollektivt handlande pekar på vikten av tillit mellan aktörer för att samarbete ska åstadkommas.¹²⁵ Genom upprättande av gemensamma nätverk är det möjligt att överbygga hindren för kollektivt handlande. Kollektivt handlande underlättas av fysiska möten eftersom sociala signaler mellan de olika parterna lättare uppfattas. Det leder till bättre förståelse för motparten och ökar människors benägenhet att hålla löften och vilja att samarbeta.¹²⁶

Undersökningar visar att ledningen är av stor betydelse för en framgångsrik samverkan eftersom de har överblick och inflytande i verksamheten.¹²⁷ Vidare framgår att en tydlig styrning på alla nivåer ger den nödvändiga legitimitet som samverkan på lägre nivåer är beroende av.¹²⁸ Att skapa hållbara samverkansstrukturer i en verksamhet är också beroende av att ledningen tar ansvar för genomtänkta implementeringsstrategier.¹²⁹ Ett verksamhetsövergripande implementeringsarbete som ledningen tar ansvar för

---

¹²⁵ Ostrom, 1998; Wilson m.fl., 2020

¹²⁶ Balliet, 2010

¹²⁷ Liljegren, 2013; Ward-Lasher, m.fl., 2017

¹²⁸ Sallander & Alvant, 2012

¹²⁹ Fixen, m.fl., 2005; Rycroft-Maloe, 2004

innebär att samverkan legitimeras, vilket i sin tur motiverar personalen att ingå i samverkan.¹³⁰ Ett observandum vid samverkan är också att personer med psykisk ohälsa kan bli extra sårbara vid samverkansinsatser om de tvingas interagera med flera aktörer. I synnerhet om ansvarsfördelningen dem emellan är oklar.¹³¹

Även om yrkesverksamma fortfarande efterfrågar tydliga direktiv att arbeta efter så har ett stort antal nya lagar och förordningar tillkommit inom området barn- och kvinnofrid under de senaste 15 åren. I anslutning till att denna rapport ska summeras och avslutas meddelar regeringen den 27 april 2022 att ett särskilt brott mot hedersförtryck införs i brottsbalken.¹³²

Det förefaller som om en tydlig Top Down styrning från den nationella politiken har varit framgångsrik när det gäller att skapa gynnsamma Bottom Up processer ute i verksamheterna. Ny lagstiftning och de nationella strategierna kring mäns våld mot kvinnor har gett återverkningar på regional och lokal nivå. Bland annat har de regionala samverkans- och stödstrukturerna (RSS) varit fördelaktiga när det gäller att stödja kommunerna i kunskapsutvecklingen av hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution och människohandel.¹³³

Att tillämpa ett rättighetsperspektiv i arbetet med våldsutsatta handlar ytterst om att säkerställa att mänskliga rättigheter beaktas och respekteras. Om arbetet med mänskliga rättigheter tillåts genomsyra beslutsfattandet i en verksamhet så skapas därmed också en gemensam värdegrund, t.ex. för politiker, ledning och operativ personal. Ramverket kring mänskliga rättigheter kan också möjliggöra en förbättrad samsyn och minimera risker för dilemman i arbetet.¹³⁴

Att anta ett rättighetsperspektiv i arbetet innebär också att förstå innebörden av lagstiftning samt hur den ska tillämpas. När det gäller barn- och tvångsäktenskap så åtskiljs dessa rent juridiskt men i praktiken kan de flesta fall av barn- och tvångsäktenskap omfattas av lagstiftning gällande människohandel. Oavsett vilken juridisk status individen har och oavsett om ären-

---

¹³⁰ Olsson, 2021b

¹³¹ Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), 2017

¹³² Lagändringarna träder i kraft den 1 juni år 2022

¹³³ RSS stödjer huvudmännen i dialogen om kunskapsutveckling och kunskapsstyrning på nationell nivå, exempelvis genom regionala representanter och genom att vara en av parterna i Partnerskapet mellan RSS, SKR och Socialstyrelsen.

¹³⁴ Skr. 2016/17:29; Socialstyrelsen, 2016

dena juridiskt sett faller inom olika lagstiftningar måste dessa hanteras operativt. Det kan handla om att förhindra att personer förs utomlands för barn- och tvångsäktenskap. Likaså ingår att identifiera ogiltiga barn- och tvångsäktenskap som redan är inledda, oavsett om den utsatta befinner sig i Sverige eller utomlands. Det är således viktigt att yrkesverksamma och de som utbildar sig till yrken där de möter våldsutsatta vuxna och barn, har tillgång till nödvändiga utbildningssatsningar inom området.

Rekommendationer i det fortsatta arbetet

- **Utvecklingsområden:**
  - Synliggöra och samla erfarenheter från den utsatta målgruppen.
  - Långsiktigt och hållbart stöd till de utsatta.
  - Tillämpad forskning för att kunna utvärdera effekter av metoder och interventioner.
  - Samarbete mellan forskare, praktik och civilsamhällesorganisationer vid utvecklandet av metoder och interventioner inriktade mot stöd och skydd för målgruppen.
  - Fortsätta bygga upp kunskaps- och resurscentrum inriktade mot hedersrelaterat våld och förtryck.

- **Fortbildning för berörda yrkesverksamma med fokus på:**
  - Hur berörd lagstiftning skall förstås och tillämpas.
  - Hur mänskliga rättigheter tillämpas i praktiskt arbete.
  - Hur våldets uttryck och konsekvenser skall förstås och hanteras.
  - Hur riskbedömningar kan omsättas i riskhanteringsplaner.

- **Samverkan:**
  - Upparbeta en fungerande samverkansform mellan kunskaps- och resurscentrumen för hedersrelaterat våld och förtryck, människohandelsteamet och Barnahus.
  - Upparbeta samverkan som är legitimerad av ledningen genom samverkansavtal.

REFERENSER

- Aplin, R.L. (2018). Honour based abuse: the response by professionals to vulnerable adult investigations. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 10(4), 239-250.
- Balliet, D. (2010). Communication and Cooperation in Social Dilemmas: A Meta-Analytic Review. *Journal of Conflict Resolution* 54 (1), 39-57.
- Baianstovu, R.Í., Strid, S., Särnstedt Gramnaes, E., Cinthio, H. & Enelo, J. (2019). *Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar* (Working Papers and Reports Social work 17). Örebro Universitet.
- Bhanbhro, S., & de Chavez, A., & Lusambili, A. (2016). Honour based violence as a global public health problem: a critical review of literature. *International Journal of Human Rights in Healthcare*, 9(3), 198–215.
- Björktomt, S.B. (2019). Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chastity. *Journal of Family Violence*, 34(5), 449-460.
- Borum, R., Bartel P. A. & Forth, A. (2002). *SAVRY - Manual – Structured Assessment of Violence Risk in Youth. Svensk fackgranskad version.*
- Broberg, A., Almqvist K., Appell, P., Axberg, U., Cater, Å., Draxler, H. Eriksson, M., Grip, K., Hjärthag, F., Hultmann, O., Iversen, C., Röbäck de Souza, K. (u. å.) *iRISK. Utveckling av bedömningsinstrument och stödinsatser för våldsutsatta barn.* Psykologiska institutionen. Göteborgs universitet.
- Brottsförebyggande rådet (BRÅ). (2021). *Organiserad brottslighet.* Brottsförebyggande rådet. <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/organiserad-brottslighet.html>
- Carlsson, Ninni, *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer: Slutrapport.* Jämställdhetsmyndigheten och Ninni Carlsson, Institutionen för Socialt arbete, Göteborgs universitet, Göteborg, 2020.
- Carlzén, S. (2021, 3 november). Barn misstänks leva i misär i skogen – socialtjänsten inkopplad: ”Bedrövliga förhållanden”. *SVT Nyheter – Västernorrland.* <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/socialtjansten-i-sundsvall-ivo-anmals>

- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.
- Ds 2003:45. *Ett heltäckande straffansvar för människohandel, m.m.* <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/departementsserien/ds-2003-45-GRB445>
- Europaparlamentet & Europarådet. (2011). *Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättning av rådets rambeslut 2002/629/RIF.* https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-anti-trafficking-directive-201136eu_en
- Europarådet. (2005). *Europarådets konvention om bekämpande av människohandel.* Warsawa: Europarådet. <https://rm.coe.int/168008371d>
- Europarådet. (2007). *Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrep.* Lanzarote: Europarådet. <https://www.coe.int/en/web/children/lanzarote-convention>
- Europarådet. (2011). *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet.* Istanbul: Europarådet. <https://rm.coe.int/168008482e>
- Fixen, D.L., Naom, S.F., Blase, K.A., Friedman, R.M., & Wallace, F. (2005). *Implementation Research: A Synthesis of the Literature.* Tampa, FL: University of South Florida, Louis de la Parte Florida Mental Health Institute.
- Förenta Nationerna (FN). (2004). *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto.* (Palermo-protokollet). <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>
- Folkhälsomyndigheten. (2019). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017 – Resultat från befolkningsundersökningen SRHR2017.* Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter-i-sverige-2017/>
- Gaffney-Rhys, R. (2010). International law as an instrument to combat child marriage. *The International Journal of Human Rights*, 15, (3), 359-373.

- Ghadimi, M., & Gunnarsson, S. (2019). *UNG 2018 – en kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala*. TRIS – Tjejs rätt i samhället. <https://www.tris.se/publikation/ung018>
- Gangoli, G., Gill, A., Mulvihill, N., & Hester, M. (2018). Perception and barriers: reporting female genital mutilation. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 10(4), 251-260.
- Gill, A. (2008). “Crimes of Honour” and Violence against Women in the UK. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, (32)2, 243–263.
- Gill, A., & Anitha, S. (2009). The illusion of protection? An analysis of forced marriage legislation and policy in the UK. *Journal of Social Welfare & Family Law*, 31, (3), 257-269.
- Gill, A., & Van Engeland, A. (2014). Criminalization or ‘multiculturalism without culture’? Comparing British and French approaches to tackling forced marriage. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 36(3), 241-259.
- Graneheim, U.H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24, 105-112
- Graneheim, U. H., Lindgren, B.-M., & Lundman, B. (2017). Methodological challenges in qualitative content analysis: A discussion paper. *Nurse Education Today*, 56, 29–34.
- Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA). (2014). *Report concerning the implementation of Council of Europe Convention on Action against Trafficking Human Beings by Sweden. First evaluation round (GRETA 2014:11)*. Secretariat of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063c456>
- Gunnarsson, S., Ghadimi, M., Davidian, T., & Hellberg, M. (2020). *Gömd & Glömd. Hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna med intellektuell funktionsnedsättning*. TRIS – Tjejs rätt i samhället. <https://www.tris.se/publikation/rapport-gomd-och-glomd>
- Jämteborn, A. (2005). ”Å stå på sig, på egna ben” – En fallstudie om en flicka i en hederskultur och hennes motstånd mot att inordna sig efter

- släktens krav. *Rapport i socialt arbete nr. 116-2005*. Stockholms Universitet.
- Johansson, M. (2020). *Människohandel och människoexploatering på den svenska arbetsmarknaden*. Council of the Baltic Sea States.
- Jämställdhetsmyndigheten. (2019). *Manual vid misstanke om människohandel. Andra omarbetade upplagan*. <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/ndlplapzn/manual-vid-misstanke-om-m%C3%B1nnsko-handel.pdf>
- Jämställdhetsmyndigheten. (2021a). *Prostitution och människohandel – begrepp*. (Dnr/projektnr. 2021/103).
- Jämställdhetsmyndigheten. (2021b). *Prostitution och människohandel – begrepp. Slutredovisning av uppdrag att stärka arbetet mot att barn och unga respektive vuxna utnyttjas i prostitution och människohandel, samt kartlägga omfattningen av prostitution och människohandel* (Rapport 2021:23). <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/prostitution-och-manniskohandel-2021-23/>
- Jämställdhetsmyndigheten (2021c). *Förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Riktat till pojkar och unga män i Sverige – utvärderingsforskning och praktik*. Rapport 2021:17. <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/0ljcz0a5/forebyggande-arbete-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck-1.pdf>
- Jernbro, C., & Landberg, Å. (2018). *Det är mitt liv – om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset/Länsstyrelsen Östergötland.
- Kriminalvården. (2009). *Slutredovisning av Försöksverksamhet riktad till kvinnor som varit utsatta för människohandel eller befunnit sig i prostitution*. (Dnr 2009-001340).
- Krippendorff, K. (2019). *Content analysis. An introduction to its methodology*. (4 uppl.). Thousand Oaks, CA:SAGE.
- Kropp, P. R., Belfrage, H., & Hart, S. (2020). *Patriark – V2. Strukturerade professionella riktlinjer för bedömning och hantering av risk vid hedersrelaterat våld*. www.evidensbaseradkrim.se
- Kropp, P. R., & Hart, S. (2015). *SARA-V3. Bedömning av risk för partnervåld*. www.evidensbaseradkrim.se

- Kropp, P. R., Hart, S. D., & Belfrage, H. (2010). *Brief spousal assault form for the evaluation of risk (BSAFER) Version 2: User manual*. Vancouver: Proactive Resolutions. www.evidensbaseradkrim.se
- Kropp, P. R., Hart, S. D., & Lyon, D. R. (2005). *SAM. Riktlinjer för riskbedömning och riskhantering vid stalkning*. www.evidensbaserad-krim.se
- Lidman, S & Hong, T. (2018). "Collective violence" and honour in Finland: a survey for professionals. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 10(4), 261-271.
- Liljegren, A. (2013). Chefssamverkan mellan människobehandlande organisationer. Axelsson, R., & Axelsson, S.B. (red.), *Om samverkan – för utveckling av hälsa och välfärd*. Lund. Studentlitteratur AB.
- Länsstyrelsen Östergötland. (2020). *Kartläggning bortförda personer i en hederskontext och barn som uppges vara gifta – under 2019*. (Rapport 2020:13) <https://www.hedersfortryck.se/wp-content/uploads/nationell-kartlaggning-bortforda-personer-2019.pdf>
- Makram, O. (2019). Det är moralen – inte klanen. *Nättidskriften Kvartal*. <https://kvartal.se/artiklar/det-ar-moralen-inte-klanen/> (hämtad 21 december 2021)
- McAlpine, Hossain, M., & Zimmerman, C. (2016). Sex trafficking and sexual exploitation in settings affected by armed conflicts in Africa, Asia and the Middle East: systematic review. *BMC International Health and Human Rights*, 16(1), 34–34.
- MHS Assessments a. (u.å). *YLS/CMI 2.0. Youth Level of Service/Case Management Inventory 2.0*. [Broschyr]. Hämtad från http://info.mhs.com/hs-fs/hub/209455/file-367354458-pdf/YLS_CMI_2_0_brochure_insequence_3.pdf?hsCtaTracking=68d16405-0f0c-452e-a859-ac0b57a05dbb%7C38e4d0cf-72f9-4616-9473-cb2cfa0b4118
- Migrationsverket. (2016). *Är du gift? Utredning av handläggning av barn som är gifta när de söker skydd i Sverige* (Beteckning 1.3.4-2016-22097). <https://www.hedersfortryck.se/wp-content/uploads/Utredning-av-handla%CC%88ggning-av-barn-som-a%CC%88r-gifta.pdf>
- Moore, Houck, C., Hirway, P., Barron, C. E., & Goldberg, A. P. (2020). *Trafficking Experiences and Psychosocial Features of Domestic Minor*

- Sex Trafficking Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(15-16), 3148–3163.
- Muraya, & Fry, D. (2016). Aftercare Services for Child Victims of Sex Trafficking: A Systematic Review of Policy and Practice. *Trauma, Violence & Abuse*, 17(2), 204–220.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. (2022). *Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige*. <https://www.mucof.se/publikationer/unga-hbtq-personers-utsatthet-omvandelseforsok-i-sverige>
- Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). (2013). *Rapport – Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning* (Rapport 2013:1). Uppsala universitet. <http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/481/nck-rapport-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning-2013-1.pdf>
- Olsson, H., & Bergman, A. (2021a). From silence to recognition: Swedish social services and the handling of honor-based violence. *European Journal of Social Work*, 25 (2), 198-209.
- Olsson, H. (2021b). Tillbakablickar – regeringens utbildningskrav på högre lärosäten gällande mäns våld mot kvinnor. I Karlsson Tuula (red.), *Vad har högre utbildning med hedersrelaterat våld och förtryck att göra?* Karlstad Universitet / GAPF.
- Olsson, H. (2022). Röster från hedersvåldsutsatta unga kvinnor – om utsatthet och stöd och hjälp från socialtjänsten. *Socionomens forsknings-supplement*. Nr 51, 1 februari år 2022. <https://sociomen.se/forskning/vetenskapliga-artiklar/hedersvaldsutsatta-unga-kvinnor-om-utsatthet-och-stod-och-hjalp-fran-socialtjansten/>
- Ostrom, E. (1998). Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action: Presidential Address, American Political Science Association, 1997. *The American Political Science Review*, 92 (1), 1-22.
- Pearce, J.J. (2014). ‘What’s going on’ to safeguard children and young people from child sexual exploitation: a review of local safeguarding children boards’ work to protect children from sexual exploitation. *Child Abuse Review*, 23(3), 159–170.
- Polismyndigheten. (2019). *Europeiskt samarbete mot organiserad och grov brottslighet (EMPACT)*.

<https://polisen.se/om-polisen/internationell-verksamhet/verksamhet-inom-eu/europeiskt-samarbete-mot-organiserad-och-grov-brottslighet/>

Polismyndigheten. (2020). *Människohandel för sexuella och andra ändamål* (Lägesrapport 21). <https://www.nmtsverige.se/publikation/manniskohandel-sexuella-och-andra-andamal-3>

Polismyndigheten. (2021). *Gravida barn offer för människohandel*. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2021/juli/gravida-barn-offer-for-manniskohandel/>

Prop 2019/20:131. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2020/03/prop.-201920131/>

Regeringen. (2020). *Uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor att kartlägga och sammanställa kunskap om unga hbtq-personers utsatthet för s.k. omvändelseterapi*.

<https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2020/07/uppdrag-till-myndigheten-for-ungdoms--och-civilsamhallsfragor-att-kartlagga-och-sammanstalla-kunskap-om-unga-hbtqpersoners-utsatthet-for-s.k.-omvandelseterapi/>

Regeringskansliet. (2022). *Delmål 6: Mäns våld mot kvinnor ska upphöra*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhetsmal-6-mans-vald-mot-kvinnor-ska-upphora2/> Hämtad: 2022-02-15

Region Stockholm. (2021). *Intellektuell funktionsnedsättning*. <https://www.habilitering.se/fakta-och-rad/kort-om-funktionsnedsattningar/IF/>

Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Jämställdhetsmyndigheten (A2020/02655, A2020/02621 (delvis)).

Ridderstedt, M. (2019). Flicka tvingades tugga – insatser dröjde. *Kaliber*. <https://sverigesradio.se/artikel/7161371>

Rycroft-Maloe, J. (2004). The PARIHS framework: A framework for guiding the implementation of evidens-based practice. *Journal of Nursing Care Quality*, 19, 297-304.

Sallander, E., & Alvant, P. (2012). Samverka för att förebygga återfall i brott. *Idéskrift nr 20. Om lokalt förebyggande arbete från Brottsförebyggande Rådet*.

- Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). (2017). *Samverkan vid psykisk ohälsa inom hälso- och sjukvård, socialtjänst samt socialförsäkring*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). SBU-rapport nr 273. ISBN 978-91-88437-15-0
- Sedem, M., & Ferrer-Wreder, L. (2014). Fear of the Loss of Honor: Implications of Honor-Based Violence for the Development of Youth and Their Families. *Child Youth Care Forum*, 44(2), 225–237. DOI: 10.1007/s10566-014-9279-5
- SFS 1962:700. *Brottsbalken*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453
- Skr. 2007/08:39. *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. Regeringens skrivelse 2007/08:39. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2007/11/skr.-20070839/>
- Skr. 2016/17:10. *Makt, mål och myndighet - feministisk politik för en jämställd framtid*. Regeringens skrivelse 2016/17:10. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2016/11/skr.-20161710/>
- Skr. 2016/17:29. *En strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter. Förkortad version*. Regeringens skrivelse 2016/17:29. <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2017/11/en-strategi-for-det-nationella-arbetet-med-manskliga-rattigheter/>
- Socialstyrelsen. (2014). *Manual för FREDA: Standardiserade bedömningsmetoder för socialstyrelsens arbete mot våld i nära relationer*. (Art. nr 2014-6-15).
- Socialstyrelsen. (2016). *I bemötandet tar framtiden form. Romsk inkludering. Ett utbildningsmaterial till stöd för socialtjänsten*. (Art nr. 2016-3-3).
- Socialstyrelsen. (2017). *Vägledning för socialtjänsten i arbetet med EU/EES-medborgare. - EU/EES-medborgares rätt till socialt bistånd, -*

Möjligheter och ansvar i mötet med EU/EES- medborgare i utsatta förhållanden, - Ansvar för barn och unga. (Art nr. 2017-4-1).

Socialstyrelsen. (2018a). *Dödsfallsutredningar 2016-2017* (Art nr. 2018-1-37). <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-1-37.pdf>

Socialstyrelsen. (2018b). *Barn i internationell människohandel och exploatering. Vägledning för socialtjänsten* (Art nr. 2018-10-1). <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2018-10-1.pdf>

Socialstyrelsens termabank. (2021). <https://termbank.socialstyrelsen.se/>
Hämtad: 2021-12-23.

SOU 1995:15. *Betänkandet Könshandel.* (<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/1995/03/sou-199515/>)

SOU 2004:71. *Sexuell exploatering av barn– vad döljer sig bakom sexualbrottsstatistiken? Bilaga 2.* Statens Offentliga Utredningar. Stockholm.

SOU 2015:55. *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.* Statens Offentliga Utredningar. https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2015/06/sou-2015_55/

SOU 2020:57. *Ett särskilt hedersbrott. Betänkande av hedersbrottsutredningen.* <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/10/sou-202057/>

Statskontoret (2021:3). *Mäns våld mot kvinnor. En analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin.* Regeringen, Arbetsmarknadsdepartementet.

Strand, S. (2022). *Förebyggande arbete och riskhantering av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck – En systematisk kartläggning (forte.se).* Forte, Sverige. ISBN: 978-91-88561-42-8

Strid, S., Enelo, J.M., Cinthio, H., & Baianstovu, R.Í. (2018). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018. DEL III Redovisning av den kvantitativa delstudien i Göteborg, Malmö och Stockholm.*

- Svedin, C.G., Landberg, Å., & Jonsson, L. (2021). *Unga, sex och internet – efter #metoo. Om ungdomars sexualitet och utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2020/2021*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. <https://www.allmannabarnhuset.se/produkt/unga-sex-och-internet-efter-metoo/>
- Thelander, N. (2021). Mänskliga rättigheter i högre utbildning - med syfte att förebygga mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Karlsson Tuula (red.), *Vad har högre utbildning med hedersrelaterat våld och förtryck att göra?* Karlstad Universitet / GAPF.
- Toney-Butler, T.J., Ladd, M., Mittel O. (2021). Human Trafficking. *StatPearls*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK430910/>
- UNICEF Sverige. (2009). Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. Stockholm: UNICEF Sverige.
- UNICEF. (2021). *Towards Ending Child Marriage: Global Trends and Profiles of Progress*.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2021). *Global Report on Trafficking in Persons 2020* (United Nations publication, Sales No. E.20.IV.3). <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>
- United Nations Population Fund (UNFPA). (2000). *The State of World Population 2000*. ISBN: 978 92 10604482
- Universitetskanslersämbetet (UKÄ). (2015). *Hur mänskliga rättigheter, mäns våld mot kvinnor och våld mot barn beaktas i högre utbildning. Rapportering av ett regeringsuppdrag*. Rapport (2015:25).
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed. Omarbetad version*. Stockholm. https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf
- Walker, S., & Gill, A.K. (2019). Women who kill: Examining female homicide through the lens of honour and shame. *Women's Studies International Forum*, 75.
- Ward-Lasher, A., Messing, J.T., & Hart, B (2017). Policing Intimate Partner Violence: Attitudes toward Risk Assessment and Collaboration with Social Workers. *Social Work*, 62:3.

- Wilson, D., Johnson, B., Stokan, E., & Overton, M. (2020). Institutional Collective Action During COVID-19: Lessons in Local Economic Development. *Public Administration Review*, 80(5), 862–865.
- Worling, J.R., & Curwen, T. (2001). Estimate of Risk of Adolescent Sexual Offense Recidivism (ERASOR; Version 2.0). I M. C. Calder (Ed.), *Juveniles and children who sexually abuse: Frameworks for assessment*. 372–397.

Domar och protokoll

- Eksjö tingsrätt, protokoll (2017-12-31) i mål B 1985-17
- Eksjö tingsrätt, protokoll (2018-07-25) i mål B 1044-18
- Göteborgs tingsrätt, dom (2016-02-12) i mål B 13425-15
- Göteborg tingsrätt, dom (2017-09-19) i mål B 5655-17
- Göteborg tingsrätt, dom (2017-12-11) i mål B 11431-17
- Göteborg tingsrätt, deldom (2018-01-17) i mål B 14463-17
- Göteborg tingsrätt, dom (2018-03-13) i mål B 14463-17
- Göteborg tingsrätt, dom (2020-03-16) i mål B 18964-19, B 18441-19, B 572-20
- Göteborg tingsrätt, dom (2020-03-26) i mål B 18568-19
- Göteborg tingsrätt, dom (2020-05-06) i mål B 12696-19, B 15299-19
- Göteborg tingsrätt, deldom (2021-06-21) i mål B 6061-21
- Göteborg tingsrätt, dom (2021-06-28) i mål B 6061-21
- Haparanda tingsrätt, protokoll (2020-11-11) i mål B 763-20
- Haparanda tingsrätt, protokoll (2020-09-18) i mål B 524-20
- Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom (2016-10-07) i mål B 1903-16
- Hudiksvall tingsrätt, dom (2018-10-09) i mål B 2650-17
- Jönköpings tingsrätt, protokoll (2020-05-20) i mål B 1060-19
- Linköping tingsrätt, dom (2018-08-22) i mål B 1874-18
- Linköping tingsrätt, dom (2020-06-24) i mål B 1462-20

Lunds tingsrätt, dom (2016-07-15) i mål B 6048-15
Malmö tingsrätt, dom (2018-04-26) i mål B 1720-18
Malmö tingsrätt, dom (2018-06-08) i mål B 6113-17, B 11579-17
Malmö tingsrätt, protokoll (2018-08-28) i mål B 6811-18
Nacka tingsrätt, dom (2019-11-18) i mål B 5669-18
Norrköping tingsrätt, dom (2020-12-23) i mål B 2038-20
Svea hovrätt, dom (2018-06-08) i mål B 10163-17
Svea hovrätt, dom (2019-01-28) i mål B 2955-18
Svea hovrätt, dom (2021-03-16) i mål B 13393-19
Södertörn tingsrätt, dom (2020-10-05) i mål B 3335-20
Uddevalla tingsrätt, dom (2021-08-17) i mål B 2513-19
Uppsala tingsrätt, dom (2019-04-26) i mål B 4530-18
Uppsala tingsrätt, dom (2020-03-25) i mål B 722-19
Vänersborg tingsrätt, dom (2017-04-04) i mål B 120-17
Värmlands tingsrätt, dom (2018-04-04) i mål B 763-16
Västmanland tingsrätt, dom (2017-10-04) i mål B 3440-17
Västmanland tingsrätt, dom (2018-02-22) i mål B 5001-17
Västmanland tingsrätt, dom (2018-02-22) i mål B 79-18
Västmanland tingsrätt, protokoll (2018-05-30) i mål B 4765-17
Västmanland tingsrätt, protokoll (2020-09-16) i mål B 2569-19
Växjö tingsrätt, protokoll (2016-11-08) i mål B 4315-16
Växjö tingsrätt, protokoll (2017-03-14) i mål B 4316-16
Växjö tingsrätt, protokoll (2018-09-04) i mål B 4117-18
Växjö tingsrätt, dom (2018-12-19) i mål B 2083-17
Växjö tingsrätt, protokoll (2019-12-23) i mål B 5724-19
Växjö tingsrätt, protokoll (2020-01-15) i mål B 69-20
Växjö tingsrätt, protokoll (2020-11-03) i mål B 1506-20

Växjö tingsrätt, protokoll (2020-12-21) i mål B 5083-20

Ystad tingsrätt, protokoll (2019-05-27) i mål B 716-19

Örebro tingsrätt, dom (2016-07-15) i mål B 1208-16

Örebro tingsrätt, dom (2018-03-26) i mål B 351-17

Östersund tingsrätt, dom (2017-11-06) i mål B 627-17

Östersund tingsrätt, protokoll (2016-08-23) i mål B 1137-16

Östersund tingsrätt, protokoll (2019-06-13) i mål B 3353-18

Östersund tingsrätt, protokoll (2021-03-25) i mål B 2595-20